

**ROŚLINY NACZYNIOWE
MASYWU ŚNIEŻNIKA
I GÓR BIALSKICH**

ZBIGNIEW SZELĄG

FRAGMENTA FLORISTICA ET GEOBOTANICA POLONICA
SUPPLEMENTUM 3

ZBIGNIEW SZELAĞ

**ROŚLINY NACZYNIOWE
MASYWU ŚNIEŻNIKA I GÓR BIALSKICH**

**VASCULAR PLANTS
OF THE ŚNIEŻNIK MASSIF AND THE GÓRY BIALSKIE MTS**

Instytut Botaniki im. W. Szafera, Polska Akademia Nauk

Kraków 2000

RADA REDAKCYJNA

JERZY STASZKIEWICZ – Przewodniczący

STANISŁAW BALCERKIEWICZ (Poznań)
LUBOMIRA BURHARDT (Poznań)
STANISŁAW CIEŚLIŃSKI (Kielce)
ZBIGNIEW DZWONKO (Kraków)
MARTA MIZIANTY (Kraków)
ROMUALD OLACZEK (Łódź)
HALINA PIĘKOŚ-MIRKOWA (Kraków)

KRZYSZTOF ROSTAŃSKI (Katowice)
JERZY SZWEYKOWSKI (Poznań)
WŁADYSŁAW WOJEWODA (Kraków)
JERZY WOŁEK (Kraków)
ADAM ZAJĄC (Kraków)
WALDEMAR ŻUKOWSKI (Poznań)

REDAKTOR

LUDWIK FREY

SEKRETARZ REDAKCJI

MAGDALENA SZCZEPANIAK

Adres Redakcji: Instytut Botaniki im. W. Szafera, Polska Akademia Nauk
ul. Lubicz 46, PL-31-512 Kraków, Polska
tel. (012) 424-17-16 fax. (012) 421-97-90 E-mail: L.Frey@ib-pan.krakow.pl

PROJEKT OKŁADKI

PIOTR SIKORSKI

SKŁAD KOMPUTEROWY

MARIAN WYSOCKI

Wydano z pomocą finansową Komitetu Badań Naukowych

Copyright © W. Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences 2000

All Rights Reserved

*No part of this book may be reproduced for collective use in any form by photostat, microfilm,
or in any other means, without written permission from the publisher*

*Published, sold and distributed by W. Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences
Lubicz 46, PL-31-512 Kraków, Poland*

Printed in Poland

ISSN: 1640-629X

ISBN: 83-85444-77-7

DRUKARNIA KOLEJOWA KRAKÓW Sp. z o.o.
31-505 Kraków, ul. Bosacka 6

Rośliny naczyniowe Masywu Śnieżnika i Gór Bialskich

ZBIGNIEW SZELAĞ

SZELAĞ, Z. 2000. Vascular plants of the Śnieżnik Massif and the Góry Bialskie Mts. *Fragmenta Floristica et Geobotanica Polonica Supplementum* 3: 3–255. Kraków. PL ISSN 1640–629X.

ABSTRACT: The Polish part of Śnieżnik Massif and Góry Bialskie Mts (50°06'–50°24'N/16°38'–17°02'E) were floristically investigated. The explored area totalled to about 390 km². A checklist of 1032 spontaneous (both native and established alien) taxa of vascular plants was prepared based on the literature from 19th and 20th century as well as on extensive field research carried out in the years 1987–1989 and 1991–1993. Horizontal and vertical distribution of these species was graphically presented using 1 km-square grid map and a graph. Altogether 28067 separate records for horizontal and 31677 for vertical distribution diagrams were taken into consideration. 83 taxa from the literature have not been found; 458 species not published to date were discovered instead. The common features of the flora of the Śnieżnik Massif and the Jeseniky Mts, support including both ridges into one phytogeographical district of East Sudety Mts.

KEY WORDS: vascular plants, floristics, habitats, distribution, East Sudety Mts, Poland

Z. Szelağ, Zakład Systematyki, Instytut Botaniki im. W. Szafera, Polska Akademia Nauk, ul. Lubicz 46, PL–31–512 Kraków, Polska; e-mail: szelag@ib-pan.krakow.pl

WSTĘP

Badania nad występowaniem i rozmieszczeniem roślin naczyniowych w Masywie Śnieżnika i Górach Bialskich podjęte zostały z inicjatywy prof. A. Jasiewicza i wykonane pod kierunkiem prof. K. Zarzyckiego, którzy widzieli potrzebę prowadzenia badań florystycznych w Sudetach, na podobieństwo badań prowadzonych od dawna w Karpatach. Flora roślin naczyniowych Masywu Śnieżnika i Gór Bialskich niewątpliwie zasługiwała na szczegółowe badanie. Podejmując prace nad florą roślin naczyniowych Masywu Śnieżnika i Gór Bialskich sformułowano następujące cele do zrealizowania:

- opracowanie listy florystycznej wszystkich gatunków roślin naczyniowych występujących spontanicznie w XIX i XX w. na tym terenie, przede wszystkim gatunków rodzimych i w pełni zdomowionych gatunków obcych,
- zbadanie i graficzne przedstawienie poziomego i pionowego rozmieszczenia gatunków.

Dla zrealizowania tych celów przeprowadzono szczegółowe badania terenowe oraz zanalizowano dane florystyczne dotyczących badanego terenu, opublikowane w ciągu ostatnich 180 lat.

POŁOŻENIE TERENU BADAŃ

Badaniami objęto leżącą w granicach Polski część Masywu Śnieżnika i Gór Bialskich oraz całe pasmo Krowiarek, które jest przedłużeniem Masywu Śnieżnika ku północy (Ryc.1). Teren ten rozciąga się między 50°06'–50°24' szer. geogr. pn. i 16°38'–17°02' dł. geogr. wsch. i zajmuje powierzchnię około 390 km². Granicę północną i wschodnią terenu wyznacza rzeka Biała Łądecka. Granicę południową stanowi granica państwa oraz, na krótkim odcinku, Nysa Kłodzka. Granicę zachodnią wyznacza uskok tektoniczny oddzielający Masyw Śnieżnika od rowu górnej Nysy Kłodzkiej (dla uproszczenia przyjęto tu poziomice 500 m n.p.m.), następnie, na krótkim odcinku, rzeka Wilczka i w końcu ponownie Nysa Kłodzka (Ryc. 1.). Tak wytyczone granice wyraźnie zaznaczają się w krajobrazie i jednocześnie są zgodne z granicami podziału fizycznogeograficznego (KONDRA-CKI 1994). Badany teren graniczy od północy i od wschodu z Górami Żłotymi, od zachodu z Kotliną Kłodzką, od południa z leżącymi po czeskiej stronie częściami Masywu Śnieżnika i Gór Bialskich.

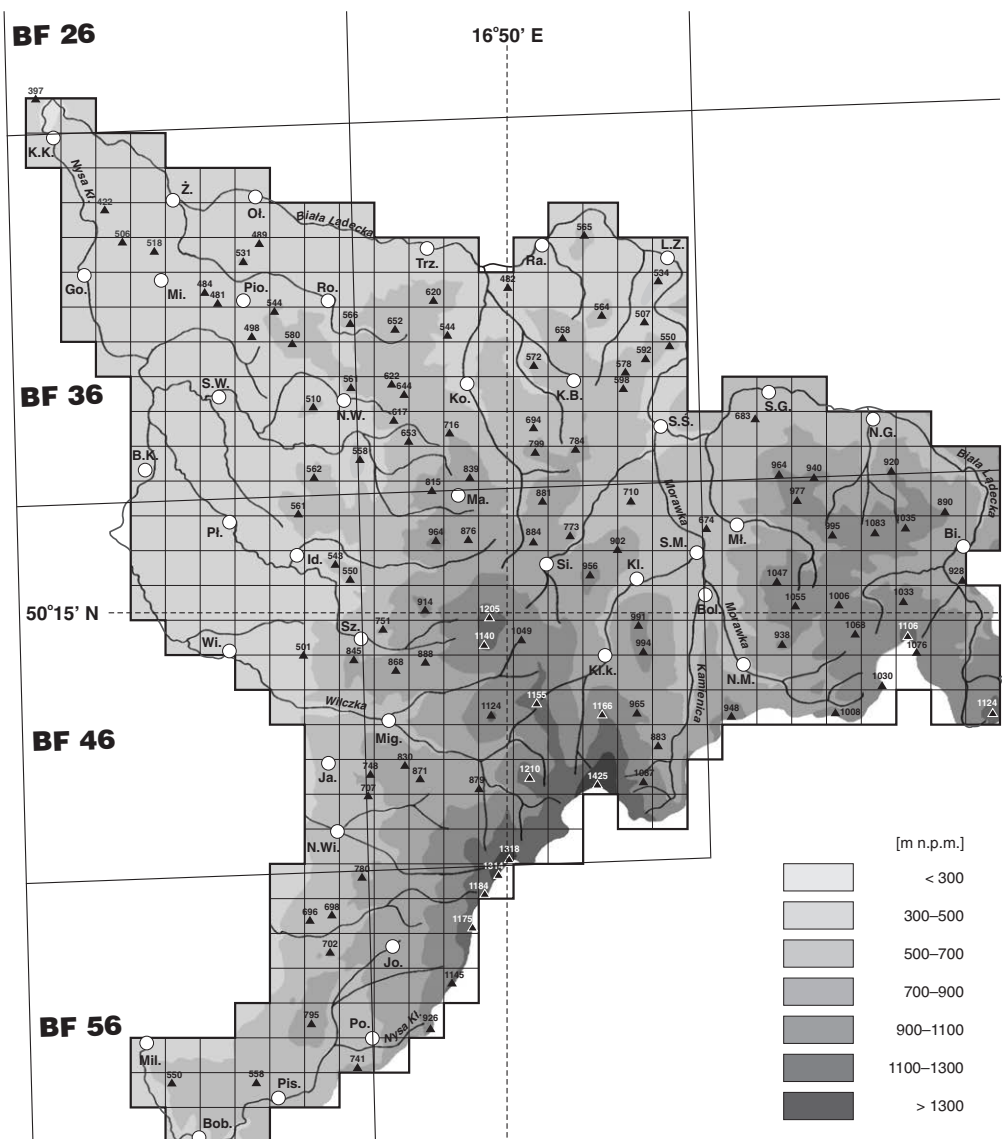
Skróty nazw miejscowości użyte na rycinie 1.

Bi.	Bielice	N.M.	Nowa Morawa
B.K.	Bystrzyca Kłodzka	N.W.	Nowy Waliszów
Bob.	Boboszków	N.Wi.	Nowa Wieś
Bol.	Bolesławów	Oł.	Ołdrzychowice Kłodzkie
Go.	Gorzanów	Pio.	Piotrowice
Id.	Idzików	Pis.	Pisary
Ja.	Jaworek	Pł.	Pławnica
Jo.	Jodłów	Po.	Potoczek
K.B.	Kąty Bystrzyckie	Ra.	Radochów
K.K.	Krosnowice Kłodzkie	Ro.	Romanowo
Kl.	Kletno	S.G.	Stary Gierałtów
Klk.	Kletno Kamieniołom	Si.	Sienna
Ko.	Konradów	S.M.	Stara Morawa
L.Z.	Łądek Zdrój	S.Ś.	Stronie Śląskie
Ma.	Marcinków	S.W.	Stary Waliszów
Mi.	Mielnik	Sz.	Szklary
Mil.	Międzylesie	Trz.	Trzebieszowice
Mig.	Międzygórze	Wi.	Wilkanów
Mł.	Młynowiec	Ż.	Żelazno
N.G.	Nowy Gierałtów		

METODY

Badania terenowe

Badania terenowe prowadzone były w sezonach wegetacyjnych 1987–1989 oraz 1991–1993. Podczas penetracji terenu starałem się dotrzeć, często wielokrotnie, do wszystkich miejsc badanego obszaru, zbierając przy tym rośliny do zielnika oraz notując stanowiska gatunków pospolitych i nie nastroczających trudności z ich identyfikacją w terenie. W ten

Ryc. 1. Położenie badanego obszaru w siatce ATPOL.

Fig. 1. Localization of the investigated area in the grid of the ATPOL.

sposób powstał zielnik liczący 6410 arkuszy oraz dokonano prawie 31400 notowań florystycznych. Dodanych zostało także 208 stanowisk z literatury, których dokładna lokalizacja w siatce kwadratów była możliwa. Wszystkie te informacje, po przeniesieniu ich na mapki rozmieszczenia gatunków, dały łącznie 28067 stanowisk.

W okresie pierwszych trzech sezonów wegetacyjnych prowadziłem poszukiwania bez wcześniejszego zestawienia danych z literatury. Chciałem w ten sposób uniknąć odnaj-

dowania znanych wcześniej stanowisk roślin i odkrywać teren od nowa. Metoda ta okazała się zarazem bardzo efektywna, gdyż doprowadziła do odkrycia blisko 89% wszystkich, stwierdzonych później, gatunków. Następne trzy sezony badań polegały na uzupełnianiu stanowisk poszczególnych gatunków, gromadzeniu informacji o warunkach występowania i wielkości populacji gatunków rzadkich i interesujących oraz na poszukiwaniu gatunków podanych w literaturze z konkretnych stanowisk, na które wcześniej nie udało mi się natrafić. W początkowym okresie prac terenowych nieco mniej uwagi poświęcałem florze synantropijnej, chociaż starałem się wyszukać jak najwięcej taksonów. Nie prowadziłem szczegółowych badań zbiorowisk roślinnych, koncentrując uwagę na taksonomii ze szczególnym uwzględnieniem rodzajów krytycznych.

Sposób prezentacji wyników

Nazwy taksonów zgodne są w większości przypadków z opracowaniem MIRKA i in. (1995). Poczyniono jedynie pewne modyfikacje odnoszące się głównie do podgatunków i odmian.

Rozmieszczenie krytycznych taksonomicznie rodzajów: *Alchemilla*, *Euphrasia*, *Hieracium*, *Melampyrum*, *Potentilla*, *Rosa*, *Rubus* i *Viola* prawie w całości opracowane zostało na podstawie zebranego materiału zielnikowego. Wyjątek stanowiły taksony pospolite i łatwe do identyfikacji, których stanowiska notowano w terenie.

Rozmieszczenie gatunków, podgatunków i mieszańców, zarówno znalezionych podczas badań, jak i podanych w literaturze, przedstawione w siatce kwadratów o powierzchni 1 km², miało na celu zobiektywizowanie strony chorologicznej. Udało się w ten sposób uniknąć sztucznego zawyżania liczby stanowisk.

W przyjętej metodzie czarna kropka (●) na mapce oznacza, że gatunek występuje w danym kwadracie, niezależnie od tego ile razy, w ciągu kilkuletnich badań, został w nim zanotowany lub zebrany do zielnika. Również stanowiska gatunków podane w literaturze i odnalezione podczas badań zaznaczone zostały w ten sposób.

Krzyżyk (+) na mapce oznacza stanowisko znane z literatury, dające się jednoznacznie zlokalizować, które podczas badań nie zostało odnalezione. Na mapkach zaznaczono tym symbolem zaledwie 208 stanowisk.

Przyjęty sposób prezentacji rozmieszczenia taksonów nie jest równoznaczny ze skartowaniem rozmieszczenia każdego z nich w badanym terenie. Uwaga ta dotyczy szczególnie części gatunków pospolitych. W przypadku gatunków rzadkich oraz interesujących, np. górskich i ciepłolubnych murawowych, przedstawione rozmieszczenie jest bliskie wynikowi jaki powstałby w wyniku kartowania.

Rozmieszczenie pionowe taksonów zostało przedstawione na diagramach, jako procent stanowisk w kolejnych przedziałach wysokości. Do wykreślenia diagramów rozmieszczenia pionowego posłużyło łącznie 31677 stanowisk. Liczba ta jest wyższa od liczby stanowisk zaznaczonych na mapkach rozmieszczenia, ponieważ w jednym kwadracie, przypadającym na obszar o dużym nachyleniu zboczy i znacznych różnicach wysokości względnych, mogły się znaleźć dwa lub więcej stanowiska, jeżeli różniły się one przedziałem wysokości 100 m.

Przyjęte w diagramach dwustumetrowe przedziały wysokości najlepiej odpowiadają układowi pięter roślinnych Masywu Śnieżnika i Gór Bialskich. Poziom 300 m n.p.m. odpowiada granicy między obszarem nizinnym a piętrem pogórza, jednocześnie nieomal pokrywa się z najniższym (295 m n.p.m.) punktem badanego obszaru. Poziom 500 m n.p.m. wyznacza w przybliżeniu granicę między pogórzem a regłem dolnym. Poziom 700 m n.p.m. stanowi górną granicę zasięgu dla licznych, ciepłolubnych gatunków, charakterystycznych dla pogórza, których występowanie zaciera w wielu miejscach granicę między pogórzem a dolną częścią regła dolnego. Poziom 1100 m n.p.m. odpowiada mniej więcej granicy między dolnym i górnym regłem. Wreszcie poziom 1300 m n.p.m. w znacznym stopniu pokrywa się z przebiegiem górnej granicy lasu, powyżej której rozciąga się fragment piętra subalpejskiego, aż po 1425 m n.p.m., tj. po szczyt Śnieżnika.

HISTORIA BADAŃ FLORYSTYCZNYCH

Badania botaniczne w Masywie Śnieżnika mają długą, niemalże dwustuletnią tradycję. Pierwsze informacje z tego obszaru pochodzą z początku XIX w. Już w 1810 r. poszukiwaniem roślin zajmował się pastor Seliger z Wilkanowa (GÜNTHER i in. 1824). Znalazł on w Masywie Śnieżnika m.in. *Epipogium aphyllum* i było to pierwsze odkryte stanowisko gatunku w całej ówczesnej Prowincji Śląskiej (WIMMER 1857).

Mimo tak wczesnych początków badań florystycznych, Masyw Śnieżnika nigdy nie doczekał się całościowego opracowania flory roślin naczyniowych. Uwagę botaników śląskich, jak również czeskich, przyciągały wyższe i rozleglejsze oraz nieporównanie bogatsze florystycznie pasma Karkonoszy i Gór Izerskich w zachodnich oraz Jesioników we wschodnich Sudetach.

Niezależnie od braku całościowego opracowania, stan poznania flory Masywu Śnieżnika w XIX w. był dobry, a bogate dane florystyczne z tego okresu znajdujemy rozproszone w licznych pracach, opublikowanych na przestrzeni wielu lat.

Bardzo ważnym momentem dla poznania flory badanego obszaru były trzy kolejne wydania *Flory Śląska* WIMMERA z lat 1832, 1841 i 1857. Zwłaszcza ostatnie wydanie, które zawierało wyniki wszystkich wcześniejszych badań, stanowi trudne do przecenienia źródło informacji. Było to zarazem pierwsze, krytyczne taksonomicznie, spojrzenie na florę Śląska. Pozycja ta zamyka pierwszy okres badań florystycznych na Śląsku i zarazem w Masywie Śnieżnika.

Następne lata stanowią drugi okres badań florystycznych. Liczna grupa zamiłowanych botaników, skupiona początkowo wokół Adolfa Englera, a następnie, od 1870 r. przez blisko dwadzieścia lat, wokół Rudolfa von Uechtritza, penetruje, w sposób zadziwiająco skrupulatny, obszar Śląska, dokonując wielu znamienitych odkryć. W 1862 r. v. Uechtritz zakłada we Wrocławiu *Schlesische Botanische Tausch-Verein*, wydające corocznie eksykaty zielnikowe, wraz z własnym katalogiem. Stanowi to kolejny impuls do badań. Jednocześnie regularnie ukazują się roczne sprawozdania florystyczne publikowane w *Jahres-Bericht der Schlesischen Gesellschaft für vaterländische Cultur*. Podsumowaniem tego okresu są dwie *Flory Śląska*: FIEKA i UECHTRITZA z 1881 r. oraz SCHUBEGO

z 1904 r. wraz z wydanym rok wcześniej *Rozmieszczeniem roślin na Śląsku* (SCHUBE 1903a). Część pochodzących z tego okresu zbiorów zachowała się do dziś w zielniku Uniwersytetu Wrocławskiego.

Trzeci okres, przypadający na pierwszą połowę XX w., to dalsze uzupełnienia florystyczne, publikowane nieprzerwanie jako roczne sprawozdania florystyczne, redagowane kolejno przez Fieka, Fieka i Paxa, Fieka i Schubego, Schubego i na końcu przez Schalowa. Ukazują się w tym okresie także ważne prace traktujące o roślinności Śląska, w tym Masywu Śnieżnika (HRUBY 1915, 1923; LIMPRICHT 1942; LUDWIG 1923; ZEISKE 1902). Okres ten, przerywany II wojną światową, zamyka przeglądowa publikacja LIMPRICHTA z 1945 r. o *Roślinności Sudetów Wschodnich i północno-zachodnich Beskidów*.

W okresie powojennym zainteresowanie florą całego Śląska, jak i Masywu Śnieżnika było znacznie mniejsze. W Masywie Śnieżnika badania podjęto ponownie dopiero w latach sześćdziesiątych. Ich wynikiem było opracowanie flory porostów Śnieżnika Kłodzkiego i Gór Bialskich (FABISZEWSKI 1968) oraz kilka prac o florze i roślinności ciekawszych fragmentów Masywu Śnieżnika (FABISZEWSKI 1970, 1988, 1989). Znaczącą pozycją tego okresu była *Charakterystyka rozmieszczenia górskich gatunków naczyniowych na Śląsku* (CIACIURA 1988) oraz seria prac poświęcona rzadkim i godnym ochrony przedstawicielom dendroflory polskiej części Sudetów (BORATYŃSKI 1985, 1986, 1987, 1990; BORATYŃSKI & DANIELEWICZ 1989; BORATYŃSKI i in. 1997). Wreszcie najnowsze publikacje poświęcone zostały analizie przemian flory i roślinności Masywu Śnieżnika (BREJ & FABISZEWSKI 1996; FABISZEWSKI & BREJ 1996).

PODSUMOWANIE WYNIKÓW BADAŃ

Na podstawie przeprowadzonych badań terenowych oraz zestawienia danych z literatury opracowana została lista florystyczna zawierająca 1034 taksony. Stanowią one naturalne i w pełni zadomowione składniki flory badanego obszaru. W grupie tej znalazły się 994 gatunki, 15 podgatunków, 24 mieszańce międzygatunkowe oraz 1 mieszańiec międzyrodzajowy. 76 gatunków i 7 mieszańców międzygatunkowych, podanych w literaturze z obszaru badań, nie udało się odszukać podczas prac terenowych.

Cieplolubne gatunki murawowe

W bogatej i zróżnicowanej florze Masywu Śnieżnika i Gór Bialskich przeważający udział mają gatunki szeroko rozpowszechnione na niżu. Jest wśród nich 230 wapieniolubnych gatunków murawowych, z których 210 rośnie w zachodniej części Krowiarek. Nagromadzenie znacznej liczby roślin cieplolubnych na północno-zachodnim przedpołu wysokiego masywu górskiego jest tym bardziej interesujące, że są wśród nich gatunki submediterrańskie, pontyjskopannońskie, a nawet iranoturańskie (SZAFER & ZARZYCKI 1972). Choć grupa ta jest niezbyt liczna, to jednak nadaje ona swoisty rys florze badanego obszaru. Należą do niej m.in.: *Anemone sylvestris*, *Anthyllis vulneraria* subsp. *polyphylla*, *Artemisia campestris*, *Bromus erectus*, *Bunium bulbocastanum*, *Cyclamen purpurascens*, *Cypripedium calceolus*, *Descurainia sophia*, *Euphorbia lucida*, *Festuca*

rupicola, *Gentiana cruciata*, *Gentianella ciliata*, *Hieracium ambiguum*, *H. bifidum*, *H. cy-mosum*, *Koeleria pyramidata*, *Libanotis pyrenaica*, *Ornithogalum collinum*, *Muscari comosum*, *Potentilla arenaria*, *P. heptaphylla*, *P. recta*, *Primula veris*, *Rosa rubiginosa*, *R. agrestis*, *Salvia pratensis*, *S. verticillata*, *Thesium linophyllon*, *Thlaspi alliaceum*, *T. perfoliatum* i *Viola collina*.

Gatunki wysokogórskie

Flora wysokogórska badanego obszaru jest stosunkowo uboga w porównaniu z najwyższymi pasmami sudeckimi i zachodniokarpackimi, takimi jak: Karkonosze i Jesioniki oraz Tatry i Babia Góra. Wpływ na to ma kilka czynników. Przede wszystkim Masyw Śnieżnika jest znacznie niższy i mniej rozległy od wyżej wymienionych pasm. Niemal cały badany obszar położony jest w piętrze dolno- i górnoreglowym. Jedyne sam szczyt Śnieżnika wznosi się ponad górną granicę lasu, a powierzchnia jaką zajmuje piętro subalpejskie wynosi zaledwie około 1 km².

Flora wysokogórska prawie w całości reprezentowana jest przez gatunki acydofilne, co pozostaje w związku z budową geologiczną i glebami w najwyższych położeniach.

We florze wysokogórskiej zaznacza się brak gatunków związanych z murawami naskalnymi i szczelinami skał. Spowodowane jest to rzeźbą terenu, gdzie wszystkie szczyty mają kształt kopulasty.

Z wyjątkiem Hali pod Śnieżnikiem i niewielkich fragmentów w rejonie Iwinki w Górach Bialskich brak w wyższych położeniach bezleśnych siedlisk, gdzie mogłaby rozwijać się na większą skalę roślinność subalpejska.

W Masywie Śnieżnika brakuje wielu alpejskich gatunków, które w Sudetach występują tylko w Karkonoszach i Jesionikach. Mimo to rosnące na szczycie Śnieżnika takie gatunki, jak: *Avenula planiculmis*, *Campanula barbata*, *Carex atrata*, *Carex bigelowii* subsp. *rigida*, *Festuca airoides*, *Hieracium alpinum*, *H. chlorocephalum*, *H. fritzei*, *H. nigrescens*, *Hypochoeris uniflora*, *Juncus trifidus*, *Mutellina purpurea* i *Viola lutea* subsp. *sudetica* sprawiają, że flora najwyższych położeń ma prawdziwie wysokogórski charakter.

Gatunki zachodnioeuropejskie

Udział gatunków zachodnioeuropejskich, reprezentowanych głównie przez gatunki subatlantyckie, we florze Masywu Śnieżnika i Gór Bialskich jest bardzo niewielki. We florze Sudetów jedynie w Karkonoszach i w Górach Izerskich udział ten jest wyraźny (ŠOUŘEK 1969). Spośród gatunków występujących w badanym obszarze gatunki subatlantyckie reprezentują: *Aira praecox*, *Blechnum spicant*, *Euphrasia micrantha*, *E. nemorosa*, *Galium harcynicum*, *G. sylvaticum*, *Hypericum pulchrum*, *Hypochoeris glabra*, *Juncus squarrosus*, *Montia fontana* subsp. *amporitana*, *Pedicularis sylvatica* i *Taxus baccata*. Wszystkie wymienione gatunki należą w badanym obszarze do bardzo rzadkich i występują w niewielkiej liczbie okazów, a niektóre z nich nie zostały obecnie odnalezione. Jedyne *Blechnum spicant*, *Euphrasia micrantha* i *Galium harcynicum* są gatunkami ogólnogóorskimi – regłowymi. Pozostałe to gatunki niżowe występujące na badanym obszarze w piętrze pogórza.

Nowe znaleziska

Szczegółowe badania florystyczne doprowadziły do znalezienia 460 gatunków, niepodawanych dotychczas z tego terenu. W zdecydowanej większości są to jednak gatunki pospolite lub częste i to było przyczyną, dla której nie zostały one odnotowane przez dawnych badaczy. Wśród gatunków znalezionych po raz pierwszy na podkreślenie zasługują: *Alchemilla walasii*, *Allium montanum*, *Anthyllis vulneraria* subsp. *polyphylla*, *Carex pulicaris*, *Equisetum variegatum*, *Euphrasia nemorosa*, *Helianthemum nummularium* subsp. *obscurum*, *Hieracium ambiguum*, *H. bifidum*, *Leucoium vernum* subsp. *vernum*, *Lilium bulbiferum*, *Malaxis monophyllos*, *Melampyrum herbichii*, *Myosotis palustris*, *Polystichum lonchitis*, *Potentilla anglica*, *Ranunculus cassubicus*, *Rosa rubiginosa*, *Rubus kuleszae*, *Salix repens*, *Thlaspi caerulescens*, *T. perfoliatum*, *Triglochin palustre* i *Viola riviniana*.

Piętrowy układ roślinności

Piętrowy układ roślinności w Masywie Śnieżnika przypomina stosunki znane z Zachodnich Karpat. Znamienny jest jednak brak kosodrzewiny w piętrze subalpejskim. Obserwuje się także obniżenie granicy pięter klimatyczno-roślinnych i pionowych zasięgów szeregu gatunków, co związane jest z północnozachodnim położeniem Masywu Śnieżnika w stosunku do Karpat. Położenie takie sprawia, że klimat jest tu chłodniejszy, a ponadto wykazuje większe wpływy oceaniczne.

Piętro pogórza zajmuje blisko 34% powierzchni badanego terenu. Rozwija się w przedziale wysokości od 300 do 530 m n.p.m. W większości jest to obszar bezleśny, zajęty pod uprawy oraz stosunkowo gęsto zabudowany. Grąd w krajobrazie roślinnym piętra pogórza odgrywa minimalną rolę. *Carpinus betulus* zachował się do dziś na nielicznych i zarazem niewielkich powierzchniowo stanowiskach w północno-zachodniej części obszaru badań. Jedynym stanowiskiem na którym *C. betulus* dominuje w drzewostanie są strome, częściowo skaliste, południowo-zachodnie zbocza Góry Dębowej w przedziale wysokości 330–450 m n.p.m. Występujące tutaj liczne gatunki runa są charakterystyczne dla grądu środkowoeuropejskiego *Galio sylvatici-Carpinetum*.

Regiel dolny zajmuje około 62% powierzchni badanego terenu. Rozciąga się w przedziale wysokości od 600 do 1100 (1130) m n.p.m. Pas między 530 i 600 m n.p.m. jest strefą przejściową, w której granica między pogórzem a dolnym reglem staje się w wielu miejscach mało czytelna. W strefie tej mają swoje najwyżej położone stanowiska gatunki charakterystyczne dla zespołów leśnych pogórza, jednocześnie spotyka się wiele stanowisk gatunków dolnoreglowych. Jednym z ciekawszych zespołów leśnych, który pozytywnie wyróżnia się bogatym składem florystycznym na tle monotonnych i ubogich zespołów leśnych regła dolnego, jest żyzna buczyna sudecka *Dentario ennaphyllidi-Fagetum*. Buczyna sudecka rozwija się na próchnicznych glebach zasobnych w węglan wapnia. Tego typu siedliska najliczniej występują w okolicy Kletna w dolinie Kleśnicy, gdzie bezpośrednio graniczą z kamieniołomami marmuru. Niewielkie fragmenty buczyny z *Dentaria ennaphyllos* w runie spotyka się także w zachodniej części terenu i w Górach Bialskich. Interesujące jest, że rozmieszczenie znanych z Masywu Śnieżnika subendemitów zachodniokarpackich, takich jak: *Sesleria tatarae*, *Cardamine trifolia*, *Scrophularia*

scopolii, pokrywa się z rozmieszczeniem buczyny sudeckiej. Spowodowane jest to obecnością odpowiednich siedlisk w rejonach występowania skał węglanowych.

Górnoreglowy bór świerkowy *Plagiothecio-Piceetum hercynicum* rozwija się w na glebach ubogich wytworzonych z kwaśnych granitognejsów, w przedziale wysokości od (1030) 1080 do 1320 m n.p.m. Łącznie zajmuje około 3% powierzchni terenu objętego badaniami. Jest to zespół o ubogim składzie florystycznym, a liczba gatunków roślin naczyniowych z nim związanych wynosi zaledwie 20 do 25. Z regłem górnym związane jest występowanie torfowisk. Mimo że zajmują one łącznie niespełna trzy hektary, występuje na nich szereg gatunków wysokotorfowiskowych, takich jak: *Andromeda polifolia*, *Carex limosa*, *C. pauciflora*, *Empetrum nigrum*, *Eriophorum vaginatum*, *Oxycoccus palustris* czy *Vaccinium uliginosum*. Ograniczenie występowania torfowisk wysokich do regła górnego uwarunkowane jest orograficznie. Poziom zrównania w Masywie Śnieżnika przebiega na wysokości około 1200 m n.p.m. Obecność torfowisk w partiach grzbietowych upodabnia do pewnego stopnia Masyw Śnieżnika do Karkonoszy. W Karkonoszach torfowiska są oczywiście znacznie lepiej wykształcone i zajmują nieporównanie większą powierzchnię, a ponadto występują w piętrze subalpejskim, ponieważ poziom zrównania w Karkonoszach przebiega na wysokości około 1400 m n.p.m.

Fragmenty piętra subalpejskiego można obserwować jedynie na szczycie Śnieżnika, powyżej górnej granicy lasu, która na zboczu wschodnim i północno-wschodnim osiąga wysokość 1250 m n.p.m. i wznosi się stopniowo do 1320 m n.p.m. na zboczu zachodnim. Powyżej tej linii występują zarośla kosodrzewiny i pojedyncze, karłowate świerki, murały *Carex bigelowii*-*Festuca airoides* (*Carici rigidae*-*Festucetum supinae*) i *Deschampsia flexuosa*-*Nardus stricta* oraz borówczyśka bażynowe *Empetrum hermaphroditum*-*Vaccinium uliginosum* (*Empetro-Vaccinietum uliginosii*).

Flora Masywu Śnieżnika na tle flory Sudetów i Karpat Zachodnich

Flora Sudetów Wschodnich ma charakter pośredni między florą Zachodnich Sudetów i florą Zachodnich Karpat. Wykazuje jednak silniejsze związki z florą Karpat Zachodnich, wyrażające się występowaniem szeregu wspólnych gatunków roślin naczyniowych. W florze Masywu Śnieżnika uderza jednak mały udział gatunków odgrywających znaczącą rolę w Karpatach Zachodnich, jak np.: *Alnus incana* i *Juniperus communis*, czy też brak *Myricaria germanica*, *Salix eleagnos* i *Valeriana simplicifolia*.

Flora Masywu Śnieżnika wykazuje wiele wspólnych cech z florą Jesioników. Najważniejsze z nich to brak kosodrzewiny powyżej górnej granicy lasu oraz występowanie *Campanula barbata*. Uzasadnione jest zatem łączenie Masywu Śnieżnika i Jesioników w jeden okręg geobotaniczny Sudetów Wschodnich.

W badanym obszarze bardzo wyraźnie zaznacza się związek między składem gatunkowym flory, a budową geologiczną i charakterem gleb. Poza nielicznymi przykładami cała flora wysokogórska (subalpejska i alpejska) reprezentowana jest przez gatunki charakterystyczne dla siedlisk ubogich i acydofilnych.

Pod względem flory i roślinności górskiej Masyw Śnieżnika znajduje swój odpowiednik w takich pasmach karpaccich, jak Polica i Pilsko, podczas gdy odpowiednikiem Jesioników jest raczej Babia Góra.

WYKAZ TAKSONÓW

Skróty i oznaczenia użyte w wykazie gatunków: lit. – literatura, not. – notowanie, stan. – stanowisko, + gatunek nieodnaleziony podczas badań, ***Abies alba*** gatunek rodzimy dla flory badanego obszaru lub w pełni zdomowiony w zbiorowiskach naturalnych, ***Aesculus hippocastanum*** gatunek obcy dla flory badanego obszaru, nieraz dziczejący wokół miejsc uprawy lub pojawiający się efemerycznie.

Abies alba Mill. – Pospolity na całym obszarze z wyjątkiem najwyższych położeń; w lasach bukowych, rzadziej w świerkowych jako domieszka, często podsadzany. Brak dzisiaj naturalnych drzewostanów jodłowych, które najprawdopodobniej zostały wycięte i zastąpione sztucznymi świerczynami. Występowanie gatunków runa, charakterystycznych dla lasów jodłowych, lub przynajmniej dla lasów z dużym udziałem jodły, wskazuje na jej szerszy niż obecnie zasięg. 108 stan.; 138 not.

Acer campestre L. – Bardzo rzadki w najniższych położeniach w północno-zachodniej części Krowiarek; nielicznie w zaroślach, rzadziej w grądach i na brzegach ciepłolubnych buczyn. 7 stan.; 8 not.
Lit.: UECHTRITZ 1883; SCHUBE 1903a.

A. platanoides L. – Pospolity w niższych położeniach, często także sadzony wzdłuż dróg i we wsiach. 112 stan.; 157 not.
Lit.: SCHUBE 1900, 1903a.

A. pseudoplatanus L. – Pospolity na całym obszarze z wyjątkiem najwyższych położeń. 161 stan.; 216 not.
Lit.: FIEK & SCHUBE 1892a; SCHUBE 1903a.

Achillea millefolium L. – Bardzo częsty na całym obszarze; łąki, murawy, pastwiska, pobocza dróg, nieużytki. 59 stan.; 110 not.

A. ptarmica L. – Bardzo rzadki i w niewielkiej ilości w miejscach wilgotnych na obrzeżach torfowisk i młak. 4 stan.; 5 not.

A. sudetica Opiz – Bardzo rzadki na górskich łąkach ziołoroślowych. Większość roślin zebranych z wyższych położeń jedynie zbliża się wyglądem do *Achillea sudetica* i zaliczona została do *A. millefolium* L. Typowa *A. sudetica* jest nader rzadka i występuje tylko w najwyższych położeniach, na Hali pod Śnieżnikiem i na Śnieżniku. 3 stan.; 2 not.
Lit.: SCHUBE 1903a.

Acinos arvensis (Lam.) Dandy – Dostyć częsty w niskich położeniach; murawy, suche łąki, głównie na glebach wapnistych. 22 stan.; 40 not.
Lit.: SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1945.

Aconitum callibotryon Rchb. – Dostyć częsty w wysokich i średnich położeniach, lecz tylko w rejonie Śnieżnika; ziołorośla wzdłuż potoków, źródlika, zarośla kosówki, zwykle licznie. Nie został znaleziony w Górach Białskich. 10 stan.; 21 not.

Lit.: GÜNTHER i in. 1824; WIMMER 1841, 1857; FIEK & UECHTRITZ 1881; OBORNÝ 1885; FIEK & PAX 1889; 1892; FORMÁNEK 1892; SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1945.

A. variegatum L. – Na podobnych siedliskach jak gatunek poprzedni, lecz znacznie od niego obficiej, nie sięga ponad górną granicę lasu. Pomimo że oba gatunki często występują razem brakuje roślin o charakterze mieszańcowym. Podawany z Masywu Śnieżnika *Aconitum gracile* Rchb. jest synonimem *A. variegatum*. 13 stan.; 27 not.

Lit.: GÜNTHER i in. 1824; WIMMER 1841, 1857; FIEK & UECHTRITZ 1881; OBORNÝ 1885; FORMÁNEK 1892; SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1945; KUCZYŃSKA 1961; FABISZEWSKI 1965, 1970, 1988, 1989. BREJ & FABISZEWSKI 1996.

Acorus calamus L. – Prawdopodobnie tylko sadzony, choć w pełni zdomowiony. Mokre i podmokłe miejsca przy starych zabudowaniach, najczęściej w opuszczonych wsiach. 17 stan.; 21 not.

Actaea spicata L. – Częsty na całym obszarze z wyjątkiem wysokich położeń; buczyny, świerczyny na siedliskach buczyn, zwykle w miejscach żyznych. 69 stan.; 88 not.

Adenostyles alliariae (Gouan) A. Kern. – Bardzo rzadki w wysokich położeniach; pojedynczo nad potokami i na ziołoroślowych łąkach. 6 stan.; 7 not.

Lit.: GÜNTHER i in. 1824; WIMMER 1841, 1857; FIEK & UECHTRITZ 1881; OBORNÝ 1885; FORMÁNEK 1887; SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1945.

Adoxa moschatellina L. – Rozproszony i dosyć rzadki w niższych położeniach; olszyny i zaroślach nad potokami, rzadziej w buczynach lub sztucznych świerczynach na siedliskach żyznych. 24 stan.; 29 not.

Aegopodium podagraria L. – Pospolity w niskich położeniach; lasy, zarośla, sady, przychacia, głównie na siedliskach żyznych. 90 stan.; 116 not.

Aesculus hippocastanum L. – Sadzony przy drogach i w starych parkach. Nie przechodzi do zbiorowisk naturalnych.

Aethusa cynapium L. – Częsty w niskich położeniach; pobocza dróg, nieużytki, miejsca ruderalne, rzadziej widne zarośla. 28 stan.; 35 not.

Agrimonia eupatoria L. – Częsty w niskich położeniach; murawy, suche zbocza i łąki, pobocza dróg. 46 stan.; 69 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

Agropyron caninum (L.) P. Beauv. – Rozproszony na całym obszarze w niższych położeniach; zarośla, widne lasy, ziołorośla nad potokami, rzadziej zarastające łąki. 24 stan.; 39 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

A. repens (L.) P. Beauv. – Rozpowszechniony na całym obszarze w niskich położeniach; pobocza dróg, nieużytki, ekstensywnie użytkowane łąki, przychacia, pola, miedze. 76 stan.; 85 not.

Agrostis canina L. subsp. ***canina*** – Pospolity na całym obszarze z wyjątkiem najwyższych położeń; ekstensywnie użytkowane, świeże i umiarkowanie wilgotne łąki. 63 stan.; 75 not.

A. canina L. subsp. ***stolonifera*** Blytt – Prawdopodobnie częsty na całym obszarze z wyjątkiem najwyższych położeń; wilgotne łąki, rowy; rozmieszczenie na podstawie zebranych materiałów zielnikowych. 23 stan.; 35 not.

A. capillaris L. – Rozpowszechniony na całym obszarze, szczególnie w niższych położeniach; łąki, pastwiska, przydroża, nieużytki. 65 stan.; 84 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

A. gigantea Roth – Częsty w niższych położeniach; łąki, miedze, brzegi lasów i zarośli; rozmieszczenie na podstawie zebranych materiałów zielnikowych. 26 stan.; 32 not.

A. stolonifera L. – Częsty w niższych położeniach; wilgotne i świeże łąki, rowy, rzadziej młaki i źródlika; rozmieszczenie na podstawie zebranych materiałów zielnikowych. 34 stan.; 49 not.

Aira caryophyllea L. – Bardzo rzadki w niskich położeniach; widne zarośla, łąki. 5 stan.; 7 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

Ajuga genevensis L. – Częsty tylko w Krowiarkach na glebach wapnistych; murawy, suche zbocza i łąki, miedze. 35 stan.; 53 not.

A. reptans L. – Pospolity na całym obszarze z wyjątkiem najwyższych położeń; lasy, zarośla, olszyny nad potokami, obrzeża młak, łąki. 123 stan.; 175 not.

Alchemilla acutiloba Opiz – Rozproszony na całym obszarze; łąki, rzadziej widne zarośla. 46 stan.; 62 not.

A. crinita Buser – Rzadki; zarośla nad potokami, świeże łąki. 15 stan.; 19 not.

Alchemilla glabra Neygenf. – Częsty w wysokich i średnich położeniach; górskie łąki ziołoroślowe, kamieniste przydroża, rowy. 47 stan.; 62 not.

Lit.: GÜNTHER i in. 1824.

A. gracilis Opiz – Rozproszony w niskich i średnich położeniach; łąki, miedze, przydroża. 19 stan.; 34 not.

A. monticola Opiz – Pospolity na całym obszarze; łąki, pobocza dróg, suche murawy, rzadziej ziołorośla. 73 stan.; 98 not.

A. plicata Buser – Rzadki w niskich położeniach; ciepłolubne murawy, suche, trawiaste zbocza, na glebach wapnistych; rozmieszczenie na podstawie zebranych materiałów zielnikowych. 8 stan.; 10 not.

A. propinqua H. Lindb. – Prawdopodobnie bardzo rzadki w niskich położeniach; świeże łąki; rozmieszczenie na podstawie zebranych materiałów zielnikowych. 2 stan.; 2 not.

A. reniformis Buser – Bardzo rzadki i w niewielkiej liczbie okazów; górskie łąki ziołoroślowe na Hali pod Śnieżnikiem; rozmieszczenie na podstawie zebranych materiałów zielnikowych. 3 stan.; 3 not.

Lit.: VICHEREK 1959.

A. subcrenata Buser – Prawdopodobnie dosyć częsty w średnich i wysokich położeniach; górskie łąki ziołoroślowe, przydroża, miejsca wypasane w dolinach potoków; rozmieszczenie na podstawie zebranych materiałów zielnikowych. 15 stan.; 22 not.

Lit.: FIEK & SCHUBE 1895.

A. walasii Pawł. – Na Hali pod Śnieżnikiem i w rejonie przełęczy Puchaczówka. Na znalezionych stanowiskach w dużej liczbie okazów; górskie łąki ziołoroślowe; rozmieszczenie na podstawie zebranych materiałów zielnikowych. 4 stan.; 7 not.

A. xanthochlora Rothm. – Rozproszony i dosyć częsty z wyjątkiem najwyższych położeń; łąki, rowy, trawiaste zbocza. 13 stan.; 16 not.

Alisma plantago-aquatica L. – Bardzo rzadki w najniższych położeniach; rowy, wiejskie sadzawki. 3 stan.; 3 not.

Alliaria petiolata (M. Bieb.) Cavara & Grande – Pospolity w niskich położeniach; lasy, zarośla, sady, przychacia, rzadziej świeże, zarastające łąki. 50 stan.; 67 not.

Lit.: LIMPRICHT 1945.

Allium montanum F. W. Schmidt – Tylko na skałce z *Sesleria tatarae* w Dolinie Kleśnicy, w niewielkiej ilości. 1 stan.; 1 not.

A. oleraceum L. – Częsty w niskich położeniach; łąki, murawy, przydroża, widne zarośla. 19 stan.; 25 not.

A. ursinum L. – Bardzo częsty w niskich i średnich położeniach; żyzne buczyny dolnoregłowe, szczególnie obficie w miejscach wilgotnych przy ciekach i wysiękach wodnych. 53 stan.; 71 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

A. vineale L. – Rzadki w najniższych położeniach; ciepłolubne murawy, suche przydroża i miedze na glebach wapnistych, rzadziej na glebach piaszczystych. 13 stan.; 16 not.

Lit.: ENGLER 1870.

Alnus glutinosa (L.) Gärtner. – Pospolity na całym obszarze w niższych położeniach, masowo zwłaszcza wzdłuż rzek i potoków. 159 stan.; 223 not.

A. incana (L.) Mönch – Bardzo rzadki nad potokami. 5 stan.; 8 not.

A. × pubescens Tausch – Razem z gatunkiem poprzednim. 5 stan.; 7 not.

Alnus viridis (Chaix) DC. in Lam. & DC. – Tylko na szczycie Śnieżnika gdzie niewątpliwie został posadzony. Sprawia wrażenie słabo zadomowionego. 1 stan.; 1 not.

Alopecurus aequalis Sobol. – Bardzo rzadki w rowach i na śródleśnych młakach. 2 stan.; 2 not.
Lit.: SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1945.

+ *A. geniculatus* L. – Podany ogólnie z obszaru badań. Nie został odnaleziony.
Lit.: LIMPRICHT 1945.

A. pratensis L. – Pospolity na całym obszarze w niższych położeniach; łąki, murawy, pobocza dróg. 134 stan.; 213 not.

Alyssum alyssoides (L.) L. – Rzadki w najniższych położeniach; suche zbocza, ciepłolubne murawy, rzadziej ścierniska, na glebach piaszczystych. 10 stan.; 17 not.
Lit.: SCHUBE 1903a.

Amaranthus retroflexus L. – Rzadki w najniższych położeniach; stacje kolejowe i torowiska. 9 stan.; 12 not.

Ammophila arenaria (L.) Link – Rzadki w niskich położeniach; zdziczały nad potokami we wsiach, całkiem zadomowiony. 5 stan.; 7 not.

Anagallis arvensis L. – Bardzo częsty w niższych położeniach; pola, nieużytki, przychacia, miejsca ruderalne. 41 stan.; 56 not.

Anchusa arvensis (L.) M. Bieb. – Częsty w niższych położeniach; pola, nieużytki. 32 stan.; 46 not.

A. officinalis L. – Bardzo rzadki w najniższych położeniach; miejsca ruderalne, stacje kolejowe. 4 stan.; 6 not.
Lit.: SCHUBE 1903a.

Andromeda polifolia L. – Tylko na wschodnim zboczu Śnieżnika (tzw. Sadzonki). Obficie na torowisku wysokim na wysokości 1210 m n.p.m. Stanowisko znane od ponad stu lat. 1 stan.; 1 not.
Lit.: FIEK 1890; SCHALOW 1938; DUDA & KRKAVEC 1959.

Anemone nemorosa L. – Pospolity na całym obszarze; lasy, zarośla, łąki. 139 stan.; 205 not.

A. ranunculoides L. – Rzadki i zwykle w niedużej ilości; żyzne buczyny, dobrze zachowane olszyny na potokami. 16 stan.; 23 not.

A. sylvestris L. – Tylko na południowym zboczu góry Wapniarka w ciepłolubnych murawach na wapieniu, dosyć licznie. Wcześniej podawany także z kilku stanowisk w okolicy Nowego Waliszowa. 4 stan.; 1 not.
Lit.: UECHTRITZ 1879, 1883; FIEK & UECHTRITZ 1881; SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1942, 1945.

Angelica archangelica L. – W zaroślach na potokami, w pełni zadomowiony choć występuje pojedynczo lub w niewielkiej liczbie okazów. Występowanie gatunku jest niewątpliwie związane z dawną jego uprawą w przydomowych ogródkach. 4 stan.; 2 not.
Lit.: GÜNTHER i in. 1824; FIEK & UECHTRITZ 1881; SCHUBE 1903a, 1911; LIMPRICHT 1949.

A. sylvestris L. – Rozproszony i dosyć częsty na całym obszarze z wyjątkiem wysokich położań; zarośla, olszyny, sady, rzadziej ekstansywnie użytkowane łąki. 28 stan.; 39 not.
Lit.: SCHUBE 1903.

Antennaria dioica (L.) Gärt. – Bardzo rzadki i w niewielkiej ilości w niskich położeniach; ubogie łąki, suche zbocza. 4 stan.; 6 not.
Lit.: SCHUBE 1903a.

Anthemis arvensis L. – Częsty w niższych położeniach; pola, nieużytki, miejsca ruderalne. 34 stan.; 52 not.

+ *Anthemis tinctoria* L. – Podawany z kilku stanowisk: Wilkanów, Gorzanów, Dębowa Góra. Nie został odnaleziony. 5 stan.

Lit.: WIMMER 1841, 1857; FIEK & UECHTRITZ 1881; UECHTRITZ 1883; SCHUBE 1903a.

Anthoxanthum alpinum Á. Löve & D. Löve – Rzadki, tylko w najwyższych położeniach; torfowiska górnoreglowe, borówczyska i murawy z *Festuca airoides* w piętrze subalpejskim. 9 stan.; 15 not.

A. odoratum L. – Pospolity na całym obszarze, szczególnie obficie na ubogich łąkach i na trawiastych zboczach. 129 stan.; 183 not.

Lit.: FORMÁNEK 1887.

Anthriscus nitida (Wahlenb.) Hazsl. – Pospolity na całym obszarze z wyjątkiem najwyższych położeń; ziołorośla nad potokami, olszyny, młaki, źródłiska. 105 stan.; 144 not.

Lit.: WIMMER 1841, 1857; FIEK & UECHTRITZ 1881; SCHUBE 1903a, 1905, 1907; LIMPRICHT 1945.

A. sylvestris (L.) Hoffm. – Pospolity w niższych położeniach; łąki, miedze, przychacia, zarośla, miejsca ruderalne. 97 stan.; 161 not.

Lit.: LIMPRICHT 1945.

Anthyllis vulneraria L. subsp. *vulneraria* – Dosyć częsty w niższych położeniach, głównie na obszarach węglanowych; murawy, suche łąki i zbocza, kamieniołomy, wapienniki. 24 stan.; 42 not.

Lit.: FIEK & UECHTRITZ 1881; UECHTRITZ 1883; FIEK 1887; SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1945.

A. vulneraria L. subsp. *polyphylla* (DC.) Nyman – Bardzo rzadki, tylko w najniższych położeniach w zachodniej części Krowiarek, choć na stanowiskach występuje obficie; ciepłolubne murawy na wapieniu. 5 stan.; 6 not.

Apera spica-venti (L.) P. Beauv. – Częsty w niskich położeniach; pola, łąki, pobocza dróg. 34 stan.; 48 not.

Aphanes arvensis L. – Dostyć rzadki w niskich położeniach; pola, ścierniska, miedze, rzadziej suche łąki. 17 stan.; 24 not.

Aquilegia vulgaris L. – Częsty w Krowiarkach w niskich położeniach; buczyny, grądy, zarośla, ciepłolubne murawy. 31 stan.; 49 not.

Lit.: GÜNTHER i in. 1824; FIEK & UECHTRITZ 1881; UECHTRITZ 1882, 1883, 1884; FIEK & SCHUBE 1892b; SCHUBE 1900, 1903a, 1904; LIMPRICHT 1945.

Arabidopsis thaliana (L.) Heynh. – Rozproszony na całym obszarze, nieraz zawlekany wzdłuż dróg aż do górnego regła; ciepłolubne murawy, pobocza dróg, suche zbocza i łąki, nasypy kolejowe, kamieńce nadrzeczne. 22 stan.; 30 not.

Arabis glabra (L.) Bernh. – Rozproszony w niższych położeniach; lasy, zarośla, murawy, rzadziej łąki, zwłaszcza na glebach wapnistych. 27 stan.; 43 not.

A. hirsuta (L.) Scop. – Bardzo rzadki w niskich położeniach, na glebach wapnistych; ciepłolubne murawy, trawiaste zbocza, suche łąki, kamieniołomy. 7 stan.; 13 not.

Arctium lappa L. – Rozproszony w niskich położeniach; zarośla, łąki, miejsca ruderalne. 14 stan.; 22 not.

A. minus (Hill) Bernh. – Rozproszony w niskich położeniach; zarośla, łąki, miejsca ruderalne. 19 stan.; 32 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

A. nemorosum Lej. – Rzadki w niskich położeniach; widne lasy liściaste, zarośla. 5 stan.; 6 not.

A. tomentosum Mill. – Rozproszony i dostyć rzadki w niskich i średnich położeniach; łąki i ziołorośla nad potokami. 11 stan.; 19 not.

Arenaria leptoclados (Rchb.) Guss. – Rzadki w niskich położeniach; kamieniste pobocza dróg, suche zbocza. 9 stan.; 9 not.

Lit.: FIEK 1881.

A. serpyllifolia L. – Dosyć rzadki w niskich położeniach; suche zbocza, ciepłolubne murawy, pobocza dróg, kamieniołomy, wapienniki. 10 stan.; 16 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

Armoracia rusticana P. Gärtn., B. Mey. & Scherb. – Rozproszony w niskich położeniach, przeważnie we wsiach; łąki, rowy, miejsca ruderalne, przychacia, sady. 13 stan.; 23 not.

+ ***Arnica montana*** L. – Podany tylko raz w zdjęciu fitosocjologicznym ze szczytu Śnieżnika. Nie został odnaleziony. 1 stan.

Lit.: FABISZEWSKI 1988.

Arrhenatherum elatius (L.) P. Beauv. ex J. Presl & C. Presl – Pospolity na całym obszarze w niższych położeniach; łąki, miedze, murawy, przydroża. 129 stan.; 221 not.

Artemisia absinthium L. – Znaleziony w Nowej Wsi, licznie na kamieńcach przy potoku, całkowicie zadomowiony, prawdopodobnie uciekinier z przydomowych ogródków, choć dzisiaj już nie jest uprawiany. 1 stan.; 1 not.

A. campestris L. – Tylko na wschodnim zboczu wzgórza Czerwonak koło Krosnowic; skały wapienne. Istniejące do dzisiaj, bardzo obfite stanowisko, odkryte przez Fieka w 1882 r. Trudno ustalić dlaczego SCHUBE (1903a) podał stanowisko ze znakiem zapytania. 1 stan.; 1 not.

Lit.: UECHTRITZ 1883; SCHUBE 1903a.

A. vulgaris L. – Pospolity na całym obszarze w niskich i średnich położeniach; miedze, zarośla, pobocza dróg, nieużytki, przychacia. 57 stan.; 73 not.

Aruncus sylvestris Kostel. – Rzadki i zwykle w niewielkich ilościach w niższych położeniach, prawie wyłącznie na glebach wapienistych; obrzeża lasów liściastych – głównie buczyn, zbocza i skarpy wzdłuż potoków. 19 stan.; 24 not.

Lit.: WIMMER 1841, 1857; FIEK & UECHTRITZ 1881; FIEK & PAX 1889; SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1945; FABISZEWSKI 1965.

Asarum europaeum L. – Pospolity w niższych położeniach; grądy, żyzne buczyny, świerczyny na siedliskach buczyn, zarośla, zdecydowanie częściej na siedliskach węglanowych. 72 stan.; 97 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

Asplenium adulterinum Milde – Tylko na Mariańskich Skałach na zachodnim zboczu Żmijowca na wysokości 1080 m n.p.m.; bardzo nielicznie w szczelinach skał gnejsowych. Stanowisko odkryte przez Mildego w 1868 r. 1 stan.; 1 not.

Lit.: MILDE 1869; FIEK & UECHTRITZ 1881; FORMÁNEK 1887; SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1945; KARPOWICZ 1963; BREJ & FABISZEWSKI 1996.

+ ***A. × alternifolium*** Wulfen – Podawany z Szarego Głazu w Górach Białskich oraz z rejonu przełęczy Puchaczówka. Nie został odnaleziony. 2 stan.

Lit.: FIEK 1890; SCHUBE 1903a, 1906.

A. ruta-muraria L. – Rozproszony i dosyć rzadki w niskich i średnich położeniach; szczeliny skał wapiennych, rzadziej gnejsowych, w cienistych buczynach i świerczynach, stare mury. 10 stan.; 16 not.

Lit.: FIEK & UECHTRITZ 1881; OBORNÝ 1885; FORMÁNEK 1887; LIMPRICHT 1945.

A. septentrionale (L.) Hoffm. – Tylko na Mariańskich Skałach na zachodnim zboczu Żmijowca na wysokości 1080 m n.p.m.; nielicznie w szczelinach skał gnejsowych. Stanowisko odkryte przez Mildego w 1868 r. Podany także przez LIMPRICHTA (1942) ze starych murów w Marcinkowie, gdzie nie został odnaleziony. 1 stan.; 1 not.

Lit.: MILDE 1869; STENZEL 1876b; FIEK & UECHTRITZ 1881; OBORNÝ 1885; FORMÁNEK 1887; SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1942; BREJ & FABISZEWSKI 1996.

Asplenium trichomanes L. – Dosyć rzadki w niższych położeniach; szczeliny skał wapiennych w cienistych buczynach i świerczynach. 15 stan.; 24 not.

Lit.: MILDE 1869; STENZEL 1876b; SCHUBE 1903a.

A. viride Huds. – Bardzo rzadki i w niewielkiej liczbie okazów; szczeliny skał wapiennych w cienistych buczynach. 5 stan.; 6 not.

Lit.: FORMÁNEK 1887; FIEK 1890; SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1942.

Aster* × *salignus Willd. – Rzadki w niskich położeniach; pobocza dróg, rowy, przychacia. 7 stan.; 8 not.

Lit.: GÜNTHER i in. 1824.

Astragalus glycyphyllos L. – Częsty w niższych położeniach; suche łąki, zbocza, murawy, zarośla. 33 stan.; 51 not.

Astrantia major L. – Rzadki i w niewielkich ilościach w niskich położeniach; lasy bukowe, zarośla, ziołoroślowe łąki. 9 stan.; 11 not.

Lit.: SCHUBE 1910; LIMPRICHT 1945.

Athyrium distentifolium Tausch ex Opiz – Pospolity w wysokich położeniach; świerczyny, zarośla kosówki. 42 stan.; 88 not.

Lit.: FIEK & UECHTRITZ 1881; OBORNÝ 1885; LIMPRICHT 1942, 1945; NEUHÄUSL & NEUHÄUSLOVA-NOVOTNA 1966; SCHUBE 1903a.

A. filix-femina (L.) Roth – Rozpowszechniony i częsty na całym obszarze; lasy, zarośla. 52 stan.; 75 not.

Lit.: STENZEL 1876b; FORMÁNEK 1887; SCHUBE 1903a.

Atriplex patula L. – Częsty w niskich położeniach; pola, nieużytki, pobocza dróg. 30 stan.; 41 not.

Atropa belladonna L. – Bardzo rzadki i tylko w pojedynczych okazach; cieniste, żyzne buczyny na glebach wapnistych. 4 stan.; 6 not.

Avena fatua L. – Dosyć częsty w najniższych położeniach; na polach w zasiewach na glebach wapnistych i piaszczystych. 16 stan.; 18 not.

Lit.: ENGLER 1870.

Avenula planiculmis (Schrad.) W. Sauer & Chmelitschek – Tylko w szczytowej części Śnieżnika w otoczeniu źródła Morawy, które znajduje się już na czeskiej stronie Masywu Śnieżnika, kilkadziesiąt metrów od granicy. Nielicznie na młacie. Gatunek zbierał już Seliger (WIMMER 1841, 1857). FIEK i SCHUBE (1895) piszą, że nie odnaleźli gatunku na Śnieżniku. W 1982 r. został zebrany przez Przemyskiego i Bróza (FREY 1991). FABISZEWSKI (1988) podaje gatunek z okolicy Stromej, tego jednak stanowiska nie udało się odnaleźć. 1 stan.; 1 not.

Lit.: GÜNTHER i in. 1824; WIMMER 1841, 1857; FIEK & UECHTRITZ 1881; OBORNÝ 1885; FORMÁNEK 1887; FIEK & SCHUBE 1895; SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1945; FABISZEWSKI 1988; FREY 1991.

A. pratensis (L.) Dumort. – Częsty w niższych położeniach; łąki, ciepłolubne murawy, przydroża. 40 stan.; 47 not.

A. pubescens (Huds.) Dumort. – Rzadki w niskich położeniach; suche zbocza i murawy. 7 stan.; 11 not.

Ballota nigra L. – Rzadki w najniższych położeniach; widne zarośla, przychacia, miejsca ruderalne. 8 stan.; 11 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

+ ***Barbarea stricta*** Andrż. – Podany ogólnie z badanego terenu. Nie został odnaleziony.

Lit.: SCHUBE 1903a.

B. vulgaris R. Br. – Bardzo częsty w niskich położeniach; kamieńce nadrzeczne, gliniaste nieużytki, rzadziej nasypy kolejowe. 27 stan.; 36 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

Batrachium aquatile (L.) Dumort. – Znalezione tylko raz w niewielkiej sadzawce koło Krosnowic. 1 stan.; 1 not.

B. circinatum (Sibth.) Fr. – W Nysie Kłodzkiej, na odcinku między Bystrzycą Kłodzką a Krosnowicami, w dużych ilościach, miejscami wręcz masowo. Podany z Bystrzycy Kłodzkiej. 6 stan.; 8 not.

Lit.: SCHUBE 1908.

+ **B. fluitans** (Lam.) Wimm. – Podawany jako częsty przez kilku badaczy. Bardzo możliwe, że chodziło o *Batrachium penicillatum*, który to gatunek nie był odróżniany. Nie został znaleziony.

Lit.: FIEK & UECHTRITZ 1881; SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1945.

B. penicillatum Dumort. – Dosty częsty w Białej Łądeckiej na odcinku między Łądkiem i Żelaznem i zwykle bardzo obficie. 9 stan.; 14 not.

Lit.: SZEŁĄG 1993.

Bellis perennis L. – Rozproszony i częsty na całym obszarze; łąki, trawniki, sady, pobocza dróg. 33 stan.; 44 not.

Berberis vulgaris L. – Bardzo rzadki, tylko pojedyncze krzewy w niskich położeniach; ciepłe zarośla, obrzeża lasów, suche zbocza, miedze. 6 stan.; 7 not.

Lit.: UECHTRITZ 1883; SCHUBE 1903a.

Berteroa incana (L.) DC. – Bardzo rzadki w najniższych położeniach; suche, piaszczyste zbocza wzdłuż torów kolejowych, rzadziej nasypy kolejowe. 4 stan.; 6 not.

Betonica officinalis L. – Dosty częsty w najniższych położeniach; łąki, zarośla, brzegi lasów, rzadziej ciepłolubne murawy, zwykle na glebach wapnistych. 16 stan.; 27 not.

Lit.: SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1945.

Betula pendula Roth – Pospolity na całym obszarze; lasy, zarośla, miedze, pobocza dróg. 123 stan.; 155 not.

B. pubescens Ehrh. – Rozproszony i dosty rzadki w niższych położeniach; doliny potoków, trzcinowiska, obrzeża młak i torfowisk. 21 stan.; 28 not.

Bidens frondosa L. – Bardzo rzadki w niskich położeniach; gliniaste rowy, pobocza dróg. 4 stan.; 4 not.

B. tripartita L. – Częsty w niższych położeniach; rowy, miejsca ruderalne i pobocza dróg na glebach gliniastych, podmokłych. 35 stan.; 47 not.

Blechnum spicant (L.) Roth – Bardzo rzadki i zwykle pojedynczo lub w niewielkiej liczbie okazów w średnich położeniach; bory świerkowe, rzadziej żyzne buczyny. Podany z Suchonia koło Marcinkowa, gdzie nie został znaleziony. 10 stan.; 13 not.

Lit.: FIEK & UECHTRITZ 1881; FORMÁNEK 1887; SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1942; FABISZEWSKI 1965; NEUHÄUSL & NEUHÄUSLOVA-NOVOTNA 1966.

Botrychium lunaria (L.) Sw. – Rzadki i zwykle nielicznie; suche zbocza, murawy naskalne, ciepłolubne murawy, na podłożu węglanowym. Podany ze Śnieżnika gdzie nie został odnaleziony. 13 stan.; 18 not.

Lit.: SCHUBE 1903b; LIMPRICHT 1945.

+ **B. multifidum** (S. G. Gmel.) Rupr. – Podany z Kletna. Nie został odnaleziony. 1 stan.

Lit.: FIEK & UECHTRITZ 1881; SCHUBE 1903a.

Brachypodium pinnatum (L.) P. Beauv. – Bardzo częsty w najniższych położeniach na glebach wapnistych; suche łąki, trawiaste zbocza, ciepłolubne murawy, rzadziej nasypy kolejowe. 17 stan.; 27 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

Brachypodium sylvaticum (Huds.) P. Beauv. – Rozproszony i rzadki w niskich położeniach; ciepłolubne murawy, ciepłolubne buczyny i zarośla. 12 stan.; 16 not.

Brassica nigra (L.) W. D. J. Koch – Bardzo rzadki; miejsca ruderalne przy kolejowej stacji towarowej w Krosnowicach. 2 stan.; 3 not.

B. oleracea L. – Rzadki w niskich położeniach; kamieniste i piaszczyste pobocza dróg, miejsca ruderalne. 13 stan.; 13 not.

Briza media L. – Pospolity na całym obszarze w niższych położeniach; łąki, murawy, zbocza. 110 stan.; 144 not.

Bromus benekenii (Lange) Trimen – Rzadki w najniższych położeniach, w zachodniej części Krowiarek, skąd był podawany; ciepłolubne buczyny, zarośla na glebach wapnistych. 9 stan.; 11 not.

Lit.: LIMPRICHT 1942, 1945.

B. erectus Huds. – Częsty w zachodniej części Krowiarek, na stanowiskach występuje masowo; ciepłolubne murawy, suche łąki i zbocza, tylko na glebach wapnistych. 24 stan.; 29 not.

B. hordeaceus L. – Częsty w niższych położeniach; suche łąki i zbocza, nasypy kolejowe, pobocza dróg. 45 stan.; 56 not.

B. inermis Leyss. – Częsty w niskich położeniach; pobocza dróg, przychacia, rzadziej ciepłolubne murawy, suche łąki. 33 stan.; 42 not.

+ **B. secalinus** L. – Podany ogólnie z terenu badań. Nie został odnaleziony.

Lit.: SCHUBE 1903a.

B. sterilis L. – Bardzo rzadki w najniższych położeniach; przydroża, kamieńce nadrzeczne, stacje kolejowe. 7 stan.; 7 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

B. tectorum L. – Rzadki w najniższych położeniach; stacje i nasypy kolejowe, piaszczyste przydroża. 7 stan.; 10 not.

Bryonia alba L. – Bardzo rzadki w niskich położeniach; zarośla łęgowe. 2 stan.; 2 not.

+ **Bunium bulbocastanum** L. – Podany ogólnie z Krowiarek. Nie został znaleziony.

Lit.: LIMPRICHT 1942.

Calamagrostis arundinacea (L.) Roth – Pospolity na całym obszarze; bory świerkowe, buczyny, zręby, traworośla, borówczyska, łąki subalpejskie. 148 stan.; 234 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

C. canescens (Weber) Roth – Gatunek podany z terenu badań jako niepewny. Nie został odnaleziony.

Lit.: SCHUBE 1903a.

C. epigejos (L.) Roth – Rozproszony i częsty w niższych położeniach; suche zbocza i łąki, pobocza dróg, kamieńce nadrzeczne, nasypy kolejowe, kamieniołomy. 43 stan.; 60 not.

C. × indagata Torges & Hausskn. [*C. arundinacea* × *villosa*] – Rzadki w wysokich położeniach, razem z *Calamagrostis villosa*. 6 stan.; 8 not.

C. stricta (Timm) Köler – Bardzo rzadki, tylko w otoczeniu torfowiska koło Białej Wody na wysokości 820 m n.p.m., dosyć obficie. 2 stan.; 2 not.

C. villosa (Chaix) J. F. Gmel. – Częsty w wysokich położeniach; bory świerkowe, traworośla w kósówce, ziołorośla, rzadziej zręby. 66 stan.; 98 not.

Lit.: WIMMER 1841, 1857; FIEK & UECHTRITZ 1881; OBORNÝ 1885; FORMÁNEK 1887; FIEK & PAX 1889; SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1945; NEUHÄUSL & NEUHÄUSLOVA-NOVOTNA 1966.

Callitriche cophocarpa Sendtn. – Bardzo rzadki; glinaste rowy ze stojącą wodą. 4 stan.; 7 not.

C. verna L. emend. Lönnr. – Bardzo rzadki; rowy, kałuże. Podawany ze szczytu Śnieżnika i z Hali pod Śnieżnikiem. W rejonie tym, choć nie na tych dokładnie stanowiskach, stwierdziłem *Callitriche cophocarpa*. 5 stan.; 4 not.

Lit.: UECHTRITZ 1884; SCHUBE 1903a.

Calluna vulgaris (L.) Hull – Rozproszony i bardzo częsty na całym obszarze, lecz obficie występuje dopiero ponad górną granicą lasu. 74 stan.; 88 not.

Lit.: SCHUBE 1903a; SCHALOW 1938.

Caltha palustris L. subsp. ***palustris*** – Pospolity w niskich i średnich położeniach; młaki, koryta potoków, olszyny, rowy, podmokłe łąki. 86 stan.; 146 not.

Calystegia sepium (L.) R. Br. – Rzadki w najniższych położeniach; zarośla łęgowe wzdłuż Nysy Kłodzkiej. 3 stan.; 4 not.

Campanula barbata L. – Bardzo rzadki i w niewielkiej liczbie okazów. Podczas specjalnie prowadzonych poszukiwań większość stanowisk znanych z literatury nie została potwierdzona. Łąki ziołoroślowe, murawy z *Festuca airoides* rzadziej z *Nardus stricta*. Gatunek najobficiej występuje w rejonie Hali po Śnieżnikiem, jednak cała populacja w Masywie Śnieżnika nie przekracza 120 osobników. 16 stan.; 7 not.

Lit.: GÜNTHER i in. 1824; WIMMER 1841, 1857; FIEK & UECHTRITZ 1881; OBORNÝ 1885; FORMÁNEK 1887; FIEK & SCHUBE 1893, 1895; SCHUBE 1903a, 1904; LIMPRICHT 1945; FABISZEWSKI 1988; SZELAĆ 1993.

+ ***C. cervicaria*** L. – Podany z Góry Dębowej i ze Stójkowa koło Łądku. Nie został odnaleziony. 2 stan.

Lit.: STENZEL 1876a; SCHUBE 1903a.

C. glomerata L. – Bardzo rzadki i w niewielkich ilościach w niskich położeniach; ciepłolubne murawy na podłożu wapiennym. Podawany jako rzadki z zachodniej części Krowiarek. 6 stan.; 8 not.

Lit.: LIMPRICHT 1942, 1945.

C. latifolia L. – Rzadki w średnich położeniach, choć na niektórych stanowiskach występuje bardzo obficie, np.: w Międzygórzu nad potokiem Wilczka; ziołorośla i zarośla nad potokami. 16 stan.; 23 not.

Lit.: GÜNTHER i in. 1824; WIMMER 1841, 1857; FIEK & UECHTRITZ 1881; UECHTRITZ 1884; SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1945.

C. patula L. – Pospolity w niższych położeniach; łąki. 95 stan.; 129 not.

C. persicifolia L. – Rzadki w niższych położeniach na obszarze wychodni skał węglanowych; ciepłolubne buczyny, zarośla, rzadziej ciepłolubne murawy i suche łąki. 17 stan.; 22 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

C. polymorpha Witašek – Bardzo rzadki i w niewielkiej liczbie okazów; murawy naskalne i rumosz skalny powstały ze skał węglanowych. 2 stan.; 2 not.

C. rapunculoides L. – Częsty w niskich położeniach; pola, miedze, pobocza dróg, łąki. 61 stan.; 79 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

C. rotundifolia L. – Pospolity na całym obszarze; łąki, także ziołoroślowe, suche zbocza, murawy. 108 stan.; 140 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

C. trachelium L. – Częsty w niższych położeniach; zarośla, pobocza dróg, rzadziej lasy bukowe. 59 stan.; 69 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

Capsella bursa-pastoris (L.) Medik. – Pospolity w niskich i bardzo rzadki w średnich położeniach. 61 stan.; 76 not.

Cardamine amara L. – Częsty na całym obszarze z wyjątkiem najwyższych położeń; młaki, rowy, wilgotne łąki, zarośla łęgowe. 42 stan.; 57 not.

Lit.: GÜNTHER i in. 1824; WIMMER 1841, 1857.

C. flexuosa With. – Dostyć rzadki w średnich położeniach; kamieniste i piaszczyste brzegi potoków, rowy, rzadziej wzdłuż leśnych dróg w świerczynach w miejscach wilgotnych. 22 stan.; 31 not.

Lit.: WIMMER 1841, 1857; FIEK & UECHTRITZ 1881; UECHTRITZ 1884; FIEK & SCHUBE 1894; SCHUBE 1903a, 1907; LIMPRICHT 1945.

C. impatiens L. – Rozproszony i rzadki w średnich położeniach; żyzne buczyny, rzadko zarośla nad potokami. 20 stan.; 26 not.

Lit.: UECHTRITZ 1884; SCHUBE 1903a.

C. opizii J. Presl & C. Presl – Rzadki w wysokich i położeniach, miejscami dostyć obficie. Wzdłuż potoków schodzi nawet do 890 m n.p.m.; źródlika, koryta potoków. W Masywie Śnieżnika znajduje się *locus classicus* gatunku (MARHOLD 1995). 12 stan.; 14 not.

Lit.: UECHTRITZ 1875; STENZEL 1876b; FIEK & UECHTRITZ 1881; OBORNÝ 1885; FORMÁNEK 1892; SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1945.

C. pratensis L. – Pospolity na całym obszarze z wyjątkiem wysokich położeń; łąki, rowy, młaki, olszyny i widne zarośla nad potokami. 90 stan.; 128 not.

C. trifolia L. – Bardzo rzadki i w niewielkich ilościach w dolinie potoku Kleśnica w otoczeniu Jaskini Niedźwiedziej; w dolinie potoku Czarna poniżej Hali pod Śnieżnikiem oraz na zachodnim zboczu Urwistej. Podawany był także z Jodłowa, gdzie nie został odnaleziony; żyzna buczyna sudecka i świerczy. Po raz pierwszy zebrany „koło Wilkanowa” przez Seligera, w 1810 r. Gatunek osiąga w Masywie Śnieżnika lokalną, północno-zachodnią granicę zasięgu. 5 stan.; 6 not.

Lit.: GÜNTHER i in. 1824; WIMMER 1841, 1857; FIEK & UECHTRITZ 1881; FORMÁNEK 1892; SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1945; FABISZEWSKI 1970, 1988, 1989.

Cardaminopsis arenosa (L.) Hayek – Częsty na całym obszarze z wyjątkiem najwyższych położeń; miejsca ruderalne, pobocza dróg, kamieńce nadrzeczne, murawy i suche łąki. 30 stan.; 40 not.

Lit.: LIMPRICHT 1945.

C. halleri (L.) Hayek – Pospolity w średnich położeniach; ubogie łąki i murawy na glebach bezwapniennych. 77 stan.; 109 not.

Lit.: FIEK & UECHTRITZ 1881; OBORNÝ 1885; FORMÁNEK 1892; SCHUBE 1903a, 1914; LIMPRICHT 1945.

Cardaria draba (L.) Desv. – Bardzo rzadki w najniższych położeniach; wzdłuż torów kolejowych. 5 stan.; 5 not.

Carduus acanthoides L. – Bardzo rzadki w najniższych położeniach; kamieńce nadrzeczne, przychacia, stacje kolejowe. 4 stan.; 7 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

C. crispus L. – Rzadki w najniższych położeniach; przychacia, pobocza dróg, miejsca ruderalne, rzadziej zarośla łęgowe. 9 stan.; 12 not.

C. personata (L.) Jacq. – Pospolity na całym obszarze z wyjątkiem najniższych położeń; zarośla nad potokami, ziołorośla, rzadziej młaki i ubogie łąki. 98 stan.; 124 not.

Lit.: WIMMER 1841, 1857; FIEK & UECHTRITZ 1881; UECHTRITZ 1882, 1884; OBORNÝ 1885; FIEK & PAX 1889; FORMÁNEK 1892; FIEK & SCHUBE 1894; SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1945.

+ ***Carex appropinquata*** Schumach. – Podany z okolicy Kątów Bystrzyckich. Nie został znaleziony.

Lit.: LIMPRICHT 1942.

+ *C. atrata* L. – Podawany ze szczytu Śnieżnika. Pomimo specjalnych poszukiwań nie został odnaleziony. 1 stan.

Lit.: SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1945.

C. bigelowii Torr. ex Schwein. subsp. *rigida* W. Schultze – Tylko na szczycie Śnieżnika w murawach subalpejskich z *Festuca airoides*; obficie na dużych powierzchniach. 1 stan.; 3 not.

Lit.: FIEK & UECHTRITZ 1881; OBORNÝ 1885; FORMÁNEK 1887; SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1945.

C. brizoides L. – Bardzo rzadki i nieliczny; pobocza dróg. 5 stan.; 5 not.

C. canescens L. – Częsty na całym obszarze, szczególnie w wyższych położeniach; młaki, torfowiska, rowy, wilgotne bory świerkowe. 53 stan.; 66 not.

Lit.: FORMÁNEK 1887; SCHALOW 1938.

C. caryophyllea Latourr. – Rzadki w niskich położeniach na siedliskach węglanowych; ciepłolubne murawy, brzegi lasów, rzadziej widne zarośla. 9 stan.; 12 not.

+ *C. davalliana* Sm. – Podany z okolicy Kątów Bystrzyckich. Nie został znaleziony.

Lit.: LIMPRICHT 1942.

C. × decolorans Wimm. [*C. nigra* × *bigelowii*] – Bardzo rzadki, tylko na szczycie Śnieżnika w murawach z *Carex bigelowii* subsp. *rigida*. 1 stan.; 1 not.

Lit.: SCHUBE 1903a, 1903b; LIMPRICHT 1945.

C. digitata L. – Dosyć rzadki w niższych położeniach; buczyny zwłaszcza ciepłolubne na podłożu węglanowym. 14 stan.; 24 not.

C. echinata Murray – Częsty na całym obszarze; eutroficzne młaki, rowy, rzadziej wilgotne łąki i olszyny nad potokami. 51 stan.; 67 not.

C. elata All. – Bardzo rzadki, znaleziony na młacie i w rowach koło Gorzanowa. 1 stan.; 2 not.

+ *C. × elytroides* Fr. [*C. nigra* × *gracilis*] – Podany ogólnie z obszaru badań. Nie został odnaleziony.

Lit.: SCHUBE 1903a.

C. flacca Schreb. – Tylko w Krowiarkach, gdzie jest dosyć częsty; ciepłolubne murawy na glebie wapnistej, rzadziej eutroficzne młaki. 15 stan.; 33 not.

Lit.: SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1942.

C. flava L. – Rozproszony i niezbyt częsty na całym obszarze w niższych położeniach; młaki, rowy, rzadko olszyny. 20 stan.; 27 not.

C. gracilis Curtis – Rozproszony i dosyć częsty na całym obszarze w niższych położeniach; młaki, rowy, źródlika. 34 stan.; 41 not.

C. hirta L. – Częsty w niższych położeniach; murawy, zbocza, suche łąki, miejsca ruderalne. 24 stan.; 40 not.

C. leporina L. – Pospolity na całym obszarze; łąki, młaki, torfowiska, ziołorośla nad potokami. 58 stan.; 76 not.

Lit.: FIEK & UECHTRITZ 1881; UECHTRITZ 1882; OBORNÝ 1885; SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1942, 1945.

C. limosa L. – Bardzo rzadki, tylko na wschodnim zboczu Śnieżnika (tzw. Sadzonki). Torfowisko wysokie na wysokości 1210 m n.p.m., obficie. 1 stan.; 1 not.

Lit.: SCHALOW 1938; LIMPRICHT 1945; DUDA & KRKAVEC 1959.

C. montana L. – Rzadki w niskich położeniach; ciepłolubne buczyny i murawy na podłożu węglanowym. 7 stan.; 9 not.

Lit.: UECHTRITZ 1883; FIEK 1887; FIEK & PAX 1889; SCHUBE 1903a.

Carex nigra Richard – Pospolity na całym obszarze; młaki, rowy, źródłiska, torfowiska, rzadko wilgotne bory świerkowe, murawy subalpejskie. 71 stan.; 96 not.

Lit.: WIMMER 1841, 1857; SCHUBE 1903a; SCHALOW 1938.

C. oederi Retz. – Rozproszony i rzadki w niższych położeniach; młaki, rowy, podmokłe łąki. 11 stan.; 14 not.

C. pairae F. W. Schultz – Rzadki w niskich położeniach; murawy, suche łąki i zbocza. 13 stan.; 20 not.

Lit.: SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1942.

C. pallescens L. – Pospolity na całym obszarze z wyjątkiem najwyższych położeń; łąki, murawy, zarośla, rzadziej młaki, rowy. 82 stan.; 104 not.

C. panicea L. – Częsty w niższych położeniach; młaki, źródłiska. 31 stan.; 41 not.

C. paniculata L. – Rzadki w niższych położeniach; młaki, torfowiska. 20 stan.; 27 not.

C. pauciflora Lightf. – Bardzo rzadki i w niewielkich ilościach. Tylko na północno-zachodnim zboczu Małego Śnieżnika na wysokości 1250 m n.p.m. oraz na wschodnim zboczu Śnieżnika (tzw. Sadzonki) na wysokości 1210 m n.p.m.; torfowiska wysokie w reglu górnym. 2 stan.; 2 not.

Lit.: FIEK & UECHTRITZ 1881; OBORNÝ 1885; FORMÁNEK 1887; SCHUBE 1903; DUDA & KRKAVEC 1959.

+ *C. pendula* Huds. – Podany z Wilkanowa. Nie został odnaleziony. 1 stan.

Lit.: SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1945.

C. pilulifera L. – Rozproszony i dosyć rzadki w niższych położeniach; łąki, murawy, trawiaste zbocza. 17 stan.; 19 not.

C. pulicaris L. – Bardzo rzadki, tylko na zarastającym torfowisku w dolinie potoku Równica na południe od Nowego Waliszowa, dosyć obficie. 1 stan.; 1 not.

C. remota L. – Rozproszony na całym obszarze w niższych położeniach; olszyny, łągi, śródleśne młaki. 26 stan.; 32 not.

C. rostrata Stokes – Rozproszony w niższych położeniach; młaki, mokradła, rowy. Podany także z torfowiska Sadzonki na wschodnim zboczu, lecz nie został tu odnaleziony. 18 stan.; 23 not.

Lit.: DUDA & KRKAVEC 1959.

C. spicata Huds. – Bardzo rzadki w najniższych położeniach; ciepłolubne murawy i zarośla na glebie wapnistej. 3 stan.; 3 not.

C. sylvatica Huds. – Pospolity na całym obszarze; buczyny, olszyny, łągi, ziołorośla, rzadziej świerczyny i łąki. 82 stan.; 118 not.

C. vesicaria L. – Bardzo rzadki, znaleziony na młacie koło Gorzanowa. Podany ogólnie z obszaru badań. 1 stan.; 1 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

Carlina acaulis L. subsp. *acaulis* – Częsty w niższych położeniach; murawy, suche kamieniste zbocza, ubogie łąki, zarówno na glebach węglanowych jak i ubogich, kwaśnych. 65 stan.; 87 not.

Lit.: ENGLER 1870; UECHTRITZ 1882; FIEK & PAX 1889; SCHUBE 1903a.

C. acaulis L. subsp. *simplex* (Waldst. & Kit.) Nyman – Bardzo rzadki; ciepłolubne murawy i zarośla. 2 stan.; 2 not.

Lit.: FIEK 1890; SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1945; FABISZEWSKI 1965.

C. intermedia Schur – Bardzo rzadki w najniższych położeniach; ciepłolubne murawy na wapieniu. 4 stan.; 5 not.

C. vulgaris L. – Dosyć częsty w Krowiarkach; ciepłolubne murawy na wapieniu. 16 stan.; 24 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

Carpinus betulus L. – Rzadki w najniższych położeniach; jako domieszka w ciepłolubnych buczynach, rzadko tworzy niewielkie powierzchniowo zarośla na obrzeżach buczyn. Najlepiej zachowany fragment grądu z przewagą *C. betulus* występuje na południowo-zachodnim zboczu góry Dębowej w Krowiarkach. 19 stan.; 24 not.

Carum carvi L. – Pospolity w niższych położeniach; łąki, pastwiska, rowy, pobocza dróg, sady owocowe. 81 stan.; 108 not.

Lit.: OBORNÝ 1885; FORMÁNEK 1892; SCHUBE 1903a.

Centaurea cyanus L. – Częsty tylko w niskich położeniach; pola, miedze, rzadko suche, piaszczyste zbocza. 30 stan.; 36 not.

C. jacea L. subsp. ***jacea*** – Częsty w niższych położeniach; łąki, pastwiska, miedze, luźne zarośla. 49 stan.; 62 not.

Lit.: SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1945.

C. jacea L. subsp. ***amara*** (L.) Rothm. – Rzadki i w niewielkiej liczbie okazów w najniższych położeniach; ciepłolubne murawy, suche zbocza, obrzeża lasów na glebach wapnistych. 9 stan.; 10 not.

C. jacea L. subsp. ***pratensis*** (Thuill.) Čelak. – Podany ogólnie z obszaru badań. Nie został odnaleziony.

Lit.: GÜNTHER i in. 1824.

C. oxylepis (Wimm. & Grab.) Hayek – Rozproszony w niższych położeniach i zwykle niezbyt licznie na stanowisku; łąki, suche zbocza, rzadko także łąki ziołoroślowe. 26 stan.; 31 not.

C. oxylepis* × *jacea – Bardzo rzadki w sąsiedztwie *Centaurea oxylepis*. 4 stan.; 4 not.

C. phrygia L. – Znaleziony tylko na świeżych łąkach ziołoroślowych koło Nowej Wsi, gdzie występuje dosyć obficie. Wcześniej podawany ogólnie z obszaru objętego badaniami. 1 stan.; 1 not.

Lit.: GÜNTHER i in. 1824; WIMMER 1841, 1857; FIEK & UECHTRITZ 1881; LIMPRICHT 1945.

C. pseudophrygia C. A. Mey. – Bardzo rzadki, choć na obu znalezionych stanowiskach występuje licznie; ziołorośla nad potokiem Wilczka poniżej Międzygórza oraz świeże łąki w miejscowości Jaworek, także koło Międzygórza. Wcześniej podawany z Międzygórza, Bystrzycy i Stójkowa koło Łądk. 5 stan.; 3 not.

Lit.: FIEK & UECHTRITZ 1881; SCHUBE 1903a, 1908; LIMPRICHT 1945.

C. scabiosa L. – Częsty tylko w Krowiarkach, poza tym rozproszony i rzadki w niższych położeniach, ciepłolubne murawy, suche łąki i zbocza, pobocza dróg, częściej na glebach wapnistych. 33 stan.; 54 not.

Centaureum erythraea Rafn – Bardzo rzadki i w niewielkich ilościach w najniższych położeniach; ciepłolubne murawy na wapieniu, wilgotne, gliniaste rowy i pobocza dróg. 6 stan.; 11 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

C. pulchellum (Sw.) Druce – Bardzo rzadki; ciepłolubne murawy na glebie wapnistej. 5 stan.; 6 not.

Cephalanthera damasonium (Mill.) Druce – Rzadki i w niewielkiej liczbie okazów w niskich położeniach w zachodniej części Krowiarek; ciepłolubne buczyny na wapieniu. 12 stan.; 17 not.

Lit.: FIEK & UECHTRITZ 1881; UECHTRITZ 1882, 1883; SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1945.

+ ***C. longifolia*** (L.) Fritsch – Podany ogólnie z obszaru badań. Nie został odnaleziony.

Lit.: SCHUBE 1903a.

C. rubra (L.) Rich. – Podany ostatnio z góry Wapniarka. Nie został znaleziony.

Lit.: GOŁĄB & CEBRAT 1996.

Cerastium arvense L. – Pospolity w niższych położeniach; łąki, zbocza, ciepłolubne murawy, przydroża. 88 stan.; 116 not.

Cerastium holosteoides Fr. *emend.* Hyl. – Pospolity na całym obszarze, często zawlekany wzdłuż leśnych dróg, także w wyższe położenia; łąki, przydroża, trawniki, nieużytki, miejsca ruderalne. 90 stan.; 138 not.

C. fontanum Baumg. – Znaleziony tylko na Stromej przy skałkach gnejsowych pod szczytem. Wszystkie podane w literaturze stanowiska znajdowały się po morawskiej stronie Masywu Śnieżnika. Według SCHUBEGO (1904) *Cerastium macrocarpum* Schur jest synonimem *Cerastium fontanum* Baumg. Utrudnia to rozstrzygnięcie, o który takson chodziło dawnym badaczom, tym bardziej, że występowanie obu taksonów w Masywie Śnieżnika jest prawdopodobne. Jednak na podstawie informacji o siedlisku i rozmieszczeniu, wskazujących na górski charakter taksonu, przyjąć należy, że chodziło o *C. fontanum*. 1 stan.; 1 not.

Lit.: UECHTRITZ 1886; FORMÁNEK 1892; SCHUBE 1903a, 1904; LIMPRICHT 1945.

Cerasus avium (L.) Mönch – Pospolity na całym obszarze w niskich położeniach; brzegi potoków, olszyny, młaki, rzadziej między i śródpolne zarośla. 94 stan.; 125 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

+ ***Cerinth minor*** L. – Podany z Bystrzycy. Nie został odnaleziony. 1 stan.

Lit.: FIEK & UECHTRITZ 1881; SCHUBE 1903a.

Chaenorhinum minus (L.) Lange – Rzadki w najniższych położeniach. Ciepłolubne murawy na wapieniu, kamieniołomy marmuru, wapienniki. 12 stan.; 14 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

Chaerophyllum aromaticum L. – Rozproszony i rzadki w niższych położeniach; sady owocowe, zarośla, zarastające łąki. 19 stan.; 23 not.

Lit.: LIMPRICHT 1945.

C. hirsutum L. – Pospolity na całym obszarze, z wyjątkiem najwyższych położań; młaki, źródła, ziołorośla nad potokami. 125 stan.; 193 not.

Lit.: GÜNTHER i in. 1824; SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1945.

C. temulum L. – Rzadki w niższych położeniach; zarośla, pobocza dróg, rzadziej miejsca ruderalne. 14 stan.; 17 not.

Chamaenerion angustifolium L. – Pospolity na całym obszarze z wyjątkiem najwyższych położań, łąki, zarośla, brzegi lasów, zręby. 109 stan.; 144 not.

Chamomilla recutita (L.) Rauschert – Częsty w niskich położeniach; kamieniste pobocza dróg, nieużytki, miejsca ruderalne. 37 stan.; 44 not.

C. suaveolens (Pursh) Rydb. – Częsty w niższych położeniach; na podobnych siedliskach jak gatunek poprzedni. 64 stan.; 75 not.

Chelidonium majus L. – Dosyć rzadki w niższych położeniach; zarośla, żyzne lasy, miejsca ruderalne, przychacia. 15 stan.; 19 not.

Chenopodium album L. – Częsty w niższych położeniach; pola, nieużytki, miejsca ruderalne. 50 stan.; 69 not.

C. bonus-henricus L. – Rzadki i rozproszony w niższych położeniach; kamieńce nadrzeczne, stacje kolejowe, przychacia, kamieniołomy marmuru. 12 stan.; 14 not.

+ ***C. polyspermum*** L. – Podany ogólnie z obszaru badań. Nie został odnaleziony.

Lit.: SCHUBE 1903a.

+ ***C. rubrum*** L. – Podany ogólnie z obszaru badań. Nie został odnaleziony.

Lit.: SCHUBE 1903a.

+ *Chimaphila umbellata* (L.) W. P. C. Barton – Podany z Odrzychowic. Nie został odnaleziony. Bardzo możliwe, że stanowisko znajdowało się poza granicą badanego obszaru, tj. już na terenie Gór Żłotych. Znajdują się tam, jak się wydaje, siedliska odpowiednie dla występowania gatunku. 1 stan.

Lit.: GÜNTHER i in. 1824; SCHUBE 1903a.

Chrysosplenium alternifolium L. – Pospolity na całym obszarze; olszyny, młaki, źródłiska, cieniiste lasy, wilgotne skały. 136 stan.; 178 not.

Cicerbita alpina (L.) Wallr. – Dosyć częsty w wyższych położeniach. Nigdzie jednak nie występuje masowo, a jedynie w niewielkich skupieniach; ziołorośla w dolinach górskich potoków, często w miejscach zalewanych wodą. 40 stan.; 54 not.

Lit.: GÜNTHER i in. 1824; WIMMER 1841, 1857; FIEK & UECHTRITZ 1881; OBORNÝ 1885; FORMÁNEK 1887; SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1945; FABISZEWSKI 1965; BREJ & FABISZEWSKI 1996.

Cichorium intybus L. – Dosyć częsty w niskich położeniach; kamieniste pobocza dróg, nasypy kolejowe, rzadziej suche łąki i zbocza. 17 stan.; 20 not.

Circaea alpina L. – Częsty w wyższych położeniach; cieniste buczyny, bory świerkowe, szczególnie w miejscach wilgotnych i żyznych. 51 stan.; 69 not.

Lit.: WIMMER 1841, 1857; SCHUBE 1903a.

C. intermedia Ehrh. – Rozproszony na całym obszarze z wyjątkiem najwyższych położeń; buczyny, jaworzyny, rzadziej sztuczne świerczyny na siedliskach buczyn i olszyny nad potokami, na siedliskach wilgotnych i żyznych. 38 stan.; 46 not.

+ *C. lutetiana* L. – Podany ogólnie z obszaru badań. Nie został odnaleziony. Być może chodziło o gatunek poprzedni.

Lit.: SCHUBE 1903a.

Cirsium arvense (L.) Scop. – Częsty na całym obszarze; pola, pastwiska, nieużytki, miejsca ruderalne. 58 stan.; 87 not.

C. canum (L.) All. – Rzadki, tylko w najniższych położeniach w skrajnie zachodniej części Krowiarek; rowy, pobocza dróg, eutroficzne młaki, rzadziej łąki, na glebach gliniastych, węglanowych. 13 stan.; 17 not.

C. × erucagineum DC. [*C. oleraceum* × *rivulare*] – Rzadko, zwykle w towarzystwie obu gatunków rodzicielskich; młaki, zarośla nad potokami. 11 stan.; 11 not.

Lit.: WIMMER 1841, 1857; FORMÁNEK 1887; FIEK 1890; SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1945.

+ *C. helenioides* (L.) Hill – Podawany ze Śnieżnika oraz z okolicy Międzyzlesia. Nie został odnaleziony. 1 stan.

Lit.: FIEK & UECHTRITZ 1881; OBORNÝ 1885; FORMÁNEK 1887; SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1945; FABISZEWSKI 1965.

C. × hybridum Koch ex DC. [*C. oleraceum* × *palustre*] – Podany ze Stójkowa koło Łądku. Choć w dalszym ciągu występowanie tego mieszańca jest bardzo prawdopodobne, podczas badań nie został odnaleziony. 1 stan.

Lit.: SCHUBE 1906.

C. oleraceum (L.) Scop. – Pospolity na całym obszarze; wilgotne łąki, młaki, rowy, zarośla nad potokami. 76 stan.; 93 not.

C. palustre (L.) Scop. – Dosyć częsty na całym obszarze, zwłaszcza w średnich położeniach; źródłiska, źródłowe młaki, rzadziej kamieńce nadrzeczne. 52 stan.; 78 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

C. rivulare (Jacq.) All. – Pospolity na całym obszarze z wyjątkiem wysokich położeń; młaki, łąki, rowy. 114 stan.; 176 not.

+ *Cirsium* × *subalpinum* Gaudin [*C. palustre* × *rivulare*] – Podany ze Stójkowa i z Łądką. Podczas badań nie został odnaleziony. 2 stan.

Lit.: FIEK 1881.

C. vulgare (Savi) Ten. – Częsty na całym obszarze; pastwiska, miedze, zarośla, łąki, kamieniste pobocza dróg, kamieniołomy. 70 stan.; 102 not.

Clematis vitalba L. – Tylko na południowo-wschodnim zboczu góry Czerwonak. Skały wapienne i zarośla u ich podnóża, bardzo obficie. 1 stan.; 1 not.

Clinopodium vulgare L. – Dosyć częsty w niższych położeniach; murawy, suche zbocza, zarośla, na glebach wapnistych. 26 stan.; 33 not.

Lit.: LIMPRICHT 1945.

+ *Coeloglossum viride* (L.) Hartm. – Podany ze Śnieżnika i z Iwiny. Nie został odnaleziony. 2 stan.

Lit.: GÜNTHER i in. 1824; WIMMER 1841, 1857; FIEK & UECHTRITZ 1881; OBORNÝ 1885; FORMÁNEK 1887; SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1945.

Colchicum autumnale L. – Pospolity i zwykle bardzo obficie w niższych położeniach; łąki, murawy, sady, luźne zarośla. 94 stan.; 125 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

+ *Conioselinum tataricum* Hoffm. – Pierwszym batanikiem, który zbierał gatunek był Tausch (FIEK 1881; OBORNÝ 1885). LIMPRICHT (1945) pisze, że nie odnalazł gatunku na Śnieżniku. Według WIMMERA (1857) rośnie tylko w Jesionikach, gdzie bywał przesadzany do przydomowych ogródków (GRABOWSKI 1843). Według BREJ i FABISZEWSKIEGO (1996) rośnie na siedliskach synantropijnych koło Międzygórz. Nie został odnaleziony. 2 stan.

Lit.: WIMMER 1841, 1857; FIEK & UECHTRITZ 1881; OBORNÝ 1885; FORMÁNEK 1887; SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1945; BREJ & FABISZEWSKI 1996.

Consolida regalis Gray – Bardzo rzadki w najniższych położeniach; suche kamieniste zbocza na glebach wapnistych. 3 stan.; 4 not.

Convallaria majalis L. – Rozproszony i dosyć rzadki w niskich i średnich położeniach na siedliskach węglanowych; grądy, buczyny, zarośla, rzadko sztuczne świerczyny na siedliskach buczyn. 31 stan.; 42 not.

Lit.: SCHUBE 1915.

Convolvulus arvensis L. – Pospolity w niskich położeniach; nieużytki, pobocza dróg, miejsca ruderalne, torowiska i stacje kolejowe. 46 stan.; 62 not.

Conyza canadensis (L.) Cronquist – Dosyć rzadki w niskich położeniach; pola, nieużytki, nasypy kolejowe, pobocza dróg, kamieńce nadrzeczne. 17 stan.; 23 not.

Corallorhiza trifida Châtel. – Rzadki i zwykle nielicznie; najlepiej zachowane fragmenty buczyn, zwłaszcza ciepłolubnych, na obszarze wychodni skał węglanowych. 13 stan.; 15 not.

Lit.: FIEK & UECHTRITZ 1881; OBORNÝ 1885; FORMÁNEK 1887; SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1945.

Cornus sanguinea L. – Dosyć częsty tylko w niskich położeniach, głównie na siedliskach węglanowych; obrzeża lasów, luźne zarośla, rzadko grądy i ciepłolubne buczyny w miejscach skalistych. 24 stan.; 33 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

Coronilla varia L. – Rzadki w niższych położeniach; ciepłolubne murawy, suche, kamieniste zbocza, widne zarośla. 14 stan.; 19 not.

Corydalis cava Schweigg. & Körte – Bardzo rzadki; żyzna buczyna sudecka w miejscach wilgotnych nad potokiem Kleśnica poniżej Jaskini Niedźwiedziej. 4 stan.; 5 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

C. intermedia (L.) Mérat – Bardzo rzadki; buczyna sudecka i świerczyny na zboczu Stromej koło jaskini Niedźwiedziej. 1 stan.; 2 not.

C. lutea (L.) DC. – Bardzo rzadki; wilgotne mury i ściany domów sąsiadujących z potokami Bogoryja i Wilczka w Międzygórzu. 1 stan.; 1 not.

C. solida (L.) Clairv. – Bardzo rzadki; buczyna sudecka na zboczu Stromej koło jaskini Niedźwiedziej. 1 stan.; 1 not.

Corylus avellana L. – Pospolity w niższych położeniach; lasy, zarośla, miedze. 92 stan.; 112 not.

Cotoneaster integerrimus Medik. – Bardzo rzadki; murawy naskalne. Podany z zachodnich zboczy góry Dębowej, gdzie podczas badań nie został odnaleziony. Utrzymuje się stanowisko gatunku na skałce z *Sesleria tatrae* nad doliną Kleśnicy. 2 stan.; 1 not.

Lit.: UECHTRITZ 1883; SCHUBE 1903a; FABISZEWSKI 1970, 1988.

Crataegus laevigata (Poir.) DC. – Rozproszony w niższych położeniach; zarośla, miedze, suche zbocza. 18 stan.; 23 not.

Uwaga: Wszystkie stanowiska głógów podane zostały na podstawie zebranego materiału zielnikowego, w większości oznacznego przez doc. dr hab. M. Gostyńską-Jakuszewską.

C. × macrocarpa Hegetschw. – Prawdopodobnie bardzo rzadki; zebrany jeden raz w Słowiku koło Międzygórza na obrzeżu zarośli przy drodze. 1 stan.; 1 not.

C. monogyna Jacq. – Częsty w niskich i średnich położeniach; zarośla, murawy, suche zbocza, rzadziej lasy. 67 stan.; 88 not.

C. rhipidophylla Gand. var. **lindmanii** (Hrabětova) K. I. Chr. – Prawdopodobnie bardzo rzadki; zebrany tylko dwa razy w ciepłolubnych zaroślach na zachodnim zboczu góry Dębowej. 2 stan.; 2 not.

Crepis biennis L. – Pospolity w niższych położeniach; łąki, ciepłolubne murawy, miedze, pobocza dróg. 101 stan.; 140 not.

Lit.: LIMPRICHT 1945.

+ **C. conyzifolia** (Gouan) Dalla Torre – Podawany ze Śnieżnika, Iwiny, Międzygórza i doliny Kleśnicy. Według BREJ i FABISZEWSKIEGO (1996) nieliczne okazy gatunku można jeszcze spotkać w rejonie Iwiny. Nie został odnaleziony. 6 stan.

Lit.: GÜNTHER i in. 1824; WIMMER 1841, 1857; FIEK & UECHTRITZ 1881; OBORNÝ 1885; FORMÁNEK 1887; SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1945; FABISZEWSKI 1970, 1988; BREJ & FABISZEWSKI 1996.

C. paludosa (L.) Mönch – Pospolity na całym obszarze; olszyny, śródleśne młaki, źródłiska, wilgotne łąki, rowy. 105 stan.; 138 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

C. succisifolia (All.) Tausch – Rzadki w średnich położeniach i zwykle nielicznie; ubogie łąki, obrzeża młak. 23 stan.; 28 not.

Lit.: FIEK & UECHTRITZ 1881; SCHUBE 1903a; SCHALOW 1933.

C. tectorum L. – Rzadki w najniższych położeniach; piaszczyste pobocza dróg, nieużytki, rzadziej suche, trawiaste zbocza. 8 stan.; 8 not.

Cruciata glabra (L.) Ehrend. – Dostyć częsty w niższych położeniach; ciepłolubne buczyny, murawy, mszyste łąki sąsiadujące z lasami. 28 stan.; 36 not.

Lit.: GÜNTHER i in. 1824.

C. laevipes Opiz – Dostyć częsty w najniższych położeniach, miejscami obficie; przydrożne rowy, pobocza dróg, nasypy kolejowe. 26 stan.; 35 not.

Lit.: GÜNTHER i in. 1824; ENGLER 1870; FIEK & UECHTRITZ 1881; SCHUBE 1903a.

Cucubalus baccifer L. – Bardzo rzadki w najniższych położeniach; łągi, zarośla z grabem nad Nysą Kłodzką. 5 stan.; 6 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

Cuscuta epithymum (L.) L. – Bardzo rzadki w najniższych położeniach; ciepłolubne murawy, rzadziej suche trawiaste zbocza na glebach wapnistych. 6 stan.; 6 not.

+ ***C. europaea*** L. – Podany ogólnie z obszaru badań. Nie został odnaleziony.

Lit.: SCHUBE 1903a.

+ ***Cyclamen purpurascens*** Mill. – Podany z góry Czerwonak. Nie został odnaleziony. Trudno jednoznacznie zakwestionować naturalność tego stanowiska. Na Czerwonaku obserwuje się bowiem nagromadzenia wapienio- i ciepłolubnych gatunków, które mają tutaj często jedyne stanowisko w całej Kotlinie Kłodzkiej. 1 stan.

Lit.: SCHALOW 1933.

Cymbalaria muralis P. Gärtn., B. Mey. & Scherb. – Bardzo rzadki; na wilgotnych murach i ścianach domów sąsiadujących z potokami Bogoryja i Wilczka w Międzygórzu. 1 stan.; 1 not.

Cynosurus cristatus L. – Pospolity w niższych położeniach; łąki, pastwiska, rzadziej suche trawiaste zbocza. 76 stan.; 97 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

Cypripedium calceolus L. – Bardzo rzadki, znaleziony tylko na dwóch stanowiskach w zachodniej części Krowiarek. Wschodnie zbocze góry Wapniarka w ciepłolubnej buczynie. Na stanowisku tym w ciągu kilku lat obserwacji regularnie zakwitło od 30 do 40 roślin. Drugim stanowiskiem jest niezalesiony pagórek na południe od góry Grodowej. Znaleziono tutaj zaledwie kilka kwitnących roślin w murawie z *Koeleria pyramidata* i *Carex montana*. Gatunek podawany był ponadto z góry Czerwonak oraz z góry Skowronek koło Nowego Waliszowa, gdzie mimo poszukiwań nie został znaleziony. SCHUBE (1905) pisząc o stanowisku koło Nowego Waliszowa, zwraca uwagę na zrywanie kwitnących obuwików przez dzieci z okolicznych wiosek. 5 stan.; 2 not.

Lit.: FIEK & UECHTRITZ 1881; SCHUBE 1903a, 1905; LIMPRICHT 1942, 1945.

Cystopteris fragilis (L.) Bernh. – Rozproszony i dosyć częsty na całym obszarze; na skałach węglanowych, jak i bezwęglanowych w cienistych buczynach i świerczynach, rzadziej na kamienistej glebie w dnie lasu, starych murach, kamieńcach nadrzecznych. 68 stan.; 86 not.

Lit.: STENZEL 1876b; FIEK & UECHTRITZ 1881; OBORNÝ 1885; FORMÁNEK 1887; SCHUBE 1903a.

Dactylis glomerata L. – Pospolity na całym obszarze; łąki, pastwiska, trawniki, trawiaste zbocza, ciepłolubne murawy. 102 stan.; 176 not.

Lit.: FORMÁNEK 1887.

D. polygama Horv. – Dosyć rzadki w niskich położeniach; zarośla, widne lasy liściaste. 14 stan.; 17 not.

Dactylogymnadenia* × *comigera (Rchb.) Rauschert [*Dactylorhiza majalis* × *Gymnadenia conopsea*] – Znaleziony tylko na północnych zboczach góry Jawor koło Międzygórza na wysokości 770–800 m n.p.m. w liczbie kilkunastu roślin, w sąsiedztwie obu gatunków rodzicielskich, na ubogiej świeżej łące. 1 stan.; 1 not.

Dactylorhiza fuchsii (Druce) Soó – Rozproszony na całym obszarze i zwykle w niewielkiej liczbie okazów; ziołorośla nad potokami, młaki, źródlika, olszyny, rzadziej wilgotne buczyny w zakłęsłościach terenu. 58 stan.; 71 not.

Uwaga: Takson nie był wyróżniany przez dawnych badaczy i traktowany łącznie z gatunkiem następnym. Dlatego też brak danych w literaturze o jego występowaniu jest zrozumiały.

D. maculata (L.) Soó – Rzadki w średnich i wysokich położeniach, na wszystkich znalezionych stanowiskach występuje nielicznie; torfowiska wysokie i przejściowe, obszary źródliskowe w reglu górnym, rzadziej młaki i wilgotne, ubogie łąki. 16 stan.; 18 not.

Lit.: SCHALOW 1938; LIMPRICHT 1945; DUDA & KRKAVEC 1959.

D. majalis (Rchb.) P. F. Hunt & Summerh. – Pospolity i zwykle bardzo obficie w niskich i średnich położeniach; młaki, rowy, łąki, olszyny na glebach wilgotnych i żyznych. 90 stan.; 112 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

D. sambucina (L.) Soó – Bardzo rzadki; znaleziony tylko we wschodniej części pasemka Gór Żelaznych na północ od Nowego Waliszowa; ciepłolubne łąki z dużym udziałem *Bromus erectus* oraz sąsiadujące z nimi niewielkie laski z ciepłolubną buczyną. Łącznie obserwowano w kolejnych latach od 120 do 150 kwitnących roślin. Były wśród nich formy o kwiatach kremowożółtych i różowych. Gatunek był podany, jako rozproszony i nieliczny, właśnie z rejonu Gór Żelaznych przez LIMPRICHTA (1942). 1 stan.; 1 not.

Lit.: SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1942.

D. × vermeuleniana Soó [*D. majalis* × *maculata*] – Znaleziony na dwóch stanowiskach w dolinie potoku Młynówka w Górach Bialskich, na bagnistych łąkach. 2 stan.; 2 not.

Danthonia decumbens DC. – Bardzo rzadki w niskich położeniach; ciepłolubne murawy i suche zbocza na glebie wapnistej i piaszczystej. 5 stan.; 7 not.

Daphne mezereum L. – Rozproszony i dosyć częsty na całym obszarze; mezofilne i ciepłolubne buczyny, rzadziej świerczyny na siedliskach buczyn, w wyższych położeniach ziołorośla przy potokach nawet w miejscach okresowo zalewanych, bardzo rzadko w zaroślach kosodrzewiny przy górnej granicy lasu. 61 stan.; 72 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

Daucus carota L. – Pospolity w niższych położeniach; suche i świeże łąki, ciepłolubne murawy, pobocza dróg, miedze, miejsca ruderalne, nasypy kolejowe. 62 stan.; 80 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

Delphinium elatum L. – Rzadki w wyższych położeniach i zawsze nielicznie, często wręcz pojedyncze okazy; ziołorośla nad potokami, zwykle na siedliskach częściowo zalewanych, bardzo rzadko w zaroślach kosodrzewiny przy górnej granicy lasu. Według BREJ i FABISZEWSKIEGO (1996) nieliczne okazy gatunku można jeszcze spotkać w rejonie Iwiny. 13 stan.; 16 not.

Lit.: GÜNTHER i in. 1824; WIMMER 1841, 1857; FIEK & UECHTRITZ 1881; OBORNÝ 1885; FIEK & PAX 1889; FORMÁNEK 1892; FIEK & SCHUBE 1896; SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1945; BREJ & FABISZEWSKI 1996.

Dentaria bulbifera L. – Dosyć częsty w średnich położeniach; mezofilne, żyzne buczyny, nieco częściej na glebach wapnistych, rzadko także w świerczynach na siedliskach buczyn. 51 stan.; 67 not.

Lit.: WIMMER 1841, 1857; FIEK & UECHTRITZ 1881; FIEK & SCHUBE 1894, 1896; SCHUBE 1903a, 1907; LIMPRICHT 1945.

D. enneaphyllos L. – Rzadki i nieliczny. Tylko w otoczeniu Jaskini Niedźwiedziej, występuje masowo; żyzne, mezofilne buczyny sudeckie. 16 stan.; 21 not.

Lit.: UECHTRITZ 1884; FIEK & PAX 1889; FORMÁNEK 1892; LIMPRICHT 1945; FABISZEWSKI 1965, 1970, 1988, 1989; BREJ & FABISZEWSKI 1996.

Deschampsia caespitosa (L.) P. Beauv. – Pospolity na całym obszarze; łąki, zręby, wiatrołomy, ubogie ziołorośla, rowy. 106 stan.; 141 not.

Lit.: FIEK & UECHTRITZ 1881; FORMÁNEK 1887; SCHUBE 1903a.

D. flexuosa (L.) Trin. – Rozproszony na całym obszarze, masowo dopiero w borach świerkowych i piętrze subalpejskim; ubogie łąki, acydofilne świerczyny i buczyny, murawy w kosówce. 85 stan.; 128 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

Descurainia sophia (L.) Webb ex Prantl – Bardzo rzadki w najniższych położeniach; wapienniki, kamieniołomy, torowiska i stacje kolejowe. 4 stan.; 5 not.

+ ***Dianthus armeria*** L. – Podany z Krosnowic. Nie został odnaleziony. 1 stan.
Lit.: SCHUBE 1903a, 1910.

D. deltoides L. – Pospolity w niskich i średnich położeniach; ubogie łąki i murawy, suche zbocza, miedze. 72 stan.; 108 not.
Lit.: SCHUBE 1903a.

+ ***D. speciosus*** Rchb. – Kilkrotnie podawany ogólnie ze Śnieżnika, poza tym z Susiny po stronie morawskiej (UECHTRITZ 1886; SCHUBE 1903a). Trudno w związku z tym rozstrzygnąć czy gatunek występował także po śląskiej stronie Masywu Śnieżnika, choć jest to prawdopodobne. Nie został odnaleziony. 1 stan.

Lit.: GÜNTHER i in. 1824; WIMMER 1841, 1857; FIEK & UECHTRITZ 1881; UECHTRITZ 1886; FORMÁNEK 1892; SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1945.

Digitalis grandiflora Mill. – Rozproszony i dosyć rzadki w niskich i średnich położeniach; ciepłolubne buczyny i zarośla, rzadziej murawy na glebach wapnistych, poza tym w wyższych położeniach w ziołoroślach nad potokami na glebach świeżych. Według LIMPRICHTA (1945) gatunek nie występuje w Masywie Śnieżnika, co jest o tyle dziwne, że był podawany przez wcześniejszych badaczy. 22 stan.; 25 not.

Lit.: GÜNTHER i in. 1824; SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1945.

D. purpurea L. – Znalezione tylko w Międzygórzu w kamienistej i zdegradowanej buczynie. Stanowisko to sprawia wrażenie nienaturalnego. 1 stan.; 1 not.

+ ***Diphasiastrum complanatum*** (L.) Holub – Podany z dwóch stanowisk: Suchoń koło Marcinkowa oraz powyżej Szklar koło Międzygórza. Nie został odnaleziony. 2 stan.
Lit.: SCHUBE 1900, 1903a; LIMPRICHT 1942, 1945.

+ ***D. tristachyum*** (Pursh) Holub – Podany z Iwiny w Górach Białskich. Nie został odnaleziony. 1 stan.
Lit.: SCHALOW 1933; LIMPRICHT 1945; PACYNA 1972.

Diplotaxis muralis (L.) DC. – Rzadki i tylko w najniższych położeniach; przydroża, miejsca ruderalne, stacje kolejowe. 6 stan.; 10 not.

Dipsacus sylvestris Huds. – Rzadki w najniższych położeniach; torowiska i nasypy kolejowe, piaszczyste siedliska ruderalne, przychacia. 6 stan.; 7 not.

Doronicum austriacum Jacq. – Dosyć częsty w średnich i wysokich położeniach, choć wzdłuż potoków schodzi nieraz nawet poniżej 600 m n.p.m. (minimum 530 m). Ziołorośla, źródliska, rzadko torfowiska, np. koło Białej Wody. 45 stan.; 61 not.

Lit.: WIMMER 1841, 1857; STENZEL 1876a; FIEK & UECHTRITZ 1881; OBORNÝ 1885; FORMÁNEK 1887; FIEK 1890; SCHUBE 1903a, 1907; LIMPRICHT 1945; FABISZEWSKI 1965; BREJ & FABISZEWSKI 1996.

+ ***Drosera rotundifolia*** L. – Podany ogólnie z obszaru badań. Nie został odnaleziony. Według Nadełsniczego z Łądką Zdroju gatunek był obserwowany na torfowisku Sadzonki (inf. ustna z 1999 r.).
Lit.: SCHUBE 1903.

Dryopteris carthusiana (Vill.) H. P. Fuchs – Dosyć częsty na całym obszarze; buczyny, świerczyny, rzadko zarośla łęgowe nad potokami. 52 stan.; 69 not.
Lit.: SCHUBE 1903a.

D. dilatata (Hoffm.) A. Gray – Częsty w lasach na całym obszarze, choć masowo dopiero w górno-reglowych borach świerkowych. 73 stan.; 96 not.

Uwaga: Bardzo możliwe, że niektóre podane przeze mnie stanowiska mogą odnosić się do gatunku

następnego, ponieważ w terenie nie umiałem ich rozróżnić, tym bardziej, że oba zajmują takie same siedliska i często występują razem.

Lit.: FORMÁNEK 1887; SCHUBE 1903a.

D. expansa (C. Presl) Fraser – Prawdopodobnie dosyć częsty, choć niewątpliwie rzadszy od gatunku poprzedniego, w średnich i wyższych położeniach, zarówno w sztucznych, jak i naturalnych świerczynach. Podany wyłącznie na podstawie zebranego materiału zielnikowego oznaczonego przez prof. dr hab. H. Piękoś-Mirkową. 9 stan.; 11 not.

D. expansa × **dilatata** – Prawdopodobnie niezbyt rzadki, razem z gatunkami rodzicielskimi, lecz niemożliwy do oznaczenia w terenie. Podany wyłącznie na podstawie zebranego materiału zielnikowego oznaczonego przez prof. dr hab. H. Piękoś-Mirkową. 8 stan.; 8 not.

D. filix-mas (L.) Schott. – Częsty na całym obszarze; lasy, zarośla. 71 stan.; 106 not.

Echinocystis lobata (F. Michx.) Torr. & A. Gray – Bardzo rzadki w najniższych położeniach; zarośla łąkowe nad Nysą Kłodzką i Białą Łądecką. 3 stan.; 4 not.

Echinops sphaerocephalus L. – Bardzo rzadki w najniższych położeniach; wzdłuż torów kolejowych. 2 stan.; 2 not.

Echium vulgare L. – Dosyć częsty w niskich położeniach; kamieniste pobocza dróg, nasypy kolejowe, suche trawiaste zbocza, ciepłolubne murawy. 16 stan.; 22 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

+ **Elatine triandra** Schkuhr – Podany z Wilkanowa, gdzie zbierał go Seliger. Podczas badań nie został odnaleziony. 1 stan.

Lit.: GÜNTHER i in. 1824.

Eleocharis palustris (L.) Roem. & Schult. – Bardzo rzadki w niskich położeniach; gliniaste rowy z wodą, wiejskie sadzawki. 5 stan.; 5 not.

Elodea canadensis Michx. – Znaleziony tylko raz w wiejskiej sadzawce na południowym krańcu Krosnowic. 1 stan.; 1 not.

Empetrum hermaphroditum Hagerup – Tylko dwa stanowiska: Śnieżnik, gdzie występuje w rozproszaniu na wysokości 1340–1420 m n.p.m. Największe płaty gatunek tworzy na północno-zachodnim zboczu tuż pod szczytem na wysokości 1390–1410 m n.p.m.; Sadzonki na grzbiecie odchodzącym na wschód od Śnieżnika, na wysokości 1210 m dosyć rzadko w otoczeniu torfowiska wysokiego. 2 stan.; 5 not.

Uwaga: Przez dawnych badaczy gatunek nie był odróżniany od gatunku następnego i podawany ze Śnieżnika jako *Empetrum nigrum*. Na szczycie Śnieżnika rośnie obecnie tylko *Empetrum hermaphroditum*.

Lit.: DUDA & KRKAVEC 1959; ZARZYCKI & GUZIK 1975; BORATYŃSKI 1986.

E. nigrum L. – Tylko jedno stanowisko: Sadzonki – na grzbiecie odchodzącym na wschód od Śnieżnika, na wysokości 1210 m n.p.m.; dosyć obficie na torfowisku wysokim. Stanowisko odkryte przez A. Boratyńskiego w 1984 r. 1 stan.; 1 not.

Lit.: WIMMER 1841, 1857; FIEK & UECHTRITZ 1881; OBORNÝ 1885; FORMÁNEK 1892; SCHUBE 1903a; SCHALOW 1938; LIMPRICHT 1945; BORATYŃSKI 1986.

Epilobium adenocaulon Hausskn. – Prawdopodobnie dosyć rzadko; wilgotne pobocza dróg, rowy. Stanowiska podane na podstawie zebranych materiałów zielnikowych. 7 stan.; 7 not.

E. adnatum Griseb. – Dosyć częsty i zwykle licznie wzdłuż Białej Łądeckiej; kamieńce nadrzeczne, żwirowiska, rzadziej miejsca ruderalne. Utrzymuje się w rejonie, z którego był podawany. Stanowiska podane na podstawie zebranych materiałów zielnikowych. 12 stan.; 16 not.

Lit.: FABISZEWSKI 1965.

Epilobium alpestre (Jacq.) Krock. – Rzadki, tylko w wysokich położeniach; źródłiska, młaki, zio-
lorośla nad potokami. 10 stan.; 12 not.

Lit.: WIMMER 1841, 1857; FIEK & UECHTRITZ 1881; OBORNÝ 1885; FIEK & PAX 1889; FORMÁNEK
1892; SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1945.

E. alsinifolium Vill. – Bardzo rzadki i w niewielkiej liczbie okazów; tylko w rejonie Śnieżnika,
Średniaka i Hali pod Śnieżnikiem. 4 stan.; 5 not.

Lit.: FIEK & UECHTRITZ 1881; OBORNÝ 1885; FORMÁNEK 1892; SCHUBE 1903a.

+ ***E. angustifolium*** L. – Podany ogólnie z obszaru badań. Nie został odnaleziony.

Lit.: LIMPRICHT 1945.

E. collinum C. C. Gmel. – Rzadki i rozproszony; kamieńce nadrzeczne, ciepłolubne murawy, ka-
mieniste pobocza dróg. Stanowiska podane na podstawie zebranych materiałów zielnikowych. 9 stan.;
10 not.

E. dodonaei Vill. – Bardzo rzadki, choć na znalezionych stanowiskach występuje obficie; murawy
i żwirowiska w rejonach kamieniołomów marmuru. 5 stan.; 6 not.

+ ***E. × finitimum*** Hausskn. [*E. alsinifolium* × *nutans*] – Podawany ogólnie z obszaru badań. Nie
został odnaleziony.

Lit.: OBORNÝ 1885; UECHTRITZ 1886; FORMÁNEK 1892.

+ ***E. × freynii*** Čelak. [*E. montanum* × *alpestre*] – Podawany ogólnie z obszaru badań. Nie został
odnaleziony.

Lit.: FIEK & PAX 1889.

E. hirsutum L. – Dosyć częsty w najniższych położeniach; rowy i wilgotne pobocza dróg, rzadziej
eutroficzne młaki, zwykle na glebie wapnistej. 18 stan.; 23 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

E. lamyi F. W. Schultz – Prawdopodobnie bardzo rzadki w niższych położeniach; rowy i pobocza
dróg. Stanowiska podane na podstawie zebranych materiałów zielnikowych. 4 stan.; 4 not.

E. montanum L. – Częsty na całym obszarze; lasy liściaste zwłaszcza buczyny, zarośla, zwykle na
siedliskach żyznych. 63 stan.; 91 not.

Lit.: SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1945.

E. nutans F. W. Schmidt – Podawany ze Śnieżnika, Średniaka i z Hali pod Śnieżnikiem. Nie został
odnaleziony. 3 stan.; 5 not.

Lit.: FIEK & UECHTRITZ 1881; UECHTRITZ 1884; OBORNÝ 1885; FORMÁNEK 1892; SCHUBE 1903a;
LIMPRICHT 1945.

E. obscurum Schreb. – Rzadki w niższych położeniach; rowy, wilgotne, luźne zarośla nad potoka-
mi. Stanowiska podane na podstawie zebranych materiałów zielnikowych. 8 stan.; 10 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

E. palustre L. – Rozproszony, choć prawdopodobnie dosyć częsty na całym obszarze; młaki,
źródłiska, rowy. Stanowiska podane na podstawie zebranych materiałów zielnikowych. 12 stan.; 13 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

E. parviflorum Schreb. – Prawdopodobnie rzadki w niższych położeniach; eutroficzne młaki. Sta-
nowiska podane na podstawie zebranych materiałów zielnikowych. 2 stan.; 2 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

+ ***E. × rivulare*** Wahlenb. [*E. parviflorum* × *palustre*] – Podany z rejonu Śnieżnika. Nie został od-
naleziony.

Lit.: FIEK & PAX 1889.

E. roseum Schreb. – Prawdopodobnie rzadki w niższych położeniach; eutroficzne młaki. Stanowiska podane na podstawie zebranych materiałów zielnikowych. 2 stan.; 2 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

Epipactis atrorubens (Hoffm.) Besser – Bardzo rzadki i tylko pojedyncze okazy; ciepłolubne buczyny na siedliskach węglanowych, murawy naskalne z *Sesleria tatarae*. 5 stan.; 3 not.

Lit.: GÜNTHER i in. 1824; UECHTRITZ 1883; SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1942, 1945; FABISZEWSKI 1970, 1989.

E. helleborine (L.) Crantz – Dosyć częsty w niskich i średnich położeniach; buczyny, szczególnie często ciepłolubne, grąd, rzadko świerczyny na siedliskach lasów bukowych, zarośla. 40 stan.; 51 not.

+ ***E. palustris*** (L.) Crantz – Podany z trzech stanowisk: Strachocin, Iglicznia, wodospad Wilczki od strony Igliczni. Bardzo możliwe, że w przypadku dwóch ostatnich stanowisk chodzi o to samo stanowisko. Nie został odnaleziony. 3 stan.

Lit.: WIMMER 1841, 1857; FIEK & UECHTRITZ 1881; FIEK & SCHUBE 1892b; SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1945.

+ ***Epipogium aphyllum*** Sw. – Podany ze Śnieżnika, gdzie zbierał go Seliger w 1810 r. Jak pisze WIMMER (1857) było to pierwsze stanowisko na Śląsku. Nie został odnaleziony. 1 stan.

Lit.: GÜNTHER i in. 1824; WIMMER 1841, 1857; FIEK & UECHTRITZ 1881; OBORNÝ 1885; FORMÁNEK 1887; SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1945.

Equisetum arvense L. – Rozproszony i dosyć częsty w niższych położeniach; przydroża, rowy, łąki, ugory. 12 stan.; 14 not.

Lit.: FIEK 1881.

E. fluviatile L. – Rzadki w niższych położeniach; bagniste olszyny, rowy. 8 stan.; 11 not.

+ ***E. × litorale*** Kuehlew. ex Rupr. [*E. arvense* × *fluviatile*] – Podany ogólnie z obszaru badań. Nie został odnaleziony.

Lit.: FIEK & UECHTRITZ 1881; SCHUBE 1903a.

E. palustre L. – Dosyć częsty w niższych położeniach; mokre łąki, rowy, bagniste olszyny nad potokami. 20 stan.; 26 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

E. pratense Ehrh. – Rozproszony i dosyć rzadki w niższych położeniach; zarośla, świeże łąki, rzadko widne lasy liściaste. 12 stan.; 17 not.

Lit.: STENZEL 1876b; FIEK & UECHTRITZ 1881; SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1942.

E. sylvaticum L. – Pospolity na całym obszarze; lasy, zarośla, ubogie łąki, sady owocowe, rowy. 45 stan.; 62 not.

Lit.: FIEK & UECHTRITZ 1881; FORMÁNEK 1887.

E. variegatum Schleich. – Bardzo rzadki, tylko w rejonie kamieniołomów marmuru w Kletnie na glebach wapnistych, choć występuje zwykle dosyć obficie; mokre żwirowiska, rowy, źródła. 3 stan.; 3 not.

Eragrostis minor Host – Bardzo rzadki w niskich położeniach na glebach gliniastych; wilgotne pobocza dróg, rowy. 3 stan.; 3 not.

Erechtites hieracifolia (L.) Raf. ex DC. – Rzadki w niskich położeniach; pobocza dróg, luźne zarośla, miejscami obficie. Podany z Góry Dębowej, w rejonie której rośnie także dzisiaj. 6 stan.; 8 not.

Lit.: FABISZEWSKI 1965.

Erigeron acris L. – Dosyć rzadki w niższych położeniach; ciepłolubne murawy, suche łąki, kamieniste pobocza dróg. 20 stan.; 33 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

Erigeron annuus (L.) Pers. – Dosyć rzadki w niższych położeniach; miejsca ruderalne, stacje kolejowe, wapienniki, luźne zarośla, trawniki. 14 stan.; 19 not.

Eriophorum angustifolium Honck. – Pospolity na całym obszarze i wszędzie masowo; młaki, źródłiska, torfowiska, bagniste olszyny. 69 stan.; 89 not.

E. vaginatum L. – Bardzo rzadki w wysokich położeniach; torfowiska wysokie, źródłiska w kosówce, rzadko wilgotne bory świerkowe. 6 stan.; 8 not.

Lit.: GÜNTHER i in. 1824; FIEK & UECHTRITZ 1881; FORMÁNEK 1887; SCHUBE 1903a; SCHALOW 1938; LIMPRICHT 1945; DUDA & KRKAVEC 1959.

Erodium cicutarium (L.) L'Hér. – Dosyć częsty w najniższych położeniach; miejsca ruderalne, przychacia, ścierniska, nieużytki, nasypy kolejowe. 13 stan.; 15 not.

Erophila verna (L.) Chevall. – Dosyć częsty w niskich położeniach; ciepłolubne murawy, piaszczyste pobocza dróg, nasypy i stacje kolejowe. 16 stan.; 22 not.

Erysimum cheiranthoides L. – Rozproszony w niższych położeniach; pola, nieużytki, miejsca ruderalne. 13 stan.; 15 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

E. hieraciifolium L. – Tylko w Krosnowicach; ciepłolubne murawy z *Brachypodium pinnatum* na zboczach schodzących do torów kolejowej przy stacji towarowej. Licznie, w towarzystwie m.in. *Potentilla recta* i *Inula salicina*. 1 stan.; 1 not.

Euonymus europaeus L. – Dosyć częsty w niższych położeniach; ciepłolubne buczyny, zarośla, miedze, rzadko nad potokami. 24 stan.; 31 not.

Lit.: SCHUBE 1903a, 1904.

Euphorbia amygdaloides L. – Bardzo rzadki w niższych położeniach; grądy i buczyny. Podawany przez WIMMERA (1857) i FIEKA (1881) z zachodniego zbocza góry Dębowej (skałka Kapeluszy), gdzie rośnie także obecnie oraz przez FABISZEWSKIEGO (1989) ogólnie z doliny potoku Kamienica. Znalezione zostało jeszcze jedno stanowisko w niewielkich skrawkach grądu na zboczu schodzącym do torów kolejowych, na zachód od Dębowej Góry. LIMPRICHT (1942) podał gatunek z Modrzeńcy. 2 stan.; 2 not.

Lit.: WIMMER 1841, 1857; FIEK & UECHTRITZ 1881; LIMPRICHT 1942; FABISZEWSKI 1988, 1989.

E. cyparissias L. – Rzadki w niższych położeniach zwykle na glebach wapnistych; ciepłolubne murawy, suche zbocza, miedze, brzegi lasów. 14 stan.; 17 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

E. dulcis L. – Częsty w niższych położeniach; buczyny ciepłolubne i dolnoreglowe, rzadko grądy i olszyny nad potokami. 52 stan.; 71 not.

Lit.: SCHUBE 1903a; FABISZEWSKI 1965.

E. esula L. – Bardzo rzadki w niskich położeniach; przydroża. 2 stan.; 2 not.

+ ***E. exigua*** L. – Podany z Ołdrzychowic. Nie został odnaleziony. 1 stan.

Lit.: LIMPRICHT 1945.

E. helioscopia L. – Dosyć częsty w niskich położeniach; pola i nieużytki, na glebach gliniastych. 16 stan.; 22 not.

E. lucida Waldst. & Kit. – Tylko na wzgórzu Sędzisz koło Ołdrzychowic i w jego najbliższym otoczeniu; masowo w murawach i na łąkach z *Bromus erectus*. 2 stan.; 2 not.

+ ***E. peplus*** L. – Podany z Ołdrzychowic. Nie został odnaleziony. 1 stan.

Lit.: LIMPRICHT 1945.

+ ***E. segetalis*** L. – Schummel zbierał koło Bystrzycy Kłodzkiej, trudno rozstrzygnąć czy stanowisko znajdowało się na obszarze objętym badaniami. Nie został znaleziony.

Lit.: GÜNTHER i in. 1824.

Euphrasia coerulea Hoppe & Fürnr. – Rozproszony i dosyć rzadki w średnich położeniach; ubogie łąki i murawy, kamieniste pobocza dróg. 17 stan.; 21 not.

Lit.: SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1945.

E. micrantha Rchb. – Tylko na skałce z *Sesleria tatrae* i u jej podnóża w dolinie Kleśnicy; dosyć licznie w murawach naskalnych. 1 stan.; 1 not.

Lit.: FABISZEWSKI 1970, 1989; BREJ & FABISZEWSKI 1996.

E. nemorosa (Pers.) Wallr. – Bardzo rzadki, choć na znalezionych stanowiskach występował obficie; ubogie, świeże łąki na glebach gliniastych. 4 stan.; 4 not.

E. picta Wimm. – Bardzo rzadki i zwykle nielicznie na wszystkich znalezionych stanowiskach. Tylko w rejonie Hali pod Śnieżnikiem i w górnym odcinku doliny Kleśnicy; ubogie łąki ziołoroślowe, kamieniste pobocza dróg. Podawany ze Śnieżnika i z Małego Śnieżnika, gdzie nie został odnaleziony. Możliwe jest, że w przypadku stanowiska podanego jako Śnieżnik chodziło o stanowisko na Hali pod Śnieżnikiem. 6 stan.; 4 not.

Lit.: GÜNTHER i in. 1824; WIMMER 1841, 1857; FIEK & UECHTRITZ 1881; OBORNÝ 1885; FORMÁNEK 1887; SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1945.

E. rostkoviana Hayne – Pospolity na całym obszarze w niskich i średnich położeniach; łąki, pastwiska, ciepłolubne murawy, miedze. 64 stan.; 77 not.

Lit.: UECHTRITZ 1883; LIMPRICHT 1945.

E. stricta D. Wolff ex J. F. Lehm. – Rzadki w niższych położeniach na glebach wapnistych, w Krowiarkach i w rejonie kamieniołomów marmuru w Kletnie; ciepłolubne murawy, suche, kamieniste zbocza. Wtórnie pojawia się w wyższych położeniach na poboczach dróg, gdzie bywa zawlekany prawdopodobnie razem z kamieniem do utwardzania dróg. 17 stan.; 24 not.

Lit.: LIMPRICHT 1945.

Fagus sylvatica L. – Pospolity na całym obszarze z wyjątkiem najwyższych położeń; ciepłolubne buczyny niskich położeń na siedliskach węglanowych, żyzne i ubogie buczyny dolnoreglowe. 166 stan.; 212 not.

Lit.: WIMMER 1841, 1857.

Falcaria vulgaris Bernh. – Bardzo rzadki i tylko w najniższych położeniach; piaszczyste miejsca przy torach kolejowych. 2 stan.; 2 not.

Fallopia convolvulus (L.) Á. Löve – Rzadki w niskich położeniach; ubogie, gliniaste pola. 5 stan.; 6 not.

F. dumentorum (L.) Holub – Dosyć częsty w najniższych położeniach; brzegi zarośli, miedze, przychacia. 12 stan.; 15 not.

Festuca airoides Lam. – Masowo występuje tylko ponad górną granicą lasu na Śnieżniku oraz na Hali pod Śnieżnikiem; ubogie wysokogórskie murawy, borówczyska także bżynowe, rzadko przy ścieżkach w borze górnoreglowym. 7 stan.; 11 not.

Uwaga: Gatunek podany został dopiero w ostatnich latach. Z całą pewnością można przyjąć, że gatunek był podawany pod nazwą, bardzo szeroko ujmowanej przez śląskich botaników *Festuca ovina*. Świadczą o tym wyróżniane przez nich formy *vivipara* i *alpina*, podawane z wysokich położeń sudeckich.

Lit.: PAWLUS 1985.

F. altissima All. – Rozproszony i dosyć rzadki na całym obszarze w średnich położeniach; lasy bukowe, bardzo rzadko świerczyny na siedliskach buczyn. 35 stan.; 55 not.

Lit.: SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1945.

F. arundinacea Schreb. – Bardzo rzadki; nad potokami w miejscach gliniastych. 3 stan.; 3 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

Festuca gigantea (L.) Vill. – Częsty w niższych położeniach; lasy głównie liściaste, zarośla. 44 stan.; 73 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

F. heterophylla Lam. – Prawdopodobnie rzadki w niskich położeniach; suche łąki, ciepłolubne murawy. Stanowiska podane na podstawie zebranych materiałów zielnikowych. Podany przez LIMPRICHTA (1942) ogólnie z Krowiarek, gdzie ponownie został znaleziony. 4 stan.; 4 not.

Lit.: LIMPRICHT 1942.

F. ovina L. – Rzadki w niskich położeniach; piaszczyste zbocza, ciepłolubne murawy. 12 stan.; 12 not.

Uwaga: Pod tą nazwą podawana była ze szczytu Śnieżnika *Festuca airoides*, gdzie *F. ovina* nie rośnie.

Lit.: SCHUBE 1903a.

F. pratensis Huds. – Pospolity, występuje masowo na całym obszarze w niższych położeniach; łąki. 94 stan.; 144 not.

F. rubra L. – Częsty na całym obszarze; łąki, ciepłolubne i subalpejskie murawy, trawniki. 47 stan.; 73 not.

F. rupicola Heuff. – Tylko na skałce z *Sesleria tatarae* w dolinie Kleśnicy; obficie w murawach naskalnych. 1 stan.; 1 not.

Lit.: FABISZEWSKI 1970, 1988.

Ficaria nudicaulis A. Kern. – Gatunek zajmuje podobne siedliska jak *F. verna*, z którym zwykle wspólnie występuje, lecz wydaje się, że jest od niego rzadszy. Rozmieszczenie *F. nudicaulis* nie zostało przedstawione na mapie, ponieważ podczas badań terenowych obu tych taksonów nie odróżniałem. *F. nudicaulis* zauważyłem dopiero podczas oznaczania zebranego materiału zielnikowego.

F. verna Huds. – Bardzo częsty w niskich położeniach; olszyny, często w miejscach wilgotnych, zarośla, świeże łąki, sady, rzadko lasy liściaste. 60 stan.; 82 not.

+ ***Filago arvensis*** L. – Podany ogólnie z obszaru badań. Nie został odnaleziony.

Lit.: SCHUBE 1903a.

Filipendula ulmaria (L.) Maxim. – Pospolity na całym obszarze i zwykle masowo; młaki, rowy, zarośla nad potokami, świeże łąki. 93 stan.; 127 not.

+ ***F. vulgaris*** Mönch – Podany ogólnie z obszaru badań. Nie został odnaleziony.

Lit.: SCHUBE 1903a.

Fragaria moschata Duchesne – Dosty częsty w niższych położeniach; lasy, zarośla, częściej na glebach wapnistych. 24 stan.; 33 not.

Lit.: SCHUBE 1903a, 1905.

F. vesca L. – Pospolity na całym obszarze z wyjątkiem najwyższych położeń; lasy, zarośla, rzadko łąki i rowy. 51 stan.; 69 not.

Lit.: SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1945.

F. viridis Duchesne – Bardzo rzadki w najniższych położeniach, zbocza przy torach kolejowych między Gorzanowem i Krosnowicami; ciepłolubne murawy na glebach wapnistych. 2 stan.; 3 not.

Frangula alnus Mill. – Dosty rzadki w niskich położeniach; lasy liściaste, zarośla, rzadko ciepłolubne murawy i kamieniołomy marmuru. 19 stan.; 22 not.

Fraxinus excelsior L. – Pospolity w niższych położeniach, często bywa sadzony w miejscach wilgotniejszych; lasy, zarośla, olszyny nad potokami. 52 stan.; 71 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

Fumaria officinalis L. – Częsty w niskich położeniach; pola, nieużytki, miejsca ruderalne. 18 stan.; 26 not.

Lit.: FIEK & UECHTRITZ 1881; SCHUBE 1903a.

F. vaillantii Loisel. – Bardzo rzadki, znaleziony tylko raz w małym nieczynnym kamieniołomie marmuru na południe od wzgórza Mrówczyniec, gdzie rośnie obficie w ciepłolubnych murawach. 1 stan.; 1 not.

Gagea lutea (L.) Ker Gawl. – Pospolity w niższych położeniach; łąki, zarośla, sady, lasy liściaste, olszyny nad potokami, masowo zwłaszcza na siedliskach żyznych. 78 stan.; 111 not.

Galeobdolon luteum Huds. – Rzadki i tylko w niskich położeniach; buczyny zwłaszcza ciepłolubne, grądy, zarośla, tylko na glebach wapnistych. 14 stan.; 17 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

G. montanum (Pers.) Pers. ex Rchb. – Częsty w średnich położeniach; dolnoregłowe buczyny, sztuczne świerczyny, zarośla nad potokami. 30 stan.; 52 not.

Lit.: LIMPRICHT 1945.

+ ***Galeopsis angustifolia*** (Ehrh.) Hoffm. – Podawany z Krosnowic i z góry Sędzisz koło Ołdrzychowic. Podczas badań nie został odnaleziony. 3 stan.

Lit.: FIEK & SCHUBE 1892a; SCHUBE 1903a, 1906.

G. bifida Boenn. – Dosty częsty na całym obszarze; pola, nieużytki, szkółki leśne. 17 stan.; 24 not.

G. ladanum L. – Tylko w najniższych położeniach; obficie na suchych, kamienistych brzegach Nysy Kłodzkiej i przy torach kolejowych. Podany ogólnie z obszaru badań. 2 stan.; 2 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

G. pubescens Besser – Dosty częsty w niższych położeniach; lasy liściaste, zarośla. 12 stan.; 16 not.

G. speciosa Mill. – Rzadki i rozproszony na całym obszarze; brzegi lasów i umiarkowanie wilgotne ziołorośla w średnich i wyższych położeniach, z drugiej strony ciepłolubne murawy na siedliskach węglanowych w najniższych położeniach. Przez dawnych badaczy również podawany jako rzadki. 11 stan.; 11 not.

Lit.: SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1945.

G. tetrahit L. – Dosty częsty na całym obszarze; pola, nieużytki, zarośla, przydomowe ogródki. 18 stan.; 23 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

Galinsoga ciliata (Raf.) S. F. Blake – Dosty częsty w niskich położeniach na podobnych siedliskach jak gatunek następny, oprócz tego zawlekany wraz z materiałem szkółkarskim w wyższe położenia, gdzie jednak nie zadomawia się. 13 stan.; 17 not.

G. parviflora Cav. – Pospolity w niskich położeniach; pola, nieużytki, zarośla. 19 stan.; 20 not.

Galium album Mill. – Bardzo rzadki w niskich położeniach; ciepłolubne murawy na glebach wapnistych. 6 stan.; 7 not.

G. anisophyllum Vill. – Tylko w murawach na marmurowej skałce z *Sesleria tatarae* w Dolinie Kleśnicy. Jest to jedyne w Polsce stanowisko gatunku poza Karpatami. 1 stan.; 1 not.

Lit.: FABISZEWSKI 1970, 1988, 1989.

G. aparine L. – Częsty w niższych położeniach; zarośla, pola, rzadziej łąki. 17 stan.; 26 not.

G. hircynicum Weigel. – Rude Bagno i Rudawiec w Górach Białskich na wysokości 990–1100 m n.p.m. Bardzo nielicznie na zrębach i w młodnikach świerkowych. Jedna z roślin „sudeckich”, która w zbiorowiskach acydofilnych świerczyn Masywu Śnieżnika nie odgrywa żadnej roli. Niezwykle interesujący jest fakt, że gatunek był podawany przez dawnych badaczy właśnie ze stanowiska na Rudawcu.

Sugerują oni jednocześnie, że został tu zawleczony przez ptaki. Gatunek utrzymuje się na tym stanowisku od co najmniej siedemdziesięciu lat i w ogóle się nie rozprzestrzenił! 2 stan.; 2 not.

Lit.: SCHALOW 1933; LIMPRICHT 1945.

***Galium mollugo* L.** – Pospolity na całym obszarze w niższych położeniach; łąki, murawy, zarośla, pobocza dróg. 30 stan.; 48 not.

Lit.: WIMMER 1841, 1857.

***G. odoratum* (L.) Scop.** – Pospolity na całym obszarze z wyjątkiem najwyższych położeń; głównie lasy bukowe i jaworowe, sztuczne świerczyny na siedliskach buczyn, rzadziej zarośla, zwykle na siedliskach żyznych. 74 stan.; 89 not.

Lit.: STENZEL 1876a; SCHUBE 1903a.

***G. palustre* L.** – Częsty w średnich położeniach; młaki, bagniste olszyny, zalewane brzegi potoków. 53 stan.; 69 not.

***G. pumilum* Murray** – Rozproszony i dosyć rzadki w niższych położeniach; ubogie łąki, trawiaste zbocza, rzadko ciepłolubne murawy na glebach wapnistych. 34 stan.; 41 not.

Lit.: WIMMER 1841, 1857; SCHUBE 1903a; FABISZEWSKI 1988.

***G. rotundifolium* L.** – Rozproszony i rzadki w niższych położeniach; acydofilne świerczyny zwłaszcza z udziałem *Abies alba*, dosyć nielicznie. 28 stan.; 31 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

***G. schultesii* Vest** – Rozproszony i rzadki w niższych położeniach; buczyny zwłaszcza ciepłolubne na glebach węglanowych. 21 stan.; 27 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

***G. sylvaticum* L.** – Bardzo rzadki, choć np. na górze Dębowej i na Czerwonaku, skąd był podawany, występuje masowo także dziś; gatunek przywiązany do lasów grądowych i zarośli z udziałem *Carpinus betulus*. 6 stan.; 8 not.

Lit.: FIEK & SCHUBE 1892b; SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1942.

***G. uliginosum* L.** – Częsty zwłaszcza w średnich położeniach; młaki, bagniste olszyny, zalewane brzegi potoków, rowy z wodą. 35 stan.; 56 not.

***G. verum* L.** – Tylko w najniższych położeniach; ciepłolubne murawy i suche zbocza, na glebach wapnistych. Podany ze Starej Morawy, gdzie nie został odnaleziony. 11 stan.; 15 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

+ ***G. wirtgenii* F. W. Schultz** – Podany ze Starej Morawy przez Uechtritza. Niewątpliwie chodzi o to samo stanowisko, z którego SCHUBE (1903a) podał *Galium verum*. Nie sposób jednak rozstrzygnąć czy chodzi o ten sam gatunek. Dzisiaj w Starej Morawie *Galium* o żółtych kwiatach nie zostało znalezione, lecz w XIX w., gdy czynny był stojący tu do dziś wapiennik, z pewnością w jego otoczeniu znajdowały się odpowiednie siedliska. Nie został odnaleziony. 1 stan.

Lit.: UECHTRITZ 1884.

***Genista germanica* L.** – Bardzo rzadki w niskich położeniach; brzegi lasów z udziałem dębu, luźne zarośla, ciepłolubne murawy. 6 stan.; 7 not.

***G. tinctoria* L.** – Rozproszony i dosyć rzadki w niższych położeniach; brzegi lasów, miedze, rzadziej pobocza dróg i ziołoroślowe łąki. 19 stan.; 23 not.

Lit.: LIMPRICHT 1945.

***Gentiana cruciata* L.** – Rozproszony i rzadki w Krowiarkach; ciepłolubne murawy i obrzeża zarośli na glebach wapnistych. 6 stan.; 7 not.

Lit.: UECHTRITZ 1882, 1883; SCHUBE 1899, 1903a, 1904, 1907; LIMPRICHT 1942, 1945.

Gentianella amarella (L.) Börner – Tylko na wschodnich i południowo-wschodnich zboczach Wapniarki na łąkach i w murawach z *Bromus erectus*, gdzie występuje dosyć obficie. Przez LIMPRICHTA (1949) podany z góry Słupiec, gdzie nie został odnaleziony. 3 stan.; 4 not.

Lit.: FIEK & SCHUBE 1894; SCHUBE 1907; LIMPRICHT 1945.

G. ciliata (L.) Borkh. – Rozproszony i rzadki w Krowiarkach; ciepłolubne murawy i obrzeża zarośli na glebach wapnistych. Występuje przeważnie razem z *Gentiana cruciata*, lecz zdecydowanie obficie. 9 stan.; 10 not.

Lit.: GÜNTHER i in. 1824; WIMMER 1841, 1857; FIEK & UECHTRITZ 1881; UECHTRITZ 1882; FIEK & SCHUBE 1892a; SCHUBE 1903a, 1905, 1907, 1914; LIMPRICHT 1942, 1945, 1945.

+ ***G. germanica*** (Willd.) Börner – Podawany przez wielu dawnych badaczy z okolic Nowego Waliśzowa, z Bystrzycy i ze Śnieżnika. Nie został odnaleziony. Możliwe, że jest to tylko przypadek, ale jedynie LIMPRICHT (1942) podaje oba gatunki, tj. *G. amarella* i *G. germanica*, w jednej publikacji. Pozostali, wcale liczni, badacze podawali albo *G. amarella*, albo *G. germanica*. 6 stan.

Lit.: GÜNTHER i in. 1824; UECHTRITZ 1882; SCHUBE 1903a, 1904, 1905; SCHALOW 1933; LIMPRICHT 1942.

G. lutescens (Velen.) Holub subsp. *carpathica* (Wettst.) Holub – Podany tylko przez Limprichta z tych samych stanowisk, z których wcześniej, przez wielu badaczy, podawana była *G. germanica*. Charakter siedlisk na podawanych stanowiskach również wskazuje na *G. germanica*, której LIMPRICHT (1945) w ogóle w swojej pracy nie wymienia. Dlatego postanowiłem nie zaliczać gatunku do składników flory badanego obszaru.

Lit.: LIMPRICHT 1945.

Geranium columbinum L. – Dosyć częsty w niskich położeniach; nasypy kolejowe, kamieniste pobocza dróg, kamieńce nadrzeczne, miejsca ruderalne. 17 stan.; 21 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

G. dissectum L. – Rzadki w niskich położeniach; pola, rzadko nieużytki. 11 stan.; 24 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

G. palustre L. – Rzadki w niskich położeniach; gliniaste rowy, rzadziej wilgotne łąki, zwykle na glebach wapnistych. 10 stan.; 13 not.

Lit.: FIEK & SCHUBE 1894.

G. phaeum L. – Pospolity na całym obszarze; zarośla, olszyny, ziołorośla, wilgotne łąki, rzadziej widne lasy. 80 stan.; 108 not.

Lit.: FIEK & UECHTRITZ 1881; UECHTRITZ 1883; FIEK & PAX 1889; SCHUBE 1903a.

G. pratense L. – Częsty w niższych położeniach; przydroża, rowy, nieużytki, rzadziej łąki. 34 stan.; 43 not.

G. pusillum Burm. F. ex L. – Rzadki w niskich położeniach; nieużytki, przydroża, kamieniołomy, stacje kolejowe. 10 stan.; 17 not.

G. pyrenaicum Burm. F. – Bardzo rzadki; trawiaste zbocza i murawy przy kamieniołomach marmuru. 2 stan.; 2 not.

G. robertianum L. – Pospolity na całym obszarze; lasy, zarośla. 29 stan.; 44 not.

Lit.: FIEK 1890.

G. sylvaticum L. – Częsty w średnich i wysokich położeniach; ubogie łąki ziołoroślowe, miedze, umiarkowanie wilgotne ziołorośla nad potokami. 55 stan.; 71 not.

Lit.: GÜNTHER i in. 1824; WIMMER 1841, 1857; SCHUBE 1903a.

Geum rivale L. – Pospolity na całym obszarze; młaki, źródliska, olszyny, łągi, świeże łąki. 89 stan.; 116 not.

Lit.: GÜNTHER i in. 1824; SCHUBE 1903a.

Geum urbanum L. – Pospolity w niskich położeniach; zarośla, sady, przydroża, rzadziej lasy liściaste i nieużytki. 30 stan.; 41 not.

Glechoma hederacea L. – Pospolity na całym obszarze w niższych położeniach; łąki, murawy, przydroża, zarośla. 45 stan.; 66 not.

Glyceria declinata Bréb. – Dosyć częsty na całym obszarze w niższych położeniach; rowy z wodą, brzegi sadzawek, przy potokach. 35 stan.; 42 not.

G. fluitans (L.) R. Br. – Na podobnych siedliskach jak gatunek poprzedni, jednak większość stanowisk znaleziono w średnich położeniach. 19 stan.; 24 not.

G. maxima (Hartm.) Holmb. – Dosyć częsty w niskich położeniach; gliniaste rowy z wodą. 17 stan.; 20 not.

G. nemoralis (R. Uechtr.) R. Uechtr. & Körn. – Rzadki; znaleziony w źródłiskach i na młakach na glebach wapnistych. 2 stan.; 2 not.

G. plicata Fr. – Dosyć częsty na całym obszarze, najwyżej występujący gatunek rodzaju *Glyceria*, zbierany jeszcze na wysokości 1100 m n.p.m.; rowy, mokre kamieniste miejsca przy potokach, zastoi-ska wody w kamieniołomach marmuru, zdecydowanie przywiązany do siedlisk węglanowych. 25 stan.; 31 not.

Uwaga: Prawie wszystkie stanowiska gatunków z rodzaju *Glyceria* podane zostały na podstawie zebranych materiałów zielnikowych, oznaczonych przez prof. dr hab. Z. Mirka.

Gnaphalium norvegicum Gunnerus – Częsty w wyższych położeniach; ubogie górskie łąki i murawy, kamieniste pobocza leśnych dróg, rzadziej ziołorośla nad potokami. 23 stan.; 34 not.

Lit.: WIMMER 1841, 1857; FIEK & UECHTRITZ 1881; UECHTRITZ 1882, 1886; OBORNÝ 1885; FORMÁNEK 1887; SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1945.

G. sylvaticum L. – Rozproszony i dosyć rzadki w niższych położeniach; lasy, zarośla. W średnich położeniach, gdzie spotyka się z *G. norvegicum*, zbierane były rośliny o charakterze pośrednim, prawdopodobnie mieszańcowego pochodzenia. 25 stan.; 32 not.

Lit.: GÜNTHER i in. 1824; FIEK & UECHTRITZ 1881; SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1945.

G. uliginosum L. – Dosyć rzadki w niższych położeniach; pola, gliniaste pobocza dróg, nieużytki, rzadziej rowy. 25 stan.; 27 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

+ ***Goodyera repens*** (L.) R. Br. – Podany z Trzebieszowic i ze wzgórza Modrzeńce koło Nowego Waliszowa. Nie został odnaleziony. 2 stan.

Lit.: SCHUBE 1899, 1903a; LIMPRICHT 1942, 1945.

Gratiola officinalis L. – Rzadki w niższych położeniach; młaki, rowy, bagniste olszyny. 13 stan.; 16 not.

Gymnadenia conopsea (L.) R. Br. subsp. ***conopsea*** – Pospolity na całym obszarze w niższych położeniach; ubogie łąki, trawiaste zbocza, ciepłolubne murawy. 75 stan.; 121 not.

Lit.: GÜNTHER i in. 1824; SCHUBE 1903a.

G. conopsea (L.) R. Br. subsp. ***densiflora*** (Wahlenb.) K. Richt. – Dosyć częsty w niższych położeniach, na podobnych siedliskach i często z podgatunkiem nominalnym, choć zdecydowanie preferuje siedliska węglanowe. 14 stan.; 17 not.

Lit.: FIEK & SCHUBE 1893; SCHUBE 1915.

Gymnocarpium dryopteris (L.) Newman – Częsty w średnich położeniach; buczyny i bory świerkowe, zwłaszcza w miejscach kamienistych. 21 stan.; 30 not.

Lit.: STENZEL 1876b; SCHUBE 1903a.

+ **G. robertianum** (Hoffm.) Newman – Podany ogólnie z obszaru badań. Nie został znaleziony. Podawany z okolicy Łádka Zdroju na obszarze Gór Żółtych (FIEK & UECHTRITZ 1881).

Lit.: FIEK & UECHTRITZ 1881; SCHUBE 1903a.

Hedera helix L. – Częsty tylko w Krowiarkach na obszarze występowania skał węglanowych; buczyny, zwłaszcza ciepłolubne, grądy, zarośla. Na badanym obszarze obserwowano jedynie osobniki płone. 16 stan.; 22 not.

Helianthemum nummularium (L.) Mill. subsp. **obscurum** (Čelak.) Holub – Tylko na Wapniarce, bardzo nielicznie na południowo-wschodnim zboczu; ciepłolubne murawy na brzegu zarośli. 1 stan.; 1 not.

Hepatica nobilis Schreb. – Dosty częsty w Krowiarkach oraz w otoczeniu kamieniołomów marmuru w Kletnie; buczyny, zwłaszcza ciepłolubne na siedliskach węglanowych. 18 stan.; 25 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

Heracleum mantegazzianum Sommier & Levier – Uprawiany na trawniku przed leśnicówką w Międzygórzu. W badanym obszarze nie obserwowano nigdzie ekspansji dziczących roślin.

H. sibiricum L. – Rozproszony i dosty częsty w średnich położeniach; łąki, zarośla, widne lasy, rowy, ziołorośla. 23 stan.; 27 not.

H. sphondylium L. – Pospolity w niższych położeniach; na podobnych siedliskach jak gatunek poprzedni, lecz zdecydowanie od niego częściej. 52 stan.; 88 not.

+ **Herniaria glabra** L. – Podany ogólnie z obszaru badań. Nie został znaleziony.

Lit.: SCHUBE 1903a.

Hesperis matronalis L. – Podany ogólnie z obszaru badań, z pewnością chodziło o rośliny dziczące. Obserwowany w uprawie w przydomowych ogródkach.

Lit.: SCHUBE 1903a.

Hieracium alpinum L. s. lato – Tylko na północno-zachodnim zboczu Śnieżnika na wysokości 1400–1420 m n.p.m.; murawy z *Festuca airoides*, niezbyt licznie. 1 stan.; 1 not.

Lit.: GÜNTHER i in. 1824; WIMMER 1841, 1857; FIEK & UECHTRITZ 1881; OBORNÝ 1885; FORMÁNEK 1887; ZAHN 1938; LIMPRICHT 1945.

H. ambiguum Ehrh. – Rozproszony i niezbyt częsty w niższych położeniach; ciepłolubne murawy, suche trawiaste zbocza. 22 stan.; 27 not.

H. apatelium Nägeli & Peter – Bardzo rzadki, znaleziony tylko koło Bolesławowa; kamieniste umocnienia koryta potoku. 1 stan.; 1 not.

H. aridum Freyn – Bardzo rzadki w niskich położeniach; suche, piaszczyste przydroża. 4 stan.; 4 not.

H. arvicola Nägeli & Peter – Bardzo rzadki; ubogie, świeże łąki. 2 stan.; 2 not.

+ **H. atramentarium** Nägeli & Peter – Podany ze Śnieżnika. Nie został znaleziony.

Lit.: ZAHN 1930.

H. atratum Fr. – Bardzo rzadki, tylko na Hali pod Śnieżnikiem i na Śnieżniku; murawy z *Festuca airoides*, ziołorośla, nielicznie. Podany ze Śnieżnika. 2 stan.; 3 not.

Lit.: FIEK & UECHTRITZ 1881; UECHTRITZ 1884; FORMÁNEK 1887; ZAHN 1938.

H. aurantiacum L. – Bardzo rzadki; łąki ziołoroślowe, nader nielicznie. Poza tym obficie rośnie na trawnikach przed domami wczasowymi w Łádku Zdroju i w Międzygórzu, jako pozostałość po przedwojennych uprawach tej, jakże ozdobnej, rośliny. 7 stan.; 10 not.

Lit.: ZAHN 1930.

H. bauhinii Schult. – Rzadki w najniższych położeniach; ciepłolubne murawy, piaszczyste skarpy przy drogach, wapienniki. 12 stan.; 20 not.

Hieracium bifidum Kit. ex Hornem. – Tylko na skałce z *Sesleria tatarae* i u jej podnóża w dolinie Kleśnicy; dosyć licznie w murawach naskalnych. 1 stan.; 1 not.

+ ***H. blyttianum*** Fr. – Podany ze Śnieżnika. Nie został znaleziony.
Lit.: ZAHN 1930.

H. bracchiatum Bertol. ex DC. – Rzadki w najniższych położeniach; ciepłolubne murawy, piaszczyste skarpy przy drogach. 8 stan.; 11 not.

H. caespitosum Dumort. – Rozproszony i dosyć częsty w niższych położeniach; świeże łąki. 30 stan.; 37 not.

+ ***H. caesium*** (Fr.) Fr. – Podany ze Śnieżnika. Nie został znaleziony.
Lit.: ZAHN 1935.

H. chlorocephalum R. Uechtr. – Tylko na Śnieżniku i na Hali pod Śnieżnikiem, gdzie po raz pierwszy zebrał go Uechtritz w 1859 roku; ziołoroślowe, górskie łąki, murawy z *Festuca airoides*. Jest najobficiej występującym wysokogórskim jastrzębcem, szczególnie licznie rośnie na Hali pod Śnieżnikiem. Podany także z Iwiny, gdzie nie został odnaleziony. 4 stan.; 5 not.

Lit.: WIMMER 1845; UECHTRITZ 1872, 1876; FIEK & UECHTRITZ 1881; OBORNÝ 1885; FORMÁNEK 1887; ZAHN 1938; LIMPRICHT 1945.

H. cymosum L. – Rzadki w niskich położeniach; ciepłolubne murawy, ubogie łąki, rzadziej kamieniste przydroża. 15 stan.; 23 not.
Lit.: LIMPRICHT 1945.

H. densiflorum Tausch – Bardzo rzadki w niskich położeniach; ciepłolubne murawy. 2 stan.; 2 not.

+ ***H. diaphanoides*** Lindeb. – Podany ze Śnieżnika. Nie został znaleziony. Jest bardzo prawdopodobne, że rośnie także dziś w badanym terenie, zwłaszcza w średnich położeniach, lecz został przeoczony.
Lit.: ZAHN 1935.

H. flagellare Willd. – Rzadki w niskich położeniach; świeże, ubogie łąki. 7 stan.; 8 not.
Lit.: OBORNÝ 1885; FORMÁNEK 1887; LIMPRICHT 1945; SCHUBE 1905; ZAHN 1930.

H. floribundum Wimm. & Grab. – Rozproszony i dosyć częsty w niższych położeniach; świeże łąki. 17 stan.; 23 not.

H. fritzei F. W. Schultz – Tylko na Śnieżniku; nielicznie w murawach z *Festuca airoides*. 1 stan.; 1 not.
Lit.: UECHTRITZ 1884; FORMÁNEK 1887; ZAHN 1938; LIMPRICHT 1945.

H. inuloides Tausch – Znaleziony tylko raz na zachodnim zboczu Śnieżnika w kosówce w liczbie trzech roślin. Podany ze Śnieżnika na podstawie zbiorów J. Tauscha. 1 stan.; 1 not.
Lit.: FIEK & UECHTRITZ 1881; OBORNÝ 1885; ZAHN 1938; LIMPRICHT 1945;

H. lachenalii C. C. Gmel. – Dosyć częsty na całym obszarze w niższych położeniach; lasy liściaste, zarośla, ubogie łąki i miedze, wrzosowiska. 28 stan.; 41 not.
Lit.: ZAHN 1935.

H. lactucella Wallr. – Bardzo rzadki; rowy i kamieniste pobocza dróg, świeże łąki. 9 stan.; 12 not.
Lit.: OBORNÝ 1885; FORMÁNEK 1887.

H. laevigatum Willd. – Rzadki w niskich położeniach; piaszczyste skarpy przy drogach, ubogie łąki. 7 stan.; 9 not.

+ ***H. liptoviense*** Borbás – Podany z Gór Bialskich na podstawie zbiorów Schalowa. Nie został znaleziony.
Lit.: ZAHN 1938.

H. macrostolonum Gus. Schneid. – Bardzo rzadki; ubogie łąki na zboczu góry Jawor koło Międzygórza. 1 stan.; 1 not.

H. murorum L. – Pospolity na całym obszarze, z wyjątkiem najwyższych położeń; lasy, zarośla, ubogie łąki. 81 stan.; 101 not.

Lit.: ZAHN 1935.

H. nigrescens Willd. – Tylko na Śnieżniku, Małym Śnieżniku i na Hali pod Śnieżnikiem; górskie łąki ziołoroślowe, murawy z *Festuca airoides*, w niewielkiej liczbie okazów. Podany wcześniej ze Śnieżnika. 4 stan.; 6 not.

Lit.: GÜNTHER i in. 1824; UECHTRITZ 1876, 1884; FIEK & UECHTRITZ 1881; OBORNÝ 1885; FORMÁNEK 1887; ZAHN 1938; CHRTEK 1995.

H. nigrum R. Uechtr. – Tylko na zachodnim zboczu Śnieżnika, w murawach z *Festuca airoides*, bardzo nielicznie. Podany wcześniej ze Śnieżnika. 1 stan.; 2 not.

Lit.: FIEK & UECHTRITZ 1881; OBORNÝ 1885; FORMÁNEK 1887; ZAHN 1938; LIMPRICHT 1945.

H. pilosella L. – Pospolity na całym obszarze; murawy, łąki, przydroża. 55 stan.; 82 not.

H. piloselliflorum Nägeli & Peter – Bardzo rzadki w średnich położeniach; ubogie, świeże łąki. Podany ogólnie z obszaru badań. 7 stan.; 9 not.

Lit.: ZAHN 1930.

H. piloselloides Vill. – Rozproszony i dosyć częsty w niższych położeniach; murawy, łąki, przydroża, żwirowiska. 38 stan.; 46 not.

+ ***H. prenanthoides*** Vill. – Podany ze Śnieżnika. Nie został odnaleziony. 1 stan.

Lit.: GÜNTHER i in. 1824; WIMMER 1841, 1857; FIEK & UECHTRITZ 1881; OBORNÝ 1885; FORMÁNEK 1887; ZAHN 1938; LIMPRICHT 1945.

+ ***H. rohacense*** Kit. – Podany ze Śnieżnika. Nie został znaleziony.

Lit.: ZAHN 1938.

H. sabaudum L. – Częsty w niskich położeniach; zarośla, brzegi lasów, trawiaste zbocza. 24 stan.; 50 not.

H. schultesii F. W. Schultz – Bardzo rzadki w niskich położeniach; wilgotne i świeże, ubogie łąki, rowy. 6 stan.; 8 not.

H. stoloniflorum Waldst. & Kit. – Bardzo rzadki; ubogie łąki na zboczu góry Jawor koło Międzygórza. 1 stan.; 1 not.

Lit.: UECHTRITZ 1875; FIEK & UECHTRITZ 1881; LIMPRICHT 1945.

H. umbellatum L. – Pospolity w niskich położeniach; zarośla, brzegi lasów, trawiaste zbocza. 48 stan.; 62 not.

Holcus lanatus L. – Częsty w niższych położeniach; świeże i umiarkowanie wilgotne łąki. 24 stan.; 31 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

H. mollis L. – Pospolity na całym obszarze z wyjątkiem wysokich położeń; łąki, trawiaste zbocza, przydroża, zręby. 32 stan.; 56 not.

Holosteum umbellatum L. – Częsty tylko w Krowiarkach; suche i ciepłolubne murawy, rzadziej pola, na glebach wapnistych. 21 stan.; 28 not.

Homogyne alpina (L.) Cass. – Pospolity i występujący masowo; bory świerkowe, obrzeża torfowisk, borówczyska w piętrze subalpejskim. 76 stan.; 139 not.

Lit.: WIMMER 1841, 1857; FIEK & UECHTRITZ 1881; OBORNÝ 1885; FORMÁNEK 1887; SCHUBE 1903a; SCHALOW 1938; LIMPRICHT 1945; FABISZEWSKI 1965; NEUHÄUSL & NEUHÄUSLOVA-NOVOTNA 1966.

Hordelymus europaeus (L.) Jess. ex Harz – Tylko w dolinie Kleśnicy w rejonie Jaskini Niedźwie-dziej, gdzie miejscami występuje masowo; żyzna buczyna sudecka. 3 stan.; 5 not.

Lit.: FABISZEWSKI 1970, 1988, 1989.

Humulus lupulus L. – Tylko w najniższych położeniach; zarośla, łągi. 11 stan.; 14 not.

Huperzia selago (L.) Bernh. ex Schrank & Mart. – Pospolity w średnich i wysokich położeniach; bory świerkowe, buczyny, sztuczne świerczyny na siedliskach buczyn, skały, murawy subalpejskie. 59 stan.; 77 not.

Lit.: FIEK & UECHTRITZ 1881; OBORNÝ 1885; FORMÁNEK 1887; SCHUBE 1903a.

Hypericum hirsutum L. – Bardzo rzadki w niskich położeniach; ciepłolubne murawy i widne zaro-śła na glebach wapnistych. 2 stan.; 2 not.

H. humifusum L. – Znalezione w dużych ilościach tylko w kamieniołomie marmuru koło Konra-dowa na wilgotnych wyrobiskach oraz na kamienistych przydrożach koło kamieniołomu. Podany ogólnie z terenu badań. 2 stan.; 2 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

H. maculatum Crantz – Pospolicie na całym obszarze; łąki, ziołorośla, rowy, przydroża. 92 stan.; 171 not.

Lit.: FORMÁNEK 1892; SCHUBE 1903a.

+ ***H. montanum*** L. – Podany z Dębowej Góry i Igliczni. Nie został odnaleziony. 2 stan.

Lit.: SCHUBE 1903a; SCHALOW 1933.

H. perforatum L. – Częsty w niskich położeniach; ciepłolubne murawy, suche zbocza, nasypy kolejowe. 31 stan.; 48 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

+ ***H. pulchrum*** L. – Podany z góry Czerwonak. Nie został odnaleziony. 1 stan.

Lit.: WIMMER 1841, 1857.

Hypochoeris glabra L. – Znalezione tylko raz na piaszczystych nieużytkach przy drodze w Piotro-wicach, w niewielkiej liczbie okazów. 1 stan.; 1 not.

H. maculata L. – Bardzo rzadki i w niewielkiej liczbie okazów w najniższych położeniach. Wapniarka skąd podał go już SCHUBE (1903a) oraz Czerwonak; ciepłolubne murawy, ciepłolubne buczyny, na siedliskach węglanowych. (LIMPRICHT 1945) wymienia gatunek z okolic Bystrzycy. 3 stan.; 3 not.

Lit.: LIMPRICHT 1945; SCHUBE 1903a.

H. radicata L. – Pospolity w niższych położeniach; łąki, miedze, nieużytki, pobocza dróg. 49 stan.; 70 not.

H. uniflora Vill. – Bardzo rzadki i zaledwie w pojedynczych okazach na Hali pod Śnieżnikiem i na Śnieżniku; subalpejskie murawy z *Festuca airoides*, górskie łąki ziołoroślowe, borówczyska. 3 stan.; 4 not.

Lit.: WIMMER 1841, 1857; FIEK & UECHTRITZ 1881; OBORNÝ 1885; UECHTRITZ 1886; FORMÁNEK 1887; FIEK & PAX 1889; SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1945.

Impatiens glandulifera Royle – Rzadki w niskich położeniach; przychacia, w miejscach żyznych i świeżych. Dziczący tylko wokół miejsc uprawy, nie przenika do zbiorowisk naturalnych. 8 stan.; 10 not.

Impatiens noli-tangere L. – Pospolity na całym obszarze z wyjątkiem wysokich położeń; lasy, zarośla, olszyny, młaki, źródłiska. 88 stan.; 116 not.

I. parviflora DC. – Częsty w niższych położeniach; lasy liściaste, zarośla. Całkowicie zdomowio-ny. 46 stan.; 69 not.

Inula britannica L. – Bardzo rzadki w najniższych położeniach; świeże łąki, luźne zarośla łęgowe wzdłuż Nysy Kłodzkiej. 4 stan.; 7 not.

I. conyza DC. – Bardzo rzadki w najniższych położeniach; ciepłolubne buczyny zwłaszcza w miejscach skalistych, prześwietlonych. Wielokrotnie podawany przez dawnych badaczy z zachodniej części Krowiarek, gdzie utrzymuje się do dziś. 6 stan.; 8 not.

Lit.: UECHTRITZ 1882, 1883; FIEK & PAX 1889; FIEK 1890; SCHUBE 1910; LIMPRICHT 1945; FABI-SZEWSKI 1965.

I. salicina L. – Bardzo rzadki w zachodniej części Krowiarek; ciepłolubne murawy, brzegi lasów, miedze. Podawany przez dawnych badaczy z tego samego rejonu i wydaje się, że dawniej był nieco częstszy. 10 stan.; 13 not.

Lit.: SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1942, 1945.

Iris pseudacorus L. – Bardzo rzadki i zazwyczaj tylko w stanie płonym; młaki, rowy przy zabudowaniach. Na badanym obszarze tylko sadzony i dziczejący wokół zabudowań we wsiach. 8 stan.; 10 not.

Isolepis setacea (L.) R. Br. – Bardzo rzadki w niskich położeniach; gliniaste rowy z wodą, kałuże. 3 stan.; 4 not.

Isopyrum thalictroides L. – Bardzo rzadki w najniższych położeniach; grądy i zarośla z udziałem *Carpinus betulus*. Podawany przez LIMPRICHTA (1942) jako bardzo rzadki, tylko z Czerwonaka, gdzie rośnie do dziś, i z okolic Odrzychowic. 4 stan.; 5 not.

Lit.: FIEK & PAX 1889; SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1942.

Jasione montana L. – Bardzo rzadki, znaleziony na suchych, trawiastych zboczach koło Nowego Waliszowa w niewielkiej liczbie okazów. 2 stan.; 2 not.

Jovibarba sobolifera (Sims) Opiz – Bardzo rzadki w niższych położeniach; wychodnie skałek marmurowych, rzadziej sztucznie ułożone na miedzach sterty kamieni bezwapiennych. Podawany z Jodłowa, gdzie gatunku nie odnaleziono i z góry Czerwonak, gdzie rośnie do dziś. 7 stan.; 7 not.

Lit.: FIEK 1890; SCHUBE 1903a, 1906; LIMPRICHT 1942, 1945.

Juncus acutiflorus Ehrh. ex Hoffm. – Bardzo rzadki w niskich położeniach; przydrożne rowy. 2 stan.; 2 not.

J. articulatus L. *emend.* K. Richt. – Pospolity na całym obszarze z wyjątkiem najwyższych położeń; młaki, rowy, kamieniste wilgotne przydroża, kałuże. 52 stan.; 73 not.

J. bufonius L. – Pospolity na całym obszarze; młaki, rowy, kamieniste wilgotne przydroża, kałuże. 37 stan.; 60 not.

J. compressus Jacq. – Bardzo rzadki w niskich położeniach; gliniaste rowy i kałuże. 2 stan.; 2 not.

J. conglomeratus L. *emend.* Leers – Częsty na całym obszarze; rowy, młaki, wilgotne łąki. 23 stan.; 55 not.

J. effusus L. – Rozproszony i niezbyt częsty w niższych położeniach; rowy, młaki. 12 stan.; 16 not.
Lit.: SCHUBE 1903a.

J. filiformis L. – Częsty w wysokich położeniach; torfowiska, młaki, wilgotne miejsca w górnoreglowych borach świerkowych, zarośla kosówki. Na badanym obszarze, z powodu braku odpowiednich siedlisk w niższych położeniach, zachowuje się pozornie jak gatunek górski. 20 stan.; 25 not.

Lit.: GÜNTHER i in. 1824; WIMMER 1841, 1857; FIEK & UECHTRITZ 1881; OBORNÝ 1885; FORMÁNEK 1887; SCHUBE 1903a; SCHALOW 1938; LIMPRICHT 1945.

J. inflexus L. – Dostyc rzadki w niskich położeniach; młaki i rowy na glebach wapnistych. 14 stan.; 20 not.

J. squarrosus L. – Bardzo rzadki, choć miejscami występuje w dużych ilościach; torfowiska, wilgotne miejsca w górnoreglowych borach świerkowych, rzadziej ubogie młaki. 9 stan.; 11 not.

Juncus tenageia Ehrh. – Bardzo rzadki, znaleziony tylko w Stroniu Śląskim, gdzie dosyć obficie występuje na terenie składowania drewna; gliniasto-kamieniste rowy i kałuże. 2 stan.; 2 not.

J. tenuis Willd. – Pospolity w niskich i średnich położeniach; pobocza dróg, świeże łąki, często w miejscach wydeptywanych. 32 stan.; 48 not.

+ ***J. trifidus*** L. – Podany z zachodniego zbocza Śnieżnika. Stanowisko to odkrył R. Uechtritz w 1853 r., następnie gatunek zbierał, prawdopodobnie na tym stanowisku, Opiz (FIEK 1881; OBORNÝ 1885; FORMÁNEK 1887). Po 30 latach Uechtritz potwierdził istnienie stanowiska (UECHTRITZ 1884). Gatunek nie został znaleziony. Być może utrzymuje się na południowym zboczu niewielkiego grzbietu skalnego, przez który przebiega pas graniczny, choć jest to mało prawdopodobne.

Lit.: FIEK & UECHTRITZ 1881; UECHTRITZ 1884; OBORNÝ 1885; FORMÁNEK 1887; LIMPRICHT 1945.

Juniperus communis L. – Bardzo rzadki, rosnący zwykle pojedynczo lub w niewielkich skupieniach krzewów, z których część jest uschnięta; miedze, suche zbocza, śródpolne zarośla. 8 stan.; 10 not.

Lit.: SCHUBE 1903a; BORATYŃSKI 1985.

Knautia arvensis (L.) J. M. Coult. – Pospolity na całym obszarze w niższych położeniach; łąki, ciepłolubne murawy, rzadziej widne lasy i zarośla. 72 stan.; 98 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

Koeleria pyramidata (Lam.) P. Beauv. – Bardzo rzadki w niskich położeniach; ciepłolubne murawy z *Bromus erectus* na glebach wapnistych, często obok wychodni skał węglanowych. Przez dawnych badaczy podany z Gór Żelaznych koło Piotrowic, gdzie występuje także dzisiaj. 5 stan.; 8 not.

Lit.: SCHUBE 1900, 1903a, 1914, 1928; LIMPRICHT 1942; SZELAŃ 1995.

Lactuca serriola L. – Bardzo rzadki w najniższych położeniach; miejsca ruderalne, stacje i tory kolejowe. Przez dawnych badaczy podany z Krosnowic, gdzie występuje także dziś. 3 stan.; 3 not.

Lit.: FIEK & SCHUBE 1892b; SCHUBE 1903a.

Lamium album L. – Bardzo rzadki w najniższych położeniach; przychacia, zarośla z udziałem *Carpinus betulus*. Ogólnie z obszaru badań podawał SCHUBE, jednak ze znakiem zapytania. 6 stan.; 10 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

L. amplexicaule L. – Rzadki w najniższych położeniach; pola, rzadziej nieużytki. 6 stan.; 11 not.

L. maculatum L. – Pospolity na całym obszarze; łąki ziołoroślowe, zarośla nad potokami, przydroża, sady, nieużytki. W badanym obszarze występuje tylko w odmianie podgórskiej var. *cupreum* (Schott) Hadač. 85 stan.; 114 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

L. purpureum L. – Częsty w niskich położeniach; pola, nieużytki, miejsca ruderalne, luźne zarośla. 18 stan.; 23 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

Lappula squarosa (Retz.) Dumort. – Bardzo rzadki w najniższych położeniach; ciepłe zarośla zwykle z udziałem *Carpinus betulus*, bardzo nielicznie. Podany z góry Słupiec, w rejonie której utrzymuje się do dziś. 4 stan.; 4 not.

Lit.: LIMPRICHT 1945.

Lapsana communis L. – Częsty w niższych położeniach; zarośla, lasy liściaste, przychacia, miejsca ruderalne, pola. 21 stan.; 27 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

Larix decidua Mill. – Rozproszony na całym obszarze w niskich i średnich położeniach; sadzony jako domieszka w lasach, nieraz tworzy niewielkie skupienia. 39 stan.; 55 not.

***Laserpitium latifolium* L.** – Znaleziony tylko raz koło Starego Waliszowa na skraju zarośli, w niewielkiej liczbie, wyłącznie płonych okazów. Stanowisko sprawia wrażenie niedawno zawleczonego. 1 stan.; 1 not.

***Lathraea squamaria* L.** – Rozproszony i dosyć rzadki w niższych położeniach; łągi, olszyny, rzadziej lasy i zarośla liściaste. 29 stan.; 35 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

***Lathyrus niger* (L.) Bernh.** – Bardzo rzadki w najniższych położeniach. Podany z góry Czerwonak i z okolic Gorzanowa, najprawdopodobniej chodzi o Dębową Górę. Na obu stanowiskach rośnie do dziś. Poza tymi stanowiskami znaleziony na pobliskiej im Wapniarce; grądy, ciepłolubne buczyny na siedliskach węglanowych. Na Czerwonaku oprócz odmiany typowej zbierałem także, opisaną z tego miejsca, var. *heterophyllus* R. Uechtr. 3 stan.; 3 not.

Lit.: FIEK 1890; SCHUBE 1903a, 1904, 1927.

***L. pratensis* L.** – Pospolity w niższych położeniach; łąki, zarośla, przydroża. 40 stan.; 67 not.

***L. sylvestris* L.** – Rozproszony i niezbyt częsty w niższych położeniach; brzegi lasów, zarośla, przydroża, rzadziej ekstensywnie użytkowane łąki. 33 stan.; 40 not.

Lit.: SCHUBE 1903a, 1927.

***L. tuberosus* L.** – Bardzo rzadki w niskich położeniach; przydrożne rowy, nasypy kolejowe, zwykle na glebach wapnistych. 7 stan.; 9 not.

***L. vernus* (L.) Bernh.** – Rozproszony i dosyć rzadki w niższych położeniach; grądy, buczyny, szczególnie ciepłolubne, prawie wyłącznie na siedliskach węglanowych. 19 stan.; 22 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

***Lemna gibba* L.** – Rozproszony i rzadki w niższych położeniach; wiejskie sadzawki, rowy z wodą, rzadziej kałuże. 13 stan.; 15 not.

***L. minor* L.** – Zwykle w towarzystwie gatunku poprzedniego i z powodu niewielkiej ilości odpowiednich siedlisk, równie jak on rzadki. 8 stan.; 10 not.

Leontodon autumnalis* L. subsp. *autumnalis – Pospolity na całym obszarze; łąki, trawniki, przydroża, nieżytki, pola. 49 stan.; 69 not.

***L. hispidus* L. subsp. *alpinus* (Jacq.) Finch & P. D. Sell** – Tylko na Hali pod Śnieżnikiem, dosyć licznie; górskie łąki ziołoroślowe. 2 stan.; 2 not.

***L. hispidus* L. subsp. *hastilis* (L.) Rchb.** – Pospolity na całym obszarze w niższych położeniach; łąki, murawy, przydroża, sady. 55 stan.; 66 not.

Lit.: GÜNTHER i in. 1824.

L. hispidus* L. subsp. *hispidus – Pospolity na całym obszarze, zwykle wspólnie z podgatunkiem poprzednim. 47 stan.; 73 not.

***L. hispidus* L. subsp. *opimus* Koch** – Przez dawnych badaczy podawany ze Śnieżnika, gdzie bardzo nielicznie występuje do dziś w murawach subalpejskich i wrzosowiskach w kosówce. 1 stan.; 2 not.

Uwaga: W szeroko ujmowanym gatunku *Leontodon hispidus* L. występują dwie grupy taksonów o nagich, lub prawie nagich oraz o owłosionych okrywach koszyczka. W obu grupach, w materiale pochodzącym z Polski, można wyróżnić taksony niżowe oraz ich odpowiedniki górskie – subalpejskie, charakteryzujące się m.in. silnie zgrubiałym głąbikiem tuż pod koszyczkiem. Te cztery taksony należy, moim zdaniem, traktować w sposób równorzędny, np.: w randze podgatunku, a więc odmiennie niż we *Florze Polski* (PAWŁOWSKA 1972). Ewentualnie dla obu taksonów górskich przyjąć jedynie rangę odmiany.

Lit.: WIMMER 1857; FIEK & UECHTRITZ 1881; OBORNÝ 1885; FORMÁNEK 1887; SCHUBE 1903a.

***Leonurus cardiaca* L.** – Bardzo rzadki w najniższych położeniach; przychacia i luźne zarośla na glebach wapnistych. Podany ogólnie z obszaru badań. 2 stan.; 3 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

Lepidium campestre (L.) R. Br. – Rzadki w niskich położeniach; tory i nasypy kolejowe, kamieńce nadrzeczne, miejsca ruderalne. 8 stan.; 10 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

L. ruderale L. – Bardzo rzadki w najniższych położeniach; stacje i tory kolejowe. 2 stan.; 6 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

Leucanthemum vulgare Lam. – Pospolity na całym obszarze oprócz wysokich położeń; łąki, murawy, miedze, pola, miejsca ruderalne. 97 stan.; 146 not.

Lit.: FIEK & UECHTRITZ 1881; OBORNÝ 1885; FORMÁNEK 1887; SCHUBE 1903a.

Leucoium vernum L. subsp. ***vernum*** – Bardzo rzadki w niższych położeniach, choć na znalezionych stanowiskach występuje w dużych ilościach; bagniste olszyny wokół wysięków wodnych, nad potokami w lasach bukowo-jaworowych. Gatunek nie tylko nie był podawany ze stanowisk leżących we wschodniej części Kotliny Kłodzkiej, lecz niektórzy badacze, np: LIMPRICHT (1945) podkreślają brak *L. vernum* w Masywie Śnieżnika. Obfite stanowisko znajduje się m.in. u zachodniego podnóża Dębowej Góry. Odkrycie tego stanowiska jest tym bardziej zaskakujące, że Dębowa Góra była jednym z najczęściej odwiedzanych i najlepiej poznanych przez dawnych badaczy, bogatym florystycznie, stanowiskiem w centralnej części Kotliny Kłodzkiej. 6 stan.; 8 not.

Lit.: LIMPRICHT 1945.

+ ***Leucorchis albida*** (L.) E. Mey. – Podawany był z następujących stanowisk: Śnieżnik, Mały Śnieżnik, Iwinka, Rajske Źródła. Możliwe, że w przypadku dwóch ostatnich stanowisk chodzi o jedno. Nie został odnaleziony. 4 stan.

Lit.: GÜNTHER i in. 1824; WIMMER 1841, 1857; STENZEL 1876a; OBORNÝ 1885; FORMÁNEK 1887; SCHUBE 1903a, 1904; LIMPRICHT 1945.

Libanotis pyrenaica (L.) Bourg. – Rzadki w niskich położeniach, tylko w Krowiarkach w rejonie wychodni skał marmurowych; brzegi lasów, ciepłe zarośla, ciepłolubne buczyny, śródleśne skałki. Podawany także ze stanowisk, na których występuje do dziś. 9 stan.; 12 not.

Lit.: UECHTRITZ 1883; FIEK & PAX 1889; FIEK & SCHUBE 1892b; SCHUBE 1903a, 1904, 1907; LIMPRICHT 1942, 1945.

Ligustrum vulgare L. – Dosyć częsty w niskich położeniach; ciepłe zarośla, brzegi lasów, miedze, na glebach wapnistych. Oprócz tego, że bywa sadzony i nieraz zdziczały, to stanowiska w zachodniej części Krowiarek sprawiają wrażenie jak najbardziej naturalnych. 37 stan.; 46 not.

Lilium bulbiferum L. – Bardzo rzadki, tylko na ubogich, świeżych łąkach i brzegach lasów świerkowych na górze Jawor koło Międzygórza, na wysokości 690–810 m n.p.m. Przez kilka lat obserwowałem tylko nieliczne kwitnące okazy, razem z obficie występującymi płonami. Osobniki znalezionej populacji, zarówno te rosnące dziko jak i te wyhodowane z zebranych w terenie bulwek, zdecydowanie różnią się od kultywarów uprawianych w przydomowych ogródkach. Wszystkie wcześniejsze informacje o występowaniu gatunku odnoszą się do morawskiej części Masywu Śnieżnika, skąd był on podawany z południowo-wschodnich zboczy Śnieżnika (SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1945). 3 stan.; 4 not.

Lit.: OBORNÝ 1885; FORMÁNEK 1887; SCHUBE 1903a, 1911; LIMPRICHT 1945.

L. martagon L. – Rozproszony i częsty w niższych położeniach; lasy liściaste, głównie ciepłolubne buczyny i grądy, zarośla, rzadziej łąki i murawy a nawet nasypy kolejowe. 53 stan.; 63 not.

Lit.: GÜNTHER i in. 1824; SCHUBE 1914; LIMPRICHT 1945.

Linaria vulgaris Mill. – Pospolity na całym obszarze: łąki, miedze, zarośla, rzadziej lasy liściaste. 49 stan.; 66 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

Linum catharticum L. – Rozproszony i dosyć rzadki na terenach węglanowych; ciepłolubne murawy, suche zbocza, kamieniste przydroża. 17 stan.; 22 not.

***Listera cordata* (L.) R. Br.** – Podany przez LIMPRICHTA (1949) z Sadzonek na wschodnim zboczu Śnieżnika gdzie rośnie do dzisiaj na torfowisku wysokim i jego obrzeżach, na wysokości 1210–1220 m n.p.m. Przez pozostałych badaczy podawany ogólnie z obszaru badań. 1 stan.; 1 not.

Lit.: FIEK & UECHTRITZ 1881; OBORNÝ 1885; FORMÁNEK 1887; SCHALOW 1938; LIMPRICHT 1945; NEUHÄUSL & NEUHÄUSLOVA-NOVOTNA 1966.

***L. ovata* (L.) R. Br.** – Pospolity na całym obszarze z wyjątkiem najwyższych położeń; łąki, murawy, lasy głównie liściaste, bagniste olszyny nad potokami. 112 stan.; 166 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

***Lithospermum arvense* L.** – Rzadki w niskich położeniach; pola, rzadziej nieużytki i miejsca ruderalne. 11 stan.; 13 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

***Lolium perenne* L.** – Pospolity na całym obszarze; pastwiska, łąki, przydroża, rzadziej nieużytki i miejsca ruderalne. 72 stan.; 91 not.

***L. temulentum* L.** – Dostyć rzadki w niskich położeniach; pobocza dróg, łąki, rzadziej pola. Podany przez Englera z okolic Bystrzycy. 8 stan.; 10 not.

Lit.: ENGLER 1870; SCHUBE 1903a.

***Lonicera nigra* L.** – Pospolity na obszarach leśnych w średnich i wyższych położeniach; lasy bukowe i świerkowe w miejscach żyznych, umiarkowanie wilgotnych lub kamienistych. 79 stan.; 90 not.

Lit.: WIMMER 1841, 1857; SCHUBE 1903a.

***L. xylostium* L.** – Częsty tylko w niskich położeniach; lasy liściaste, głównie ciepłolubne buczyny, ciepłe zarośla, rzadziej łągi. 34 stan.; 47 not.

Lit.: UECHTRITZ 1883; SCHUBE 1900, 1903a, 1905.

***Lotus corniculatus* L.** – Pospolity na całym obszarze; łąki, murawy, przydroża. 87 stan.; 113 not.

***L. uliginosus* Schkuhr** – Rozproszony i rzadki w niższych położeniach; rowy, wilgotne i podmokłe łąki, rzadziej młaki. 18 stan.; 23 not.

***Lunaria rediviva* L.** – Częsty choć rozproszony, szczególnie w średnich położeniach; lasy liściaste głównie buczyny i jaworzyny, zręby, rzadziej ziołorośla przy potokach, zwykle w miejscach żyznych. 66 stan.; 87 not.

Lit.: WIMMER 1841, 1857; FIEK & UECHTRITZ 1881; UECHTRITZ 1883, 1884; SCHUBE 1903a, 1907, 1915; LIMPRICHT 1945.

***Lupinus polyphyllus* Lindl.** – Rozproszony i rzadki w niższych położeniach; łąki, trawiaste zbocza, przydroża. Całkowicie zdomowiony. 13 stan.; 16 not.

***Luzula campestris* (L.) DC.** – Pospolity w niższych położeniach; łąki, ciepłolubne murawy, przydroża. 66 stan.; 83 not.

Lit.: LIMPRICHT 1945.

***L. luzuloides* (Lam.) Dandy & Wilmott** – Pospolity na całym obszarze; ubogie łąki, ziołorośla, murawy, traworośla w kosówce, przydroża, lasy, zarośla. Jeden z najbardziej pospolitych gatunków, równomiernie rozmieszczony we wszystkich przedziałach wysokości, z wyjątkiem najniższych położonych rolniczych terenów na glebach wapnistych. 128 stan.; 201 not.

Lit.: GÜNTHER i in. 1824; SCHUBE 1903a.

***L. multiflora* (Retz.) Lej.** – Pospolity na całym obszarze; łąki, murawy, przydroża, trawniki, pastwiska. 126 stan.; 180 not.

Lit.: SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1945.

***L. pallescens* Sw.** – Prawdopodobnie bardzo rzadki; świeże łąki, kamieniste przydroża, na glebach wapnistych. 4 stan.; 4 not.

Luzula pilosa (L.) Willd. – Rozproszony i dosyć rzadki w niższych położeniach; lasy liściaste, głównie ciepłolubne buczyny, rzadziej świerczyny na siedliskach lasów bukowych. 30 stan.; 38 not.

Lit.: SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1945.

L. sudetica (Willd.) DC. – Tylko na Stromej w murawkach z *Deschampsia flexuosa* i *Nardus stricta* przy skałkach pod szczytem na wysokości 1160 m n.p.m. Podawany ze Śnieżnika i z Iwinki. Na Śnieżniku zbierał go Uechtritz (OBORNÝ 1885; FORMÁNEK 1887). W wyższych położeniach, w tym na szczycie Śnieżnika, często zbierałem rośliny, które zbliżały się pod względem pewnych cech do *L. sudetica*. Jednak nie sposób było je zaliczyć do tego gatunku. 4 stan.; 1 not.

Lit.: GÜNTHER i in. 1824; FIEK & UECHTRITZ 1881; OBORNÝ 1885; FORMÁNEK 1887; SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1945.

L. sylvatica (Huds.) Gaudin – Pospolity w wyższych położeniach; bory świerkowe, buczyny, ziołorośla, rzadziej zarośla w kosówce przy górnej granicy lasu. 73 stan.; 108 not.

Lit.: GÜNTHER i in. 1824; WIMMER 1841, 1857; FIEK & UECHTRITZ 1881, OBORNÝ 1885; FORMÁNEK 1887; FIEK 1890; FIEK & SCHUBE 1894; SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1945; NEUHÄUSL & NEUHÄUSLOVA-NOVOTNA 1966.

Lychnis flos-cuculi L. – Pospolity na całym obszarze w niższych położeniach; łąki świeże i wilgotne, młaki, rowy, olszyny. 98 stan.; 144 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

Lycium barbarum L. – Bardzo rzadki w niskich położeniach. Wapniste skarpy przy drodze koło Piotrowic w dolinie Piotrówki, całkiem zadomowiony; Bystrzyca Kłodzka masowo na murach starego miasta. 3 stan.; 5 not.

Lycopodium annotinum L. – Pospolity w wyższych położeniach; mszyste bory świerkowe, torfowiska, wyjątkowo dolnoreglowe buczyny. 48 stan.; 71 not.

Lit.: SCHUBE 1903a; SCHALOW 1938; DUDA & KRKAVEC 1959; NEUHÄUSL & NEUHÄUSLOVA-NOVOTNA 1966.

L. clavatum L. – Bardzo rzadki i w niewielkich ilościach w średnich położeniach; trawiaste brzegi lasów świerkowych. Już STENZEL (1876) zwrócił uwagę, że gatunek występuje rzadko i tylko płony. 5 stan.; 6 not.

Lit.: STENZEL 1876; SCHUBE 1903a.

Lycopus europaeus L. – Dosyć częsty w niskich położeniach; podmokłe i wilgotne łąki, rowy, bagniste olszyny. 23 stan.; 26 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

Lysimachia nemorum L. – Pospolity w średnich położeniach; lasy, zarośla, rzadziej ziołorośla i ubogie, wilgotne łąki. 91 stan.; 135 not.

Lit.: GÜNTHER i in. 1824; SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1945.

L. nummularia L. – Pospolity w niskich położeniach; łąki, trawniki, sady, przydroża, zarośla. 58 stan.; 72 not.

L. punctata L. – Gatunek rzadko uprawiany i sporadycznie dziczejący wokół miejsc urawy, np. w Międzygórzu. Nie przenika do naturalnych zbiorowisk. Podany też z Gór Białskich (KUCZYŃSKA 1961).

L. vulgaris L. – Pospolity na całym obszarze w niższych położeniach; młaki, wilgotne łąki, rowy, bagniste olszyny nad potokami. 98 stan.; 139 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

Lythrum salicaria L. – Częsty w niskich położeniach; młaki, rowy, źródłiska, zarośla nad potokami. 27 stan.; 36 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

Maianthemum bifolium (L.) F. W. Schmidt – Pospolity na całym obszarze; lasy różnego rodzaju, zarośla, w wyższych położeniach także ubogie łąki, zarośla w kosówce. 153 stan.; 238 not.

Malaxis monophyllos (L.) Sw. – Tylko raz znaleziono dwie kwitnące rośliny w dolinie Kleśnicy na świeżej łące koło kamieniołomów marmuru w Kletnie na wysokości 730 m n.p.m. 1 stan.; 1 not.

Malus sylvestris L. – Rzadki w niższych położeniach; miedze, śródpolne zarośla. 7 stan.; 7 not.

+ ***Malva alcea*** L. – Podany ogólnie z obszaru badań. Nie został odnaleziony.

Lit.: SCHUBE 1903a.

M. moschata L. – Rozproszony i rzadki w niższych położeniach; ubogie, suche i świeże łąki. 12 stan.; 15 not.

Lit.: SCHUBE 1910.

M. neglecta Wallr. – Dostyc częsty w najniższych położeniach; przychacia, przydroża, miejsca ruderalne. 16 stan.; 17 not.

M. pusilla Sm. – Na podobnych siedliskach jak gatunek poprzedni, lecz zdecydowanie rzadszy. 5 stan.; 5 not.

Matricaria maritima L. subsp. ***inodora*** (L.) Dostál – Dostyc rzadki w niskich położeniach; nieużytki, miejsca ruderalne, przychacia, pola. 8 stan.; 10 not.

Medicago falcata L. – Częsty tylko w zachodniej części Krowiarek na terenach węglanowych; ciepłolubne murawy, miedze, kamieniołomy, wapienniki. 33 stan.; 41 not.

M. lupulina L. – Niezbyt częsty w niższych położeniach; przydroża, nieużytki, ubogie łąki, pola, miejsca ruderalne. 26 stan.; 34 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

M. sativa L. – Rzadki w niskich położeniach; przydroża, suche murawy. 11 stan.; 13 not.

M. × varia Martyn – Bardzo rzadki, zwykle w towarzystwie gatunków rodzicielskich. 4 stan.; 5 not.

Lit.: SCHUBE 1906.

Melampyrum arvense L. – Bardzo rzadki; ciepłolubne murawy na zboczach schodzących do torów kolejowych między Gorzanowem i Krosnowicami. Podany z góry Słupiec koło Ołdrzychowic, gdzie nie został odnaleziony. 3 stan.; 2 not.

Lit.: SCHUBE 1903a

M. herbichii Woł. subsp. ***herbichii*** – Bardzo rzadki; górskie łąki ziołoroślowe, murawy subalpejskie. 3 stan.; 5 not. Znalezienia *M. herbichii* w najwyższych partiach Masywu Śnieżnika było przeze mnie oczekiwane, ponieważ gatunek ten był podany przez JASIEWICZA (1958) z pobliskich Jesioników.

Uwaga: Stanowiska wszystkich podgatunków podano wyłącznie na podstawie zebranego materiału. W pierwszym okresie badań zebrany materiał przeglądał i częściowo oznaczył prof. dr hab. A. Jasiewicz.

M. herbichii Woł. subsp. ***wołoszczakii*** Jasiewicz – Bardzo rzadki, tylko na szczycie Śnieżnika; subalpejskie murawy z *Festuca airoides* i borówczyska bażynowe. 1 stan.; 2 not.

M. herbichii* × *pratense – Znaleziony na Hali pod Śnieżnikiem razem z *Melampyrum herbichii*; górskie łąki ziołoroślowe. 1 stan.; 2 not.

M. nemorosum L. – Dostyc częsty w niskich położeniach; zarośla, obrzeża lasów liściastych, rzadziej widne lasy z udziałem dębu. 24 stan.; 34 not.

Lit.: LIMPRICHT 1945.

M. pratense L. subsp. ***pratense*** – Dostyc częsty na całym obszarze; lasy, zarośla, ubogie łąki ziołoroślowe. 16 stan.; 25 not.

Lit.: FORMÁNEK 1887; LIMPRICHT 1945.

Melampyrum pratense L. subsp. *alpestre* (Bruegger) Ronniger – Bardzo rzadki w wysokich położeniach; górskie łąki ziołoroślowe, murawy subalpejskie. 4 stan.; 4 not.

M. pratense L. subsp. *englerii* Soó – Podany z Sadzonek na wschodnim zboczu Śnieżnika. W rejonie tym utrzymuje się do dziś. 2 stan.; 2 not.

Lit.: SCHALOW 1938; JASIEWICZ 1958.

M. pratense L. subsp. *tatrense* Soó – Tylko na Hali pod Śnieżnikiem gdzie jest częsty; górskie łąki ziołoroślowe. 2 stan.; 5 not.

M. pratense × *sylvaticum* – Znalezione na Trójmorskim Wierchu przy szlaku w borze świerkowym, w towarzystwie gatunków rodzicielskich. 1 stan.; 1 not.

M. saxosum Baumg. – Podawany przez dawnych badaczy, jak sądzę błędnie. Chodziło najprawdopodobniej o *M. sylvaticum* o koronach kremowożółtych, co dosyć często się spotyka. Prawdziwy *M. saxosum* nie został znaleziony.

Lit.: FIEK & UECHTRITZ 1881; OBORNÝ 1885; FORMÁNEK 1887.

M. sylvaticum L. subsp. *sylvaticum* – Bardzo częsty w średnich i wyższych położeniach; acydofilne świerczyny, łąki ziołoroślowe. 48 stan.; 70 not.

Lit.: GÜNTHER i in. 1824; FIEK & UECHTRITZ 1881; OBORNÝ 1885; FORMÁNEK 1887; SCHUBE 1903a.

M. sylvaticum L. subsp. *carpathicum* (Schult.) Soó – Bardzo rzadki, tylko na szczycie Śnieżnika; subalpejskie murawy z *Festuca airoides*, borówczyska bażynowe i traworośla w kosówce. 2 stan.; 3 not.

Melandrium album (Mill.) Garcke – Pospolity w niższych położeniach; pola, łąki, miedze, nieużytki, miejsca ruderalne. 48 stan.; 64 not.

M. noctiflorum (L.) Fr. – Dosyć częsty w niskich położeniach; pola. 30 stan.; 37 not.

M. rubrum (Weigel) Garcke – Pospolity w średnich położeniach; łąki ziołoroślowe, zręby, traworośla, ziołorośla nad potokami, przydroża. 97 stan.; 136 not.

Lit.: FIEK & UECHTRITZ 1881; OBORNÝ 1885; FORMÁNEK 1892; SCHUBE 1900, 1903a.

Melica ciliata L. – Podany ogólnie z Krowiarek, prawdopodobnie przez pomyłkę. Nie został znaleziony.

Lit.: LIMPRICHT 1942.

M. nutans L. – Częsty tylko w Krowiarkach na terenach węglanowych; lasy liściaste, głównie ciepłolubne buczyny. 38 stan.; 56 not.

M. uniflora Retz. – Bardzo rzadki; cieniste lasy bukowe. Podany z Międzygórza, gdzie nie został odnaleziony, oraz z okolic Bystrzycy Kłodzkiej najprawdopodobniej już poza granicami badanego obszaru. Podany przez FABISZEWSKIEGO (1965) z dwóch stanowisk w Górach Białskich: Czernica i Postawna, gdzie także nie został odnaleziony, być może w wyniku przeoczenia. 6 stan.; 6 not.

Lit.: ENGLER 1870; SCHUBE 1903a, 1908; FABISZEWSKI 1965.

Melilotus alba Medik. – Częsty w niskich położeniach; przydroża, suche łąki, nasypy kolejowe, miejsca ruderalne. 15 stan.; 21 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

M. officinalis (L.) Pall. – Często wspólnie z gatunkiem poprzednim, lecz nieco rzadszy. 8 stan.; 10 not.

Mentha aquatica L. – Rzadki w niskich położeniach; rowy odwadniające, brzegi wiejskich sadzawek. 6 stan.; 8 not.

M. arvensis L. – Częsty w niższych położeniach; pola, przychacia, nieużytki. 29 stan.; 36 not.

M. longifolia (L.) L. – Dosyć częsty w niskich położeniach; rowy, młaki, bagniste olszyny. 12 stan.; 17 not.

Menyanthes trifoliata L. – Bardzo rzadki, tylko na torfowisku przejściowym koło Białej Wody, tu w dużych ilościach, lecz spotykałem tylko okazy płone. 2 stan.; 2 not.

Mercurialis perennis L. – Pospolity w niższych położeniach; lasy bukowe, rzadziej świerkowe, zarośla. 42 stan.; 66 not.

Milium effusum L. – Częsty w niższych położeniach; lasy liściaste, zarośla, rzadziej olszyny. 37 stan.; 55 not.

Mimulus guttatus DC. – Rozproszony i dosyć rzadki w niższych położeniach; młaki, rowy, rzadziej bagniste olszyny. 13 stan.; 18 not.

Lit.: FIEK & UECHTRITZ 1881; UECHTRITZ 1882; SCHUBE 1903a; 1907.

Moehringia trinervia (L.) Clairv. – Pospolity na całym obszarze z wyjątkiem najwyższych położeń, lasy, zarośla, na siedliskach żyznych i świeżych. 69 stan.; 91 not.

Molinia caerulea (L.) Mönch – Bardzo rzadki; torfowiska wysokie i wilgotne bory świerkowe w górnym reglu, wilgotne i świeże łąki w niskich położeniach. 7 stan.; 11 not.

Lit.: SCHALOW 1938; DUDA & KRKAVEC 1959.

Moneses uniflora (L.) A. Gray – Bardzo rzadki i tylko w pojedynczych okazach; ciepłolubne buczyny, sztuczne świerczyny. SCHUBE (1903a) podawał gatunek jako częsty. 4 stan.; 4 not.

Lit.: GÜNTHER i in. 1824; OBORNÝ 1885; SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1945.

Monotropa hypophegea Wallr. – Bardzo rzadki w najniższych położeniach; ciepłolubne buczyny. Podany z okolic z Antonówki koło Żelazna, tuż poza granicą badanego obszaru. 3 stan.; 4 not.

Lit.: UECHTRITZ 1882.

M. hypopitys L. – Bardzo rzadki; lasy bukowe. Podany ogólnie z obszaru badań. 4 stan.; 5 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

Montia fontana L. subsp. ***amporitana*** Sennen – Znaleziony w Potoczku nad Nysą Kłodzką; wilgotne brzegi potoku na glebie gliniasto-kamienistej. Podany ze Śnieżnika, gdzie zbierał go Uechtritz (FIEK 1881). JASIEWICZ (1992) podaje stanowisko z Kletna. Możliwe, że w obu przypadkach chodzi o to samo stanowisko. 2 stan.; 1 not.

Lit.: FIEK & UECHTRITZ 1881; SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1945.

Muscari comosum (L.) Mill. – Bardzo rzadki, tylko na Wapniarce; ciepłolubne murawy z *Bromus erectus*. Każdego roku obserwowano łącznie około 10 kwitnących roślin. Podany z Żelazna i północnych zboczy Dębowej Góry, tj. z rejonu w którym utrzymuje się od przeszło 150 lat. 4 stan.; 3 not.

Lit.: WIMMER 1841, 1857; FIEK & UECHTRITZ 1881; FIEK & PAX 1889; SCHUBE 1903a.

Mutellina purpurea (Poir.) Thell. – Dosyć częsty w wysokich i średnich położeniach; górskie łąki żółoroślowe, ubogie murawy subalpejskie. 23 stan.; 29 not.

Lit.: GÜNTHER i in. 1824; WIMMER 1841, 1857; FIEK & UECHTRITZ 1881; OBORNÝ 1885; FORMÁNEK 1887; SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1945.

Mycelis muralis (L.) Dumort. – Częsty na całym obszarze w niższych położeniach; lasy, zarośla. 25 stan.; 31 not.

Lit.: GÜNTHER i in. 1824.

Myosotis arvensis (L.) Hill – Pospolity w niskich położeniach; pola, suche murawy, przydroża, nieużytki, luźne zarośla. 73 stan.; 88 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

Myosotis discolor Pers. – Bardzo rzadki w najniższych położeniach; pola na glebach wapnistych. 4 stan.; 4 not.

M. nemorosa Besser – Pospolity na całym obszarze; łąki, rowy, wilgotne łąki, źródła, ziołorośla nad potokami. Gatunek nie był odróżniany przez dawnych badaczy. Jak sądzę, do tego właśnie gatunku odnosi się większość stanowisk z pogórza i wszystkie stanowiska ze średnich i wysokich położzeń podane jako *Myosotis palustris*. 138 stan.; 187 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

M. palustris (L.) L. emend. Rchb. – Bardzo rzadki, tylko na bagnistych brzegach rozlewiska położonego na południowy-zachód od Dębowej Góry na wysokości 320 m n.p.m. 1 stan.; 1 not.

M. ramosissima Rochel – Rzadki w niskich położeniach; ciepłolubne murawy, piaszczyste przydroża, pola, kamieniołomy. 12 stan.; 16 not.

M. sparsiflora Pohl. – Bardzo rzadki, tylko w najniższych położeniach, zwykle bardzo obficie; zarośla łąkowe, brzegi lasów, nasypy kolejowe. Podany z góry Czerwonak, gdzie rośnie do dziś. 3 stan.; 7 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

M. stricta Link ex Roem. & Schult. – Rzadki w niskich położeniach; ciepłolubne murawy, piaszczyste przydroża, pola, kamieniołomy. 9 stan.; 16 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

M. sylvatica Ehrh. ex Hoffm. – Rozproszony i rzadki w niższych położeniach; lasy bukowe na siedliskach żyznych, węglanowych. 13 stan.; 15 not.

Myosoton aquaticum (L.) Moench – Rozproszony i rzadki w niższych położeniach; brzegi potoków, bagniste olszyny, wilgotne zarośla, rzadziej źródła i łąki. 30 stan.; 39 not.

Myrrhis odorata (L.) Scop. – Rozproszony i rzadki w niższych położeniach; rowy, łąki, olszyny, wilgotne zarośla. Już WIMMER (1857) zaznacza, że gatunek jest sadzony i często dziczejący. Obecnie w pełni zadomowiony. 28 stan.; 36 not.

Lit.: GÜNTHER i in. 1824; WIMMER 1841, 1857; OBORNÝ 1885; FORMÁNEK 1892; SCHUBE 1903a, 1908, 1914.

Nardus stricta L. – Rozproszony i dosyć rzadki na całym obszarze; ubogie łąki, wrzosowiska, obrzeża torfowisk, murawy subalpejskie. 25 stan.; 31 not.

Lit.: FORMÁNEK 1887.

Neottia nidus-avis (L.) Rich. – Dosyć rzadki w niższych położeniach; lasy bukowe na obszarze wychodni skał węglanowych. 16 stan.; 21 not.

Lit.: FIEK & ÜECHTRITZ 1881; OBORNÝ 1885; FORMÁNEK 1887; SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1945.

+ ***Nepeta cataria*** L. – Podany ogólnie z obszaru badań. Nie został odnaleziony.

Lit.: SCHUBE 1903a.

Neslia paniculata (L.) Desv. – Rzadki w niskich położeniach; pola. 8 stan.; 11 not.

Odontites serotina (Lam.) Rchb. – Rzadki w niskich położeniach; gliniaste przydroża i rowy. 7 stan.; 8 not.

O. verna (Ballardi) Dumort. – Bardzo rzadki; w rowie na gliniastej, wapnistej glebie w dolinie potoku Piotrówka. 1 stan.; 1 not.

Oenothera biennis L. – Dosyć częsty w niskich położeniach; przydroża, nasypy kolejowe, nieużytki, miejsca ruderalne. 18 stan.; 24 not.

Onobrychis viciifolia Scop. – Rzadki w niskich położeniach, tylko w zachodniej części Krowiarek; ciepłolubne murawy i łąki, suche, skaliste zbocza. Podany z Mielnika, gdzie rośnie do dziś. 9 stan.; 13 not.

Lit.: FIEK & SCHUBE 1894; SCHUBE 1900, 1903a; LIMPRICHT 1945.

***Ononis arvensis* L.** – Bardzo rzadki, znaleziony tylko na ciepłolubnej łące w Nowym Waliszowie. 1 stan.; 1 not.

***O. repens* L.** – Podany z Wapniarki. Nie został znaleziony. Sądzę, że data może dotyczyć gatunku poprzedniego. Gatunek nie został uwzględniony na mapce rozmieszczenia.

Lit.: LIMPRICHT 1942.

***O. spinosa* L.** – Podany z Gorzanowa, Wilkanowa, góry Czerwonak. Nie został odnaleziony. 4 stan.

Lit.: GÜNTHER i in. 1824; WIMMER 1841, 1857; FIEK & UECHTRITZ 1881; SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1945.

***Onopordum acanthium* L.** – Bardzo rzadki w najniższych położeniach; przychacia, luźne zarośla. 2 stan.; 2 not.

***Orchis mascula* (L.) L. subsp. *signifera* (Vest) Soó** – Rozproszony, lecz dosyć częsty w niższych położeniach; łąki, murawy, brzegi lasów, zarośla, miejscami bardzo obficie. 37 stan.; 51 not.

Lit.: SCHUBE 1900, 1903a.

+ ***O. ustulata* L.** – Podany z Bystrzycy i z Nowego Waliszowa. Nie został odnaleziony. 1 stan.

Lit.: UECHTRITZ 1883; LIMPRICHT 1942.

***Oreopteris limbosperma* (Bellardi ex All.) Holub** – Podany ogólnie z obszaru badań. Nie został odnaleziony.

Lit.: FIEK & UECHTRITZ 1881; SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1945.

***Origanum vulgare* L.** – Dosyć częsty w niskich położeniach; ciepłolubne murawy, zarośla, brzegi lasów, miedze, na glebach wapnistych. Podawany z zachodniej części Krowiarek. 17 stan.; 21 not.

Lit.: UECHTRITZ 1882, 1883; FIEK & PAX 1889; SCHUBE 1903a, 1905, 1907; LIMPRICHT 1945.

***Ornithogalum collinum* Guss.** – Bardzo rzadki, znaleziony tylko raz (5 kwitnących roślin) na zboczu wzgórza bez nazwy (617 m n.p.m.) na południowy-zachód od Nowego Waliszowa; ciepłolubne, luźne murawy z *Bromus erectus* na kamienistym, węglanowym zboczu. Podany z Idzikowa, gdzie nie został odnaleziony. 2 stan.; 1 not.

Lit.: SCHUBE 1926.

***Orthilia secunda* (L.) House** – Rozproszony i rzadki w Krowiarkach; ciepłolubne lasy bukowe. Podany ogólnie z obszaru badań oraz przez LIMPRICHTA (1942) z Wapniarki, gdzie rośnie do dziś. 10 stan.; 13 not.

Lit.: SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1942.

***Oxalis acetosella* L.** – Pospolity na całym obszarze; lasy, zarośla, rzadziej ubogie łąki w wyższych położeniach, traworośla i borówczyska w kosówce. 138 stan.; 206 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

***O. stricta* L.** – Dosyć rzadki w niskich położeniach; pola, ogródki przydomowe, nieużytki. 11 stan.; 14 not.

***Oxycoccus microcarpus* Turcz. ex Rupr.** – Podany ogólnie z Masywu Śnieżnika. Nie został odnaleziony. Być może stanowisko znajdowało się na morawskiej stronie Masywu. Należy też wziąć po uwagę możliwość pomylenia z gatunkiem następnym. Nie został zaliczony do składników flory badanego obszaru.

Lit.: FORMÁNEK 1887.

***Oxycoccus palustris* Pers.** – Bardzo rzadki. Znaleziony na zboczu Małego Śnieżnika, na wysokości 1260 m n.p.m. oraz na wschodnim zboczu Śnieżnika tzw. Sadzonki około 1210 m n.p.m., skąd był podawany przez dawnych badaczy; górnoreglowe torfowiska wysokie. 2 stan.; 2 not.

Lit.: FIEK 1890; SCHUBE 1903a; SCHALOW 1938; LIMPRICHT 1945; DUDA & KRKAVEC 1959.

Padus avium Mill. – Pospolity w niższych położeniach; źródłiska, olszyny, zarośla, lasy, w miejscach podmokłych i wilgotnych. 85 stan.; 118 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

P. serotina (Ehrh.) Borkh. – Rzadko sadzony w niskich położeniach. 1 stan.; 2 not.

Papaver dubium L. – Bardzo rzadki w niskich położeniach; piaszczyste przydroża, nieużytki, pola. 4 stan.; 6 not.

P. rhoeas L. – Rzadki w niskich położeniach; przydroża, miejsca ruderalne, pola. 5 stan.; 7 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

P. somniferum L. – Rzadki w niskich położeniach; przydroża, śmietniska, przychacia. 2 stan.; 3 not.

Paris quadrifolia L. – Bardzo częsty na całym obszarze; żyzne lasy i zarośla. 48 stan.; 60 not.

Lit.: SCHUBE 1903a; FORMÁNEK 1887.

Parnassia palustris L. – Bardzo rzadki w niższych położeniach; wilgotne i świeże łąki. Podany ogólnie z obszaru badań, z miejsc wilgotnych, co sugeruje, że mógł być gatunkiem częstszym niż dzisiaj. 4 stan.; 5 not.

Lit.: LIMPRICHT 1942.

Parthenocissus inserata (A. Kern.) Fritsch – Bardzo rzadki w najniższych położeniach; zarośla łąkowe nad Nysą Kłodzką. 1 stan.; 2 not.

Pastinaca sativa L. – Dosyć rzadki w niskich położeniach; przydroża, miedze, suche murawy, wapienniki. 9 stan.; 16 not.

Lit.: SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1945.

+ ***Pedicularis palustris*** L. – Podany ogólnie z obszaru badań. Nie został znaleziony. SCHUBE (1903a) podawał gatunek jako częsty.

Lit.: WIMMER 1841, 1857; SCHUBE 1903a.

+ ***P. sylvatica*** L. – Podany ogólnie z obszaru badań jako częsty. Nie został znaleziony.

Lit.: SCHUBE 1903a.

Petasites albus (L.) Gärt. – Pospolity na całym obszarze z wyjątkiem najwyższych położeń; ziołorośla nad potokami, bagniste olszyny, rowy. Większość stanowisk znajduje się w średnich położeniach. 119 stan.; 167 not.

Lit.: GÜNTHER i in. 1824; SCHUBE 1903a.

P. hybridus (L.) Gärt., B. Mey. & Scherb. – Pospolity na całym obszarze z wyjątkiem najwyższych położeń; ziołorośla nad potokami, bagniste olszyny, rowy. Większość stanowisk znajduje się w niskich położeniach. 151 stan.; 203 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

Peucedanum ostruthium (L.) W. D. J. Koch – Bardzo rzadki, tylko w Górach Bialskich; ziołorośla nad potokami w miejscach żyznych i wilgotnych. Przez dawnych badaczy podawany z Iwinki i jej najbliższego otoczenia, tj. z rejonu w którym występuje do dziś. 3 stan.; 4 not.

Lit.: GÜNTHER i in. 1824; FIEK & UECHTRITZ 1881; OBORNÝ 1885; FORMÁNEK 1892; SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1945.

Phalaris arundinacea L. – Pospolity w niższych położeniach; zarośla nad potokami, rowy, przychacia. 63 stan.; 81 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

Phegopteris connectilis (Michx.) Watt. – Częsty w średnich położeniach; lasy świerkowe, bukowe, często w miejscach kamienistych. 47 stan.; 55 not.

Lit.: STENZEL 1876b; SCHUBE 1903a.

Phleum commutatum Gaudin – Rzadki w wysokich położeniach; górskie łąki ziołoroślowe, kamieniste przydroża, murawy subalpejskie. 9 stan.; 12 not.

Lit.: GÜNTHER i in. 1824; FIEK & UECHTRITZ 1881; OBORNÝ 1885; FORMÁNEK 1892; SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1945.

P. pratense L. – Pospolity na całym obszarze w niższych położeniach; łąki, przydroża. 111 stan.; 173 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

Phragmites australis (Cav.) Trin. ex Steud. – Częsty w niższych położeniach; podmokłe łąki, rowy, brzegi sadzawek, zarośla łęgowe nad potokami, kamieńce nadrzeczne. 23 stan.; 30 not.

Phyteuma spicatum L. – Pospolity na całym obszarze z wyjątkiem najwyższych położeń; lasy, zarośla, łąki, ziołorośla. 48 stan.; 71 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

Picea abies (L.) H. Karst. – Pospolity na całym obszarze, główny gatunek lasotwórczy. Większość monokultur świerka w piętrze regla dolnego została wprowadzona po wycięciu lasów bukowych i jaworowych. 281 stan.; 347 not.

Picris hieracioides L. – Bardzo rzadki w najniższych położeniach; ciepłolubne murawy na siedliskach węglanowych. 2 stan.; 2 not.

Pimpinella major (L.) Huds. – Rozproszony i rzadki; ziołorośla, świeże łąki, zarośla, żyzne lasy bukowe. 17 stan.; 22 not.

P. saxifraga L. – Pospolity w niższych położeniach; ciepłolubne murawy, suche łąki, przydroża, nasypy kolejowe. 74 stan.; 87 not.

Lit.: SCHUBE 1903a, 1907.

+ ***Pinguicula vulgaris*** L. – Podany z Wilkanowa. Podczas badań nie został odnaleziony. Stanowisko odkrył Seliger około 1810 r. Dziś w Wilkanowie, jak i jego najbliższym otoczeniu, brak siedlisk, na których gatunek mógłby występować. 1 stan.

Lit.: GÜNTHER i in. 1824; SCHUBE 1903a.

Pinus cembra L. – Kilka posadzonych okazów limby rośnie w górnoreglowym borze świerkowym między Małym Śnieżnikiem i Halą pod Śnieżnikiem tuż przy szlaku, jako pozostałość po mało zasadnym eksperymencie z wprowadzaniem tego gatunku. 1 stan.; 1 not.

Lit.: HRYNKIEWICZ-SUDNIK & WILCZKIEWICZ 1985; BREJ & FABISZEWSKI 1996.

P. mugo Turra – Sadzony ponad górną granicą lasu na Śnieżniku, na Małym Śnieżniku, pojedyncze krzewy także na Trójmorskim Wierchu oraz przy nieczynnym kamieniołomie poniżej skałki Pulinka w dolinie Kleśnicy. Zarośla kosówki na Śnieżniku wyglądają dziś na całkiem naturalne i dopasowane do krajobrazu, choć gatunek został tu posadzony w początkach XX w. Dokładna data wprowadzenia kosówki na szczyt Śnieżnika nie jest znana. Prawdopodobnie wydarzyło się to później niż wprowadzenie gatunku w Jesionikach, gdzie w latach 1860–1895 zasadzono go na powierzchni ponad 130 ha (SCHUBE 1899). 7 stan.; 10 not.

Lit.: SCHUBE 1899; DUDA & KRKAVEC 1959.

P. nigra J. F. Arnold – Rzadko sadzony jako domieszka w lasach w niższych położeniach. 2 stan.; 2 not.

P. sylvestris L. – Częsty w niskich położeniach, wyżej rozproszony i rzadki; jako domieszka w buczynach ciepłolubnych, podsadzany w różnych zbiorowiskach leśnych. 65 stan.; 88 not.

Plantago intermedia Gilib. – Dostyć rzadki w niższych położeniach; gliniaste przydroża, pola. 12 stan.; 19 not.

P. lanceolata L. – Pospolity na całym obszarze; łąki, pastwiska, przydroża, trawniki. 89 stan.; 131 not.

Plantago major L. – Pospolity na całym obszarze z wyjątkiem wysokich położzeń; pola, przydroża, miejsca ruderalne, pastwiska, rzadziej łąki. 79 stan.; 106 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

P. media L. – Częsty w niskich położeniach; ciepłolubne murawy, suche łąki, wapienniki. 26 stan.; 32 not.

Platanthera bifolia (L.) Rich. – Pospolity w niższych położeniach; ubogie łąki, murawy. 57 stan.; 76 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

P. chlorantha (Custer) Rchb. – Bardzo rzadki w niskich położeniach; ciepłolubne buczyny na siedliskach węglanowych. Podany ogólnie z obszaru badań. 4 stan.; 6 not.

Lit.: SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1942.

Poa angustifolia L. – Rzadki w niskich położeniach; ciepłolubne murawy, suche, kamieniste przydroża. 7 stan.; 9 not.

P. annua L. – Pospolity na całym obszarze; łąki, trawniki, przydroża, miejsca ruderalne. 83 stan.; 94 not.

P. chaixii Vill. – Pospolity w wysokich i średnich położeniach; górskie łąki ziołoroślowe. 52 stan.; 60 not.

Lit.: GÜNTHER i in. 1824; WIMMER 1841, 1857; FIEK & UECHTRITZ 1881; OBORNÝ 1885; FIEK & PAX 1889; FORMÁNEK 1892; FIEK & SCHUBE 1894; SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1945.

P. compressa L. – Częsty w niskich położeniach; ciepłolubne murawy, kamieniste przydroża, kamieniołomy, wapienniki. 32 stan.; 40 not.

P. hybrida Gaudin – Podany ze Śnieżnika. Nie został odnaleziony. Niezwykle interesujący takson zbliżony do *Poa chaixii* Vill., od którego różni się gładkimi i płaskimi na szczycie oraz zwykle nieco węższymi liśćmi. Gatunek występuje w Alpach gdzie jest rozpowszechniony i sięga wyżej niż *P. chaixii*. Gatunek nie był uwzględniany w nowszych florach, zarówno z terenu Polski jak i Czech. Prawdopodobnie chodzi o pomyłkę z *Poa chaixii*, mimo że GÜNTHER i in. (1824) oraz WIMMER (1857) podają *Poa chaixii* i *P. hybrida*. 1 stan.

Lit.: GÜNTHER i in. 1824; WIMMER 1841, 1857.

P. nemoralis L. – Częsty w niższych położeniach; lasy, zarośla. 37 stan.; 57 not.

P. palustris L. – Bardzo rzadki, tylko na bagnistych brzegach rozlewiska położonego na południowo-zachód od Dębowej Góry na wysokości 320 m n.p.m. 1 stan.; 1 not.

P. pratensis L. – Pospolity na całym obszarze po szczytowe partie Śnieżnika; łąki, trawniki, murawy, przydroża. 93 stan.; 171 not.

P. supina Schrad. – Tylko w najwyższych położeniach; dosyć licznie wzdłuż szlaków oraz w miejscach deptanych przy schronisku na Hali pod Śnieżnikiem. 3 stan.; 5 not.

Lit.: WIMMER 1841, 1857; SCHUBE 1903a.

P. trivialis L. – Pospolity w niższych położeniach; łąki, sady, ziołorośla, zwykle na glebach świeżych. 76 stan.; 92 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

+ *Polemonium coeruleum* L. – Gatunek podany z Bielicy jako zdziczały. Nie został odnaleziony.

Lit.: SCHUBE 1908.

Polygala comosa Schkuhr – Częsty tylko w zachodniej części Krowiarek na siedliskach węglanowych; ciepłolubne murawy i łąki. 16 stan.; 20 not.

P. oxyptera Rchb. – Rozproszony i dosyć rzadki w średnich położeniach; ubogie łąki i murawy na glebach bezwapiennych. 10 stan.; 12 not.

P. vulgaris L. – Częsty na całym obszarze w niższych położeniach, pospolity w Krowiarkach na siedliskach węglanowych; ciepłolubne murawy, łąki, przydroża. 52 stan.; 61 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

Polygonatum multiflorum (L.) All. – Dosyć częsty w niskich położeniach; lasy głównie liściaste, zarośla. 37 stan.; 46 not.

P. odoratum (Mill.) Druce – Rzadki w niskich położeniach; ciepłolubne buczyny, grądy, zarośla, często na śródleśnych skałkach marmurowych. 11 stan.; 14 not.

Lit.: UECHTRITZ 1882; SCHUBE 1903a, 1904, 1914.

P. verticillatum (L.) All. – Pospolity na całym obszarze z wyjątkiem najniższych położeń, tzn. poniżej 400 m n.p.m.; lasy, zarośla, ziołorośla, ziołorośla w kosówce. 118 stan.; 188 not.

Lit.: FORMÁNEK 1887; SCHUBE 1903a.

+ ***Polygonum amphibium*** L. – Podany ogólnie z obszaru badań. Nie został znaleziony.

Lit.: SCHUBE 1903a.

P. aviculare L. – Częsty w niższych położeniach; pola, przydroża, nieużytki. 16 stan.; 23 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

P. bistorta L. – Pospolity na całym obszarze; świeże i wilgotne łąki, ziołorośla, zarośla kosówki, murawy subalpejskie. 117 stan.; 150 not.

Lit.: GÜNTHER i in. 1824; FORMÁNEK 1887; SCHUBE 1903a.

P. heterophyllum Lindman *emend.* H. Scholz. – Prawdopodobnie dosyć rzadki w niskich położeniach, zwykle razem z *Polygonum aviculare* i na podobnych siedliskach. Stanowiska podano na podstawie zebranych materiałów zielnikowych. 5 stan.; 5 not.

P. lapathifolium L. – Dosyć częsty w niskich położeniach; pola, nieużytki, miejsca ruderalne. 13 stan.; 16 not.

P. persicaria L. – Częsty w niskich położeniach; pola, nieużytki, miejsca ruderalne. 27 stan.; 35 not.

P. rurivagum Jord. – Prawdopodobnie rzadki; pola, przydroża. Stanowiska podano na podstawie zebranych materiałów zielnikowych. 2 stan.; 2 not.

Polypodium vulgare L. – Rozproszony i dosyć częsty z wyjątkiem najwyższych położeń; lasy i zarośla zwykle w miejscach kamienistych, skałki zarówno węglanowe jak i bezwęglanowe. 28 stan.; 33 not.

Lit.: STENZEL 1876b; SCHUBE 1903a.

Polystichum aculeatum (L.) Roth – Bardzo rzadki i w niewielkiej liczbie okazów, przeważnie tylko pojedyncze kępy; cieniste lasy bukowe na żyznych, węglanowych siedliskach. 7 stan.; 10 not.

Lit.: WIMMER 1841, 1857; UECHTRITZ 1875; OBORNÝ 1885; FORMÁNEK 1887; SCHUBE 1903a.

P. braunii (Spenn.) Fée – Bardzo rzadki, tylko kilka okazów rozproszonych w buczynie sudeckiej nad Kleśnicą koło Jaskini Niezwiedziej. Podawany jako „nadmierzający rzadki” m.in. z Kletna, tj. z rejonu, w którym występuje do dziś (FIEK 1881). 1 stan.; 1 not.

Lit.: UECHTRITZ 1874, 1875; STENZEL 1878; FIEK & UECHTRITZ 1881; FORMÁNEK 1887; SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1945; FABISZEWSKI 1970, 1988, 1989.

P. lonchitis (L.) Roth – Bardzo rzadki. W 1991 r. znaleziono tylko trzy okazy w buczynie przy Jaskini Niedzwiedziej. 1 stan.; 1 not.

Populus alba L. – Częsty w niskich położeniach; łąki nad Nysą Kłodzką i Białą Łądecką, rzadziej i pojedynczo nad mniejszymi rzekami. 32 stan.; 39 not.

Populus nigra L. – Częsty w niskich położeniach, głównie wzdłuż dróg. 30 stan.; 38 not.

Uwaga: Prawdopodobnie tylko sadzony. Poza tym włączono tu inne, obce gatunki topoli nie różniane podczas badań.

P. tremula L. – Bardzo częsty na całym obszarze w niższych położeniach; lasy liściaste, olszyny nad potokami, zarośla. 58 stan.; 82 not.

Potamogeton alpinus Balb. – Bardzo rzadki, znaleziony w rowach odwadniających wzdłuż torów koło Gorzanowa. 1 stan.; 1 not.

P. natans L. – Bardzo rzadki, znaleziony w wiejskiej sadzawce w Krosnowicach. 1 stan.; 1 not.

Potentilla anglica Laichard. – Znaleziony w Potoczku na ubogich, wilgotnych psiarach nad Nysą Kłodzką, gdzie jest dosyć liczny. Podany przez OBORNEGO (1885) na podstawie zbioru Tauscha. Prawdopodobnie chodziło o stanowisko znajdujące się na morawskiej stronie Masywu Śnieżnika. Gatunek podany ponadto z okolic Łądku Zdroju z obszaru Gór Złotych (SCHUBE 1907). 2 stan.; 2 not.

Lit.: OBORNÝ 1885; SCHUBE 1907.

P. anserina L. – Częsty w niskich położeniach; przydroża, przychacia, miejsca ruderalne. Na badanym obszarze występuje w formie o liściach z wierzchu nagich, połyskujących oraz w formie o wiele rzadszej o liściach z wierzchu srebrzyście-szaro owłosionych. 34 stan.; 46 not.

P. arenaria Borkh. – Bardzo rzadki, tylko na górze Wapniarka koło Mielnika i na górze Sędzisz; ciepłolubne murawy z *Bromus erectus* przy wychodniach skałek marmurowych w niewielkich ilościach. Fiek w 1882 r. znalazł gatunek w Mielniku. Jak pisał UECHTRITZ (1883) było to pierwsze pewne stanowisko gatunku na właściwym przedgórzu Sudetów. LIMPRICHT (1942) podał gatunek z Dębowej Góry (Kapelusz), gdzie został odnaleziony. 4 stan.; 4 not.

Lit.: UECHTRITZ 1883; LIMPRICHT 1942.

P. argentea L. – Rozproszony i rzadki w niższych położeniach; ciepłolubne łąki i murawy, piaszczyste przydroża i miedze. 19 stan.; 22 not.

P. aurea L. – Rozpowszechniony w wyższych położeniach; górskie łąki ziołoroślowe, murawy subalpejskie, kamieniste przydroża, ubogie łąki w średnich położeniach. 13 stan.; 18 not.

Lit.: GÜNTHER i in. 1824; WIMMER 1841, 1857; FIEK & UECHTRITZ 1881; OBORNÝ 1885; FORMÁNEK 1892; SCHUBE 1903a, 1907; LIMPRICHT 1945.

P. erecta (L.) Rausch. – Bardzo częsty na całym obszarze; ubogie łąki i murawy, młaki, rowy, przydroża, górskie łąki ziołoroślowe, zarośla w kosówce. 47 stan.; 78 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

P. heptaphylla L. – Bardzo rzadki, tylko na górze Czerwonak w ciepłolubnych murawach przy nieczynnym kamieniołomie, nielicznie. Podany z terenu dzisiejszej Bystrzycy, poza granicą terenu objętego badaniami (ENGLER 1870). 1 stan.; 1 not.

Lit.: ENGLER 1870.

P. neumanniana Rchb. – Bardzo częsty w zachodniej części Krowiarek; ciepłolubne murawy, piaszczyste i kamieniste przydroża i zbocza. 26 stan.; 37 not.

Lit.: UECHTRITZ 1883; SCHUBE 1903a.

P. norvegica L. – Znaleziony w Bolesławowie na nadrzecznych kamieńcach. Podany ze Starej Morawy i z Mielnika, gdzie nie został odnaleziony. 3 stan.; 1 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

P. pusilla Host – Podany ostatnio z góry Wapniarka (GOŁĄB & CEBRAT 1996). Podczas badań nie został znaleziony. Stanowisko to budzi moją wątpliwość, podobnie z resztą jak informacje o występowaniu gatunku w Sudetach. W murawach ciepłolubnych na Wapniarce, o których m. in. traktuje wymieniona publikacja, rośnie *Potentilla* × *subarenaria*, tj. takson pochodzenia mieszańcowego między *P. arenaria* i *P. neumanniana*. *P. subarenaria* jest na Wapniarce znacznie częstszy od występującej

tu także *P. arenaria*, o występowaniu której autorzy nie wspominają, nie mówiąc już o pospolitej *P. neumanniana*. Opierając się tylko na kształcie włosków na spodzie liści rozróżnienie *P. pusilla* od *P. × subarenaria* może okazać się trudne.

Lit.: GOŁĄB & CEBRAT 1996.

***P. recta* L.** – Bardzo rzadki w najniższych położeniach; ciepłolubne murawy z *Brachypodium pinnatum* na zboczach schodzących do torów kolejowej w pobliżu stacji towarowej w Krosnowicach, gdzie rośnie dosyć licznie. Podany przez LIMPRICHTA (1942) ze skałki Kapelusza na zboczu Dębowej Góry, gdzie nie został znaleziony oraz z okolic Bystrzycy, poza granicą terenu objętego badaniami. 2 stan.; 1 not.

Lit.: UECHTRITZ 1883; SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1942.

***P. reptans* L.** – Pospolity w niskich położeniach; przydroża, trawniki, miejsca ruderalne, nasypy i stacje kolejowe. 30 stan.; 44 not.

Lit.: LIMPRICHT 1945.

***P. × subarenaria* Borbás ex Zimmeter [*P. arenaria* × *neumanniana*]** – Bardzo rzadki w niskich położeniach; ciepłolubne murawy na siedliskach węglanowych, zwykle w sąsiedztwie *Potentilla arenaria*. 5 stan.; 7 not.

***Prenanthes purpurea* L.** – Pospolity i występujący masowo, zwłaszcza w średnich położeniach; lasy bukowe szczególnie acydofilne, świerczyny na siedliskach buczyn, wyjątkowo także bory górnoregowe. 107 stan.; 147 not.

Lit.: WIMMER 1841, 1857; OBORNÝ 1885; FORMÁNEK 1887; SCHUBE 1903a.

***Primula elatior* (L.) Hill** – Pospolity na całym obszarze, szczególnie w niższych położeniach, gdzie występuje masowo; świeże i wilgotne łąki, młaki, źródlika, bagniste olszyny, lasy. 151 stan.; 217 not.

Lit.: GÜNTHER i in. 1824; SCHUBE 1903a.

***P. veris* L.** – Bardzo rzadki, tylko na Wapniarce, murawy na brzegu lasu od wschodniej strony oraz strome skarpy przy szosie na północ od przełęczy Mielnickiej. Łącznie około 60–80 roślin. 1 stan.; 2 not.

***Prunella vulgaris* L.** – Pospolity na całym obszarze z wyjątkiem najwyższych położeń; łąki, murawy, przydroża, zarośla. 120 stan.; 166 not.

***Prunus spinosa* L.** – Częsty w niskich położeniach; brzegi lasów, miedze, zarośla, suche zbocza. 38 stan.; 51 not.

Lit.: SCHUBE 1900, 1903a.

***Pteridium aquilinum* (L.) Kuhn** – Rozproszony i rzadki w niskich położeniach; w strefie ekotonalnej między lasem i łąką, rzadziej na łąkach w niewielkich skupieniach. 8 stan.; 10 not.

Lit.: LIMPRICHT 1942.

***Puccinellia distans* (Jacq.) Parl.** – Rzadki w niskich położeniach; przydroża i rowy wzdłuż dróg. Podawany ogólnie z obszaru badań. 7 stan.; 11 not.

Lit.: ENGLER 1870; FIEK & UECHTRITZ 1881; SCHUBE 1903a.

***Pulmonaria obscura* Dumort.** – Bardzo częsty na całym obszarze z wyjątkiem wysokich położeń; lasy bukowe i bukowo-jaworowe, rzadziej sztuczne świerczyny, świeże łąki, ziołorośla i olszyny nad potokami. 44 stan.; 61 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

***P. officinalis* L.** – Bardzo rzadki w najniższych położeniach; grądy i zarośla z udziałem *Carpinus betulus*, rzadziej ciepłolubne buczyny. Podany z zachodniej części Krowiarek, gdzie rośnie także dziś. 4 stan.; 5 not.

Lit.: LIMPRICHT 1942.

+ *Pyrola chlorantha* Sw. – Podany z Wapniarki oraz z Nowego Waliszowa (LIMPRICHT 1942). Wcześniej SCHUBE (1903a) wymienia gatunek ze znakiem zapytania. Podczas badań nie został odnaleziony. 2 stan.

Lit.: SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1942, 1945.

+ *P. media* Sw. – Podany z Trzebieszowic. Podczas badań nie został odnaleziony. 1 stan.

Lit.: SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1945.

P. minor L. – Dosyć rzadki w niższych położeniach; lasy bukowe, zarośla, rzadziej ubogie murawy. 17 stan.; 29 not.

Lit.: GÜNTHER i in. 1824; SCHUBE 1903a.

P. rotundifolia L. – Podany przez LIMPRICHTA (1942) z Wapniarki, gdzie nie został znaleziony. W kolejnej swojej publikacji LIMPRICHT (1945) poczynił pewne zmiany, tak w wykazie gatunków jak i stanowisk, m.in. *Pyrola rotundifolia* nie została potwierdzona. Możliwe, że w ogóle była to pomyłka i dlatego gatunek nie został zaliczony do składników flory badanego obszaru.

Lit.: LIMPRICHT 1942.

Pyrus communis L. – Dosyć częsty w niskich położeniach; brzegi lasów, śródpolne zarośla, miedze. 9 stan.; 11 not.

Quercus petraea (Matt.) Liebl. – Dosyć rzadki i rozproszony w niskich położeniach; domieszka w lasach liściastych, sadzony we wsiach. 26 stan.; 30 not.

Q. robur L. – Rzadki w niskich położeniach jako domieszka w lasach liściastych. Ponadto sadzony we wsiach, przy obiektach sakralnych, na przydrożach, nieraz nawet w średnich położeniach. Być może w ogóle tylko sadzony. 12 stan.; 12 not.

Ranunculus acris L. – Pospolity na całym obszarze z wyjątkiem najwyższych położeń; łąki, murawy, trawniki, sady, pastwiska, przydroża, widne zarośla. 120 stan.; 162 not.

R. auricomus L. s. lato. – Rozproszony i dosyć częsty na całym obszarze; wilgotne łąki, bagniste olszyny. 17 stan.; 30 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

R. bulbosus L. – Bardzo rzadki w niskich położeniach w zachodniej części Krowiarek; ciepłolubne murawy, suche, trawiaste zbocza na glebach wapnistych. 8 stan.; 9 not.

R. cassubicus L. s. lato – Bardzo rzadki w niskich położeniach; zarośla z udziałem *Carpinus betulus*. 3 stan.; 3 not.

R. flammula L. – Pospolity w niskich położeniach; rowy odwadniające, wilgotne łąki, bagniste olszyny. 49 stan.; 81 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

R. lanuginosus L. – Pospolity na całym obszarze z wyjątkiem najwyższych położeń; lasy liściaste, zarośla, ziołorośla nad potokami, bagniste olszyny. 56 stan.; 75 not.

Lit.: OBORNÝ 1885; SCHUBE 1903a.

R. nemorosus DC. – Rozproszony i dosyć rzadki; ciepłolubne murawy i brzegi lasów na glebach wapnistych w niskich położeniach, ubogie murawy i łąki ziołoroślowe w średnich i wysokich położeniach, znaleziony nawet na szczycie Śnieżnika na ruinach wieży widokowej. 17 stan.; 23 not.

Lit.: FIEK & UECHTRITZ 1881; FORMÁNEK 1892; SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1945.

R. platanifolius L. – Pospolity w średnich i wysokich położeniach; ziołorośla nad potokami, górskie łąki ziołoroślowe, zarośla w kosówce przy górnej granicy lasu. 68 stan.; 80 not.

Lit.: WIMMER 1841, 1857; FIEK & UECHTRITZ 1881; OBORNÝ 1885; FIEK & PAX 1889; FORMÁNEK 1892; SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1945.

R. polyanthemus L. – Rzadki w niskich położeniach; ciepłolubne murawy i łąki, brzegi lasów, suche trawiaste zbocza. 9 stan.; 11 not.

Lit.: SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1942.

R. repens L. – Pospolity na całym obszarze; świeże i wilgotne łąki, młaki, rowy, zarośla, przydroża, miejsca ruderalne, pola. 90 stan.; 161 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

R. sceleratus L. – Bardzo rzadki, znaleziony na południe od Gorzanowa, w rowach odwadniających przy opuszczonych, zarośniętych stawach hodowlanych. 2 stan.; 2 not.

Raphanus raphanistrum L. – Pospolity w niskich położeniach; pola, nieużytki, miejsca ruderalne. 32 stan.; 39 not.

Reseda lutea L. – Rzadki, tylko w najniższych położeniach w zachodniej części Krowiarek; suche zbocza przy torach kolejowych, stacje kolejowe, przychacia. 11 stan.; 13 not.

Lit.: GÜNTHER i in. 1824; WIMMER 1841, 1857; LIMPRICHT 1945.

Reynoutria japonica Houtt. – Rozproszony i dosyć rzadki w niskich położeniach; przychacia, zarośla nad potokami, miejsca ruderalne, nasypy kolejowe. 13 stan.; 13 not.

R. sachalinensis (F. Schmidt) Nakai – Obserwowany tylko w Międzygórzu w kilku miejscach; przydroża, zarośla nad potokiem Wilczka. 3 stan.; 4 not.

Rhamnus catharticus L. – Dosyć rzadki w niskich położeniach; ciepłolubne buczyny, grądy, brzegi lasów, śródpolne zarośla. 14 stan.; 18 not.

Lit.: UECHTRITZ 1883.

Rhinanthus alectorolophus (Scop.) Pollich – Bardzo rzadki; ubogie łąki ziołoroślowe. Podany ogólnie z obszaru badań. 2 stan.; 3 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

R. alpinus Baumg. – Tylko na Hali pod Śnieżnikiem, gdzie rośnie w niewielkiej liczbie okazów; górskie łąki ziołoroślowe, borówczyska. 2 stan.; 2 not.

Lit.: WIMMER 1841, 1857; FIEK & UECHTRITZ 1881; OBORNÝ 1885; FORMÁNEK 1892; SCHUBE 1903a.

R. minor L. – Pospolity na całym obszarze z wyjątkiem wysokich położzeń; ubogie łąki, murawy. 81 stan.; 155 not.

Lit.: STENZEL 1876a.

R. serotinus (Schönh.) Oborný – Dosyć częsty w niskich położeniach; pola, miedze, świeże łąki. 23 stan.; 48 not.

Lit.: GÜNTHER i in. 1824.

Ribes alpinum L. – Częsty na całym obszarze z wyjątkiem najwyższych położzeń; lasy, zarośla, skałki. 52 stan.; 62 not.

Lit.: UECHTRITZ 1885; FIEK & SCHUBE 1894; SCHUBE 1903a, 1904; LIMPRICHT 1945.

R. petraeum Wulfen – Rzadki w wysokich położeniach; ziołorośla nad potokami, brzegi lasów, zarośla kosówki. 11 stan.; 15 not.

Lit.: WIMMER 1841, 1857; FIEK & UECHTRITZ 1881; UECHTRITZ 1884; OBORNÝ 1885; FORMÁNEK 1892; SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1945.

R. uva-crispa L. – Rozproszony i dosyć częsty w niższych położeniach; lasy, zarośla. 22 stan.; 31 not.

Lit.: UECHTRITZ 1883; FIEK & SCHUBE 1892b; SCHUBE 1900, 1903a, 1905, 1906.

Robinia pseudacacia L. – Tylko w najniższych położeniach w pełni zadomowiony; przydroża, zarośla wzdłuż torów kolejowych. 7 stan.; 9 not.

+ ***Rorippa palustris*** (L.) Besser – Podany ogólnie z obszaru badań. Nie został odnaleziony.

Lit.: SCHUBE 1903a.

Rorippa sylvestris (L.) Besser – Częsty w niższych położeniach; pola, pastwiska, przydroża, nieużytki. 36 stan.; 50 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

Rosa agrestis Savi – Bardzo rzadki w niskich położeniach; ciepłolubne murawy, brzegi lasów, miedze. Podany z wodospadu Wilczki. Najprawdopodobniej oznaczenie było błędne. Ten ciepłolubny gatunek w badanym terenie występuje bardzo rzadko i tylko w niskich położeniach w zachodniej części Krowiarek na glebach wapnistych. W otoczeniu wodospadu Wilczki brak jest tego typu siedlisk. 6 stan.; 8 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

R. canina L. – Pospolity na całym obszarze w niższych położeniach; łąki, miedze, zarośla, przydroża, rzadziej widne lasy. 82 stan.; 127 not.

Lit.: UECHTRITZ 1882.

R. dumalis Bechst. *emend.* Boulenger – Częsty na całym obszarze w niższych położeniach; często z gatunkiem poprzednim. 45 stan.; 81 not.

R. inodora Fr. – Bardzo rzadki w niższych położeniach; przydroża, miedze. 4 stan.; 7 not.

R. pendulina L. – Pospolity na całym obszarze z wyjątkiem najniższych położeń; ziołorośla nad potokami, brzegi lasów, zarośla kosówki przy górnej granicy lasu. 91 stan.; 117 not.

Lit.: GÜNTHER i in. 1824; WIMMER 1841, 1857; FIEK & UECHTRITZ 1881; UECHTRITZ 1882; OBORNÝ 1885; FORMÁNEK 1892; SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1945; NEUHÄUSL & NEUHÄUSLOVA-NOVOTNA 1966.

R. pendulina L. $\times$ **tomentosa** Sm. – Podany z Kątów Bystrzyckich koło Łądku, gdzie miał występować licznie. Nie można wykluczyć pomyłki tym bardziej, że *Rosa tomentosa*, pomimo specjalnych poszukiwań, w ogóle nie została znaleziona na badanym obszarze. Sądzę, że mogło chodzić o *R. pendulina* z mocniej owłosionymi listkami.

Lit.: UECHTRITZ 1882.

R. rubiginosa L. – Bardzo rzadki w najniższych położeniach; ciepłolubne murawy z *Brachypodium pinnatum* na zboczach schodzących do torów kolejowej w pobliżu stacji towarowej w Krosnowicach. Kilka krzewów w towarzystwie *Potentilla recta*, *Inula salicina* i *Erysimum hieracifolium*. Podany ogólnie z Kotliny Kłodzkiej. 1 stan.; 1 not.

Lit.: GÜNTHER i in. 1824.

R. rugosa Thumb. – Rzadki w niskich położeniach; zdziczały na przydrożach we wsiach. 5 stan.; 5 not.

R. sherardii Davies – Rozproszony i rzadki w niskich położeniach; zarośla, miedze, przydroża, miejscami w dużej liczbie krzewów. 9 stan.; 11 not.

R. $\times$ subcanina (Christ) Dalla Torre & Sarnth [*R. canina* $\times$ *dumalis*] – Rzadki w niskich położeniach, razem z gatunkami rodzicielskimi. 5 stan.; 6 not.

Uwaga: Stanowiska róż podano na podstawie zebranego materiału zielnikowego, oznaczonego przez dra hab. R. Popka.

+ **Rubus angustipaniculatus** Holub – Podany ze Stójkowa i z góry Czerwonak. Nie został znaleziony. 2 stan.

Lit.: SCHUBE 1905, 1906, 1907.

R. bifrons Vest – Bardzo rzadki w niskich położeniach; brzegi lasów i zarośli. 3 stan.; 3 not.

R. caesius L. – Dostyć częsty w niskich położeniach; brzegi lasów i zarośli, miedze, przydroża, na glebach wapnistych. 12 stan.; 16 not.

R. caesius L. $\times$ **idaeus** L. – Znaleziony tylko dwukrotnie w Krowiarkach; zarośla, miedze. 2 stan.; 2 not.

R. canadensis L. – Znalezione w 1997 r. przez P. Kosińskiego na zboczu góry Młynowiec koło Stronia Śląskiego.

Lit.: KOSIŃSKI & ZIELIŃSKI 1998.

R. constrictus P. J. Müll. & Lefevre – Znalezione tylko raz na zboczach góry Grodowej koło Piotrowic; brzeg lasu. 1 stan.; 1 not.

R. coryllifolius Sm. agg. – Rzadki w niskich położeniach; przydroża, zarośla. 5 stan.; 5 not.

R. dollnensis Sprib. – Dosty częsty w niskich położeniach; brzegi lasów i zarośli, miedze, przydroża. 12 stan.; 12 not.

+ **R. fabrimontanus** (Sprib.) Sprib. – Podany z góry Czerwonak. Nie został znalezione. 1 stan.

Lit.: SCHUBE 1905, 1907.

R. gothicus Frid. & Galert ex E. H. L. Krause – Bardzo rzadki, znalezione na zboczu Wapniarki; brzegi lasów i ciepłolubne murawy. 2 stan.; 2 not.

R. grabowskii Weihe ex Günther & All. – Prawdopodobnie dosty rzadki w niskich położeniach; brzegi lasów, zarośla. Podawany z góry Czerwonak, gdzie nie został odnalezione. 5 stan.; 4 not.

Lit.: SCHUBE 1905, 1907, 1910.

R. hirtus Waldst. & Kit. agg. – Rozproszony i dosty częsty na całym obszarze, zwłaszcza w średnich położeniach w lasach bukowych i sztucznych świerczynach na siedliskach buczyn, przydroża. 38 stan.; 62 not.

Lit.: FIEK 1890; SCHUBE 1906; LIMPRICHT 1945;.

R. idaeus L. – Pospolity na całym obszarze z wyjątkiem najwyższych położeń; lasy, zarośla, zręby, rzadziej ziołorośla nad potokami w wyższych położeniach. 48 stan.; 80 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

R. koehleri Weihe – Prawdopodobnie rzadki w niskich położeniach; miedze, zarośla i olszyny nad potokami nawet na siedliskach wilgotnych. 3 stan.; 3 not.

R. kuleszae Zieliński – Rzadki w niskich położeniach; brzegi lasów i zarośli. 4 stan.; 4 not.

Lit.: ZIELIŃSKI 1996.

R. nessensis Hall – Rozproszony i prawdopodobnie rzadki w niższych położeniach; przydroża, miedze. 3 stan.; 3 not.

R. orthostachys G. Braun – Częsty w niskich położeniach; brzegi lasów i zarośli, miedze, przydroża. 20 stan.; 21 not.

R. pedemontanus Pinkw. – Rzadki w niskich położeniach; brzegi lasów i zarośli. 2 stan.; 2 not.

R. plicatus Weihe & Ness – Rozproszony i dosty częsty w niższych położeniach; przydroża, widne lasy i zarośla, miedze. 21 stan.; 24 not.

+ **R. radula** Weihe – Podany z góry Czerwonak. Nie został znalezione. 1 stan.

Lit.: SCHUBE 1906.

R. salisburgensis Focke ex Caflisch – Podany z Łądką i ze Stójkowa koło Łądką. Nie został znalezione. 2 stan.

Lit.: SCHUBE 1904, 1906, 1907.

R. saxatilis L. – Dosty częsty w niskich położeniach w Krowiarkach; ciepłolubne buczyny, źródleńskie skałki, rzadziej ciepłe zarośla, na glebach wapnistych. 12 stan.; 16 not.

Lit.: FIEK & SCHUBE 1894; SCHUBE 1903a.

+ **R. silesiacus** Weihe – Podany z Łądką i z góry Czerwonak. Nie został znalezione. 2 stan.

Lit.: SCHUBE 1905, 1906, 1907.

+ ***Rubus sulcatus*** Vest – Podany z góry Czerwonak. Nie został znaleziony. 1 stan.

Uwaga: Wszystkie stanowiska gatunków, z wyjątkiem kilku pospolitych i łatwych do odróżnienia w terenie, podano na podstawie zebranego materiału zielnikowego, oznaczonego w całości przez prof. dra hab. J. Zielińskiego. Stanowiska gatunków publikowane w literaturze pominięto, z wyjątkiem kilku prac, do których materiał był rewidowany, przez znawcę rodzaju F. J. Spribille.

Lit.: SCHUBE 1905, 1907.

Rudbeckia laciniata L. – Rozproszony i dosyć częsty w niskich położeniach; zarośla nad potokami, przychacia. Podawany jako częsty w dolinie Białej Łądeckiej. 15 stan.; 18 not.

Lit.: FIEK & PAX 1889; SCHUBE 1903a.

Rumex acetosa L. – Pospolity na całym obszarze w niższych położeniach; łąki, pastwiska, miedze, przydroża, rowy. 86 stan.; 110 not.

R. acetosella L. – Pospolity na całym obszarze; pola, nieużytki, przydroża, ubogie łąki. 63 stan.; 86 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

R. alpestris Jacq. – Pospolity w wyższych położeniach; bory świerkowe, zwłaszcza w miejscach prześwietlonych, ziołorośla nad potokami, górskie łąki ziołoroślowe. 56 stan.; 93 not.

Lit.: FIEK & UECHTRITZ 1881; OBORNÝ 1885; SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1945.

R. alpinus L. – Rozproszony i dosyć częsty w wyższych i średnich położeniach; pastwiska, młaki, źródlika, górskie łąki ziołoroślowe, miejscami bardzo obficie. Gatunek znacznie zwiększył w ostatnich trzydziestu latach liczbę stanowisk, co jest związane z eutrofizacją siedlisk (FABISZEWSKI & BREJ 1996). 45 stan.; 63 not.

Lit.: FIEK & UECHTRITZ 1881; OBORNÝ 1885; FORMÁNEK 1887; SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1945; FABISZEWSKI & BREJ 1996.

+ ***R. aquaticus*** L. – Podany z Kletna. Nie został odnaleziony. 1 stan.

Lit.: WIMMER 1841, 1857.

R. confertus Willd. – Bardzo rzadki w niskich położeniach; przydroża, rowy, nieużytki. 3 stan.; 3 not.

R. conglomeratus Murray – Bardzo rzadki w niższych położeniach; rowy odwadniające, wiejskie sadzawki. 4 stan.; 5 not.

R. crispus L. – Bardzo częsty w niskich położeniach; świeże łąki, przydroża, miedze, rowy, pastwiska. 40 stan.; 52 not.

R. hydrolapathum Huds. – Rozproszony i rzadki w niskich położeniach; rowy odwadniające, wiejskie sadzawki. 6 stan.; 7 not.

R. longifolius DC. – Bardzo rzadki, tylko na torfowisku przejściowym i w jego otoczeniu koło Białej Wody, gdzie występuje obficie. 2 stan.; 3 not.

R. obtusifolius L. – Pospolity na całym obszarze z wyjątkiem wysokich położań; świeże łąki, pastwiska, miedze, rowy, przydroża, zarośla, sady, lasy liściaste. 37 stan.; 54 not.

R. tenuifolius (Wallr.) Á. Löve – Znaleziony w Bielicach na kamienistych przydrożach. Możliwe, że okaże się bardziej rozpowszechniony. 2 stan.; 2 not.

Uwaga: Ranga taksonu wydaje się zbyt wysoka, być może tylko odmiana w obrębie *Rumex acetosella*.

R. thyrsiflorus Fingerh. – Bardzo rzadki w najniższych położeniach i zwykle w niewielkiej liczbie okazów; tory, nasypy i stacje kolejowe. 4 stan.; 4 not.

Sagina procumbens L. – Rozproszony i częsty z wyjątkiem najniższych, węglanowych terenów; przydroża, rowy, ubogie murawy. 31 stan.; 38 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

***Salix alba* L.** – Dosyć częsty w niskich położeniach; zarośla i łęgi nad rzekami i większymi potokami. 19 stan.; 26 not.

***S. aurita* L.** – Bardzo częsty na całym obszarze z wyjątkiem najniższych położeń; młaki, torfowiska, źródłiska, zarośla i olszyny nad potokami, w wysokich położeniach ziołorośla i zarośla kosówki. 48 stan.; 60 not.

***S. caprea* L.** – Częsty na całym obszarze z wyjątkiem najwyższych położeń; lasy, zarośla, miedze, przydroża. 39 stan.; 64 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

***S. cinerea* L.** – Częsty na całym obszarze z wyjątkiem najwyższych położeń; lasy, zarośla, miedze, przydroża. 45 stan.; 48 not.

***S. fragilis* L.** – Częsty w niskich położeniach; łęgi i zarośla na rzekami i większymi potokami. 37 stan.; 44 not.

***S. pentandra* L.** – Prawdopodobnie rzadki w niższych położeniach, znaleziony w Słowiku koło Międzygórze w luźnych zaroślach nad potokiem. 1 stan.; 1 not.

***S. purpurea* L.** – Rozproszony i dość częsty w niższych położeniach; łęgi i zarośla na rzekami i większymi potokami, rzadziej rowy i przydroża. 35 stan.; 40 not.

***S. repens* L.** – Bardzo rzadki w niskich położeniach. Młaka wokół Rajskiego Źródła koło Mielnika oraz zarastające torfowiska przejściowe w dolinie potoku Równica między Nowym Waliszowem i Kamienną. Na obu stanowiskach dosyć licznie. 2 stan.; 2 not.

***S. silesiaca* Willd.** – Pospolity w wysokich i średnich położeniach; brzegi lasów, zarośla nad potokami, przydroża, zarośla kosówki przy górnej granicy lasu, rzadziej olszyny i obrzeża młak w średnich położeniach. 47 stan.; 64 not.

Lit.: GÜNTHER i in. 1824; WIMMER 1841, 1857; FIEK & UECHTRITZ 1881; OBORNÝ 1885; FORMÁNEK 1887; SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1945.

***S. viminalis* L.** – Częsty w niskich położeniach; łęgi i zarośla na rzekami i większymi potokami, rzadziej rowy i przydroża, zarośla i brzegi lasów, gdzie także bywa podsadzany. 29 stan.; 34 not.

Uwaga: Podczas badań terenowych bardzo często spotykałem krzewy o domniemanym, mieszańcowym charakterze. W wielu przypadkach materiały zielnikowe z tych krzewów zbierałem i próbowałem oznaczyć. Z uwagi na niepewność oznaczeń, taksony te nie zostały uwzględnione w wykazie. Są to: *Salix alba* × *fragilis*; *S. aurita* × *caprea*; *S. aurita* × *cinerea*; *S. aurita* × *silesiaca*; *S. caprea* × *fragilis*; *Salix caprea* × *silesiaca*; *Salix caprea* × *viminalis*; *Salix cinerea* × *silesiaca*.

***Salvia pratensis* L.** – Znaleziony na zachodnim zboczu góry Krzyżowej; brzeg ciepłolubnych zarośli i suche trawiaste zbocze. Roślina sprawia wrażenie zawleczonej. Podany z Bystrzycy Kłodzkiej poza granicami terenu badań. 2 stan.; 2 not.

Lit.: FIEK & UECHTRITZ 1881; SCHUBE 1903a.

***S. verticillata* L.** – Częsty tylko w najniższych położeniach w zachodniej części Krowiarek; suche, trawiaste zbocza, ciepłolubne murawy, brzegi ciepłolubnych buczyn i zarośli, na glebach wapnistych. 16 stan.; 19 not.

Lit.: FIEK & UECHTRITZ 1881; LIMPRICHT 1945;

***Sambucus ebulus* L.** – Znaleziony w Nowej Wsi na przydrożu. 1 stan.; 1 not.

***S. nigra* L.** – Pospolity w niskich położeniach; lasy, zarośla. 51 stan.; 67 not.

***S. racemosa* L.** – Pospolity na całym obszarze z wyjątkiem najwyższych położeń; lasy, zarośla, zręby, ziołorośla nad potokami. 84 stan.; 116 not.

Lit.: GÜNTHER i in. 1824.

Sanguisorba minor Scop. – Częsty w Krowiarkach na obszarach węglanowych; ciepłolubne murawy, kamieniołomy, wapienniki, rzadziej także nasypy kolejowe. 23 stan.; 29 not.

Lit.: SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1945.

S. officinalis L. – Pospolity w niższych położeniach; świeże i wilgotne łąki, pastwiska, rowy, przydroża. 84 stan.; 117 not.

Sanicula europaea L. – Częsty w niższych położeniach; zarośla i żyzne lasy liściaste, zwłaszcza bukowe, rzadziej świerczyny na siedliskach buczyn, olszyny nad potokami. 37 stan.; 49 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

Saponaria officinalis L. – Bardzo rzadki w najniższych położeniach; przydroża, nasypy i stacje kolejowe, miejsca ruderalne. 3 stan.; 7 not.

Sarothamnus scoparius (L.) Wimm. – Prawdopodobnie tylko sadzony i rzadko dziczejący w pobliżu miejsc uprawy, np.: na górze Krzyżowej, poza tym przy kapliczkach i przydrożnych krzyżach. 8 stan.; 8 not.

Saxifraga granulata L. – Pospolity w niższych położeniach; świeże i ciepłolubne łąki, trawiaste zbocza, rzadziej ciepłolubne murawy, zwykle bardzo obficie. 69 stan.; 88 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

S. tridactylites L. – Dosyć częsty w niskich położeniach w Krowiarkach; ciepłolubne murawy, kamieniołomy, pola i ugory. 20 stan.; 26 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

Scabiosa columbaria L. – Bardzo rzadki, znaleziony na południowy-wschód od Nowego Waliszowa, na wzgórzu bez nazwy (617 m n.p.m.), na wychodniach skałek marmurowych, w zagajniku sosnowym. 1 stan.; 1 not.

S. lucida Vill. – Bardzo rzadki, tylko na skałce z *Sesleria tatrae* w dolinie Kleśnicy; dosyć nieliczne w murawach naskalnych. Jedyne stanowisko w polskiej części Sudetów, odkryte przez J. Fabiszewskiego w końcu lat sześćdziesiątych. 1 stan.; 1 not.

Lit.: FABISZEWSKI 1970, 1988, 1989; FABISZEWSKI & BREJ 1996.

S. ochroleuca L. – Częsty tylko w zachodniej części Krowiarek; suche, trawiaste zbocza, ciepłolubne murawy i łąki na glebach wapnistych. 20 stan.; 25 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

Scirpus sylvaticus L. – Pospolity w niższych położeniach; młaki, podmokłe łąki, rowy odwadniające, bagniste olszyny. 74 stan.; 108 not.

Scleranthus annuus L. – Rozproszony i dosyć rzadki w niskich położeniach; pola, ścierniska, ugory, piaszczyste nieużytki. 12 stan.; 16 not.

+ ***S. perennis*** L. – Podany ogólnie z obszaru badań. Nie został odnaleziony. Jak się wydaje brak jest dzisiaj odpowiednich dla gatunku siedlisk.

Lit.: SCHUBE 1903a.

+ ***Scorzonera humilis*** L. – Podany z Bystrzycy-Niedźwiednej, gdzie został odkryty przez Fieka (SCHUBE 1903a). Nie został odnaleziony. 1 stan.

Lit.: SCHUBE 1903a.

Scrophularia nodosa L. – Częsty na całym obszarze z wyjątkiem najwyższych położeń; lasy, zarośla, ziołorośla nad potokami, przydroża; rzadziej świeże łąki. 27 stan.; 48 not.

Lit.: SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1945.

S. scopolii Hoppe – Gatunek odkrył J. Zimmermann w 1874 r. na Iwince i, jak pisze UECHTRITZ (1875), było to pierwsze w Kotlinie Kłodzkiej, najdalej na zachód wysunięte w Sudetach stanowisko.

Podawany był także ze Śnieżnika (SCHUBE 1903a). Być może stanowisko to odnosiło się do pobliskiej doliny Kleśnicy. Następnie znaleziono stanowisko na Postawnej w Górach Bialskich (FABISZEWSKI 1965). Zarówno w rejonie Iwinki w Górach Bialskich, jak i w rejonie Jaskini Niedźwiedziej w dolinie Kleśnicy gatunek, choć bardzo nielicznie, występuje do dziś. Nie udało się natomiast odnaleźć gatunku na Postawnej. 6 stan.; 3 not.

Lit.: UECHTRITZ 1875; FIEK & UECHTRITZ 1881; SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1945; FABISZEWSKI 1965, 1970, 1988, 1989; BREJ & FABISZEWSKI 1996; FABISZEWSKI & BREJ 1996.

Scutellaria galericulata L. – Rzadki w niskich położeniach; młaki, rowy, bagniste olszyny nad potokami. 7 stan.; 8 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

Sedum acre L. – Dosyć rzadki w niskich położeniach; przydroża, kamieniołomy, wapienniki, piaszczyste nieużytki. 11 stan.; 15 not.

Lit.: SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1945.

+ ***S. album*** L. – Podany z Bystrzycy. Nie został odnaleziony. 1 stan.

Lit.: UECHTRITZ 1883.

+ ***S. alpestre*** Vill. – Podany ze Śnieżnika i z Małego Śnieżnika dopiero i tylko przez LIMPRICHTA (1945). Podczas badań nie został odnaleziony. Gatunek prawdopodobny. 2 stan.

Lit.: LIMPRICHT 1945.

S. maximum (L.) Hoffm. – Częsty w niższych położeniach; suche łąki i zbocza, miedze, przydroża. 23 stan.; 39 not.

S. sexangulare L. – Dosyć rzadki w niskich położeniach; przydroża, kamieniołomy, wapienniki, nasypy i stacje kolejowe. 15 stan.; 20 not.

S. spurium M. Bieb. – Zdziczały na starych murach, np: wokół kościołów i cmentarzy. 3 stan.; 3 not.

Lit.: FIEK 1881.

Selinum carvifolia (L.) L. – Rzadki w niskich położeniach; świeże i wilgotne łąki na glebach gliniastych, rzadziej młaki. 16 stan.; 21 not.

Senecio fuchsii C. C. Gmel. – Pospolity na całym obszarze z wyjątkiem najwyższych położeń; lasy, zarośla, zręby, ziołorośla nad potokami, przydroża. 142 stan.; 283 not.

Lit.: LIMPRICHT 1945.

S. jacobaea L. – Rzadki, tylko w zachodniej, najniższej części Krowiarek; ciepłolubne murawy, suche łąki i zbocza. 8 stan.; 10 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

S. nemorensis L. – Pospolity w wyższych położeniach; lasy, zarośla, ziołorośla nad potokami, zarośla kosówki przy górnej granicy lasu. 98 stan.; 173 not.

Lit.: SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1945.

S. rivularis (Waldst. & Kit.) DC. – Częsty na całym obszarze z wyjątkiem zachodniej części; młaki, źródliska, podmokłe łąki, bagniste olszyny, rowy, w wysokich położeniach także górskie łąki ziołoroślowe. W badanym terenie gatunek bardzo zmienny pod względem kształtu liści. Sądzę, że brak podstaw do wyróżniania taksonów wewnątrzgatunkowych tylko na podstawie tej cechy. 49 stan.; 71 not.

Lit.: WIMMER 1841, 1857; FORMÁNEK 1887; SCHUBE 1903a.

S. sylvaticus L. – Rzadki w niskich położeniach; brzegi lasów bukowych, zręby. 7 stan.; 8 not.

S. vernalis Waldst. & Kit. – Bardzo rzadki w najniższych położeniach; piaszczyste przydroża, nasypy kolejowe, miejsca ruderalne. 4 stan.; 5 not.

Lit.: UECHTRITZ 1886; SCHUBE 1903a, 1927.

Senecio viscosus L. – Bardzo rzadki w niskich położeniach; kamieńce nadrzeczne, piaszczyste przydroża, nasypy kolejowe, miejsca ruderalne. 4 stan.; 4 not.

S. vulgaris L. – Dosyć rzadki w niższych położeniach; pola, przydroża, nieużytki, miejsca ruderalne. 6 stan.; 8 not.

Sesleria tatrae (Degen) Deyl – Tylko na skałce sterczącej ze zbocza Żmijowca, nad nieczynnym kamieniołomem naprzeciw jaskini Niedźwiedziej w dolinie Kleśnicy, na wysokości 830–840 m. n.p.m. Murawy z *Sesleria tatrae* zajmują powierzchnię około 600–700 m². Bez wątpienia najciekawszy gatunek w badanym obszarze. 1 stan.; 1 not.

Lit.: FABISZEWSKI 1970, 1988, 1989; FABISZEWSKI & BREJ 1996.

Sherardia arvensis L. – Dosyć rzadki w niższych położeniach; pola, rzadziej przydroża, zwykle na glebach wapnistych. 16 stan.; 22 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

Silene gallica L. – Rozproszony i rzadki w niskich położeniach; pola. Przez dawnych badaczy podawany jako bardzo częsty lub nawet pospolity na polach. 9 stan.; 12 not.

Lit.: FIEK 1881, 1887, 1890; UECHTRITZ 1884; SCHUBE 1903a, 1904 1908; LIMPRICHT 1945.

S. nutans L. – Częsty w niskich położeniach; suche zbocza, brzegi lasów i zarośli, rzadziej ciepłolubne murawy. 32 stan.; 42 not.

S. vulgaris (Moench) Garcke – Pospolity na całym obszarze po szczyt Śnieżnika; łąki, murawy, miedze, ubogie łąki ziołoroślowe, subalpejskie borówczyska i murawy z *Festuca airoides*. 70 stan.; 89 not.

Sinapis alba L. – Rzadki w niskich położeniach; przydroża, miejsca ruderalne, nieużytki. 10 stan.; 14 not.

Lit.: SCHUBE 1908.

S. arvensis L. – Pospolity w niskich położeniach; pola, ugory, rzadziej miejsca ruderalne. 44 stan.; 52 not.

Sisymbrium officinale (L.) Scop. – Bardzo rzadki, tylko w najniższych położeniach; przechacia, widne zarośla, miejsca ruderalne. 7 stan.; 9 not.

Solanum dulcamara L. – Rozproszony i rzadki w niskich położeniach; wilgotne rowy, zarośla, brzegi wiejskich sadzawek, z drugiej strony wapienniki i kamieniołomy. 5 stan.; 6 not.

Solidago alpestris Waldst. & Kit. – Tylko w najwyższych położeniach; górskie łąki ziołoroślowe, murawy z *Festuca airoides*, wszędzie bardzo nielicznie. Podawany wielokrotnie ze Śnieżnika, gdzie rośnie do dziś oraz z Iwinki, gdzie nie został odnaleziony. 6 stan.; 7 not.

Lit.: FIEK & UECHTRITZ 1881; OBORNÝ 1885; FORMÁNEK 1887; SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1945.

S. canadensis L. – Rzadki w niskich położeniach; przydroża, tereny kolejowe. 8 stan.; 10 not.

S. virgaurea L. – Pospolity na całym obszarze; lasy, zarośla. 123 stan.; 158 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

Sonchus arvensis L. – Pospolity w niskich położeniach; pola, nieużytki, przydroża, rowy. 59 stan.; 88 not.

S. asper (L.) Hill – Częsty w niskich położeniach; śmietniska, miejsca ruderalne, przychacia, rzadziej pola i ugory. 24 stan.; 30 not.

S. oleraceus L. – Rzadki w niskich położeniach; przychacia, śmietniska. 9 stan.; 21 not.

Sorbus aucuparia L. *emend.* Hedl. – Pospolity na całym obszarze; lasy, zarośla, miedze, przydroża. Ze szczytu Śnieżnika podawana była też var. *glabrata*, która nie została odnaleziona. 105 stan.; 143 not.

Lit.: GÜNTHER i in. 1824; FIEK & UECHTRITZ 1881; SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1945.

Sparganium erectum L. emend. Rchb. – Bardzo rzadki, tylko na bagnistych brzegach rozlewiska położonego na południowy-zachód od Dębowej Góry na wysokości 320 m n.p.m. Podany z okolic Bystrzycy Kłodzkiej, poza granicą badanego obszaru. 1 stan.; 1 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

Spergula arvensis L. subsp. ***arvensis*** – Bardzo rzadki w niskich położeniach; pola. 5 stan.; 6 not.

S. arvensis L. subsp. ***sativa*** (Bönn.) Čelak – Rozproszony i częsty w niższych położeniach, zawlekany z materiałem szkółkarskim w wyższe położenia, gdzie jednak się nie zadamowia; pola, piaszczyste przydroża. 19 stan.; 27 not.

Spergularia rubra (L.) J. Presl & C. Presl – Znaleziony w dolinie potoku Wilczka, na kamienistej, leśnej drodze, na wysokości 860–900 m n.p.m. Zawleczony z tłuczniem do utwardzenia drogi, całkowicie zadamowiony. 2 stan.; 2 not.

Spiraea salicifolia L. – Podawany z Kletna oraz przy drodze z Kletna na Śnieżnik, gdzie utrzymuje się do dziś. Niewątpliwie zdziczały, lecz dziś całkiem zadamowiony w miejscu dawnej uprawy. 2 stan.; 2 not.

Lit.: GÜNTHER i in. 1824; WIMMER 1841, 1857; FIEK & UECHTRITZ 1881.

+ ***Stachys alpina*** L. – Podawany wielokrotnie ze Śnieżnika oraz z Międzygórza. Nie został znaleziony. Stanowisko podawane jako „Śnieżnik” należy chyba rozumieć jako „Masyw Śnieżnika”. Ponieważ jest mało prawdopodobne, aby gatunek występował w szczytowych partiach Śnieżnika, stanowisko to nie zostało uwzględnione na mapce rozmieszczenia gatunku. Gatunek występuje często w dolinie Morawy po czeskiej stronie Masywu Śnieżnika. LIMPRICHT (1942) podaje ogólnie gatunek z Krowiarek. 1 stan.; 1 not.

Lit.: GÜNTHER i in. 1824; WIMMER 1841, 1857; FIEK & UECHTRITZ 1881; UECHTRITZ 1884; OBORNÝ 1885; FORMÁNEK 1887; SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1942, 1945; KUCZYŃSKA 1961.

S. palustris L. – Dostyć częsty w niskich położeniach; pola, przydroża, rowy, rzadziej bagniste olszyny. 22 stan.; 26 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

S. sylvatica L. – Pospolity na całym obszarze; lasy, zarośla, ziołorośla nad potokami. 113 stan.; 145 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

Stellaria graminea L. – Pospolity na całym obszarze; łąki, młaki, ziołorośla, rowy, nieużytki. 79 stan.; 107 not.

S. holostea L. – Bardzo rzadki w najniższych położeniach w zachodniej części Krowiarek; grądy, zarośla z udziałem *Carpinus betulus*, rzadko ciepłolubne buczyny, na glebach wapnistych. 7 stan.; 10 not.

S. media (L.) Vill. – Pospolity w niskich położeniach; pola, nieużytki, przydroża, zarośla, miejsca ruderalne. 80 stan.; 114 not.

S. neglecta Weihe – Rzadki w najniższych położeniach; pola, ugory, rzadziej widne zarośla. 11 stan.; 15 not.

S. nemorum L. – Pospolity na całym obszarze; lasy, zarośla, ziołorośla nad potokami, zwykle w miejscach świeżych lub wilgotnych. 138 stan.; 178 not.

Lit.: GÜNTHER i in. 1824.

S. palustris Retz. – Częsty w niższych położeniach; rowy, podmokłe łąki, brzegi sadzawek. 56 stan.; 70 not.

S. uliginosa Murray – Pospolity na całym obszarze z wyjątkiem najniższych położzeń; bagniste olszyny, zarośla nad potokami, rowy, źródłiska. 93 stan.; 123 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

Streptopus amplexifolius (L.) DC. – Pospolity w średnich i w wysokich położeniach; lasy głównie świerkowe, rzadziej buczyny, ziołorośla nad potokami, borówczyska i zarośla kosówki ponad górną granicą lasu. 110 stan.; 148 not.

Lit.: GÜNTHER i in. 1824; WIMMER 1841, 1857; FIEK & UECHTRITZ 1881; OBORNÝ 1885; FORMÁNEK 1887; SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1945; NEUHÄUSL & NEUHÄUSLOVA-NOVOTNA 1966.

Succisa pratensis Mönch – Rozproszony i dosyć częsty w niskich położeniach; ubogie podmokłe łąki, rowy, widne zarośla nad potokami. 29 stan.; 36 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

Symphytum officinale L. – Pospolity w niższych położeniach; miedze, przydroża, rowy, przychacia, pastwiska, tereny kolejowe. 53 stan.; 80 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

Syringa vulgaris L. – Często uprawiany i dziczejący w opuszczonych wsiach.

Tanacetum parthenium (L.) Sch. Bip. – Częsty w niskich położeniach; przychacia, przydroża, kamieńce nadrzeczne, miejsca ruderalne, widne zarośla. 28 stan.; 32 not.

T. vulgare L. – Rozproszony i dosyć częsty w niższych położeniach; przydroża, nieużytki, tereny kolejowe, miejsca ruderalne, kamieniołomy. 36 stan.; 40 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

Taraxacum sec. ***Vulgaria*** – Pospolicie na całym obszarze; łąki, pastwiska, przydroża, nieużytki, miejsca ruderalne, np.: ruiny wieży widokowej na szczycie Śnieżnika. 178 stan.; 237 not.

Uwaga: Oprócz notowań w terenie, które dotyczyły głównie przedstawicieli sekcji ***Vulgaria*** gromadziłem materiał zielnikowy. Niestety, nie został on oznaczony w krytyczny sposób, umożliwiając opublikowanie wyników. W tej sytuacji sądzę, że najwłaściwsze jest przedstawienie rozmieszczenia całej sekcji.

Lit.: LIMPRICHT 1945.

Taxus baccata L. – Bardzo rzadki w niskich położeniach w Krowiarkach; ciepłolubne buczyny zwykle w miejscach stromych i kamienistych. Najobfitsze stanowisko gatunku znajduje się na wzniesieniu bez nazwy (617 m n.p.m.) położonym na południowy zachód od Nowego Waliszowa, gdzie według ostatnio przeprowadzonej inwentaryzacji stwierdzono około 700 osobników (BORATYŃSKI i in. 1997). Na pozostałych znanych stanowiskach cis występuje nielicznie, po kilka zaledwie osobników. 5 stan.; 6 not.

Lit.: UECHTRITZ 1883; SCHUBE 1903a; KOSIŃSKI 1996; BORATYŃSKI i in. 1997.

Telekia speciosa (Schreb.) Baumg. – Rzadko uprawiany i dziczejący wokół miejsc uprawy w opuszczonych wsiach.

Thalictrum aquilegiifolium L. – Pospolity w średnich położeniach, poza tym rozproszony i rzadki; lasy, zarośla, ziołorośla nad potokami, olszyny, w miejscach wilgotnych i żyznych. 84 stan.; 117 not.

Lit.: GÜNTHER i in. 1824; WIMMER 1841, 1857; SCHUBE 1903a.

+ ***Thesium alpinum*** L. – Podawany wielokrotnie ze Śnieżnika, Małego Śnieżnika i Średniaka. Nie został odnaleziony. 3 stan.

Lit.: GÜNTHER i in. 1824; WIMMER 1841, 1857; FIEK & UECHTRITZ 1881; OBORNÝ 1885; FORMÁNEK 1887; SCHUBE 1903a, 1904; LIMPRICHT 1945.

+ ***T. linophyllon*** L. – Podany z góry Czerwonak. Nie został odnaleziony. 1 stan.

Lit.: FIEK & UECHTRITZ 1881; SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1942.

Thlaspi alliaceum L. – Bardzo rzadki w najniższych położeniach; piaszczyste murawy na zboczach wzdłuż torów kolejowych na południe od Gorzanowa. 2 stan.; 2 not.

T. arvense L. – Pospolity w niskich położeniach; pola, ugory, nieużytki, przydroża, rzadziej miejsca ruderalne. 69 stan.; 88 not.

T. caerulescens J. Presl & C. Presl – Bardzo rzadki w niższych położeniach; kamieniste przydroża, ubogie trawiaste zbocza. 4 stan.; 4 not.

T. perfoliatum L. – Znalezione na południowym zboczu góry Słupiec; ciepłolubne murawy na kamienistej, wapnistej glebie. 1 stan.; 1 not.

Thymus glabrescens Willd. – Podany z Łącka Zdroju jako zawleczony i zdziczały. Jak sądzę, mógł być uciekinierem z ogródka lub wręcz zostać w nim zebrany. Nie został odnaleziony. Na badanym obszarze brak jest odpowiednich dla gatunku siedlisk.

Lit.: PAWŁOWSKI 1967.

T. pulegioides L. – Pospolity w niższych położeniach; łąki, murawy, przydroża. 88 stan.; 107 not.
Lit.: GÜNTHER i in. 1824; SCHUBE 1903a.

Tilia cordata Mill. – Bardzo częsty w niższych położeniach; domieszka w lasach liściastych, zarośla, oprócz tego często sadzony wzdłuż dróg i we wsiach. 69 stan.; 97 not.

T. platyphyllos Scop. – Dosyć rzadki w niższych położeniach; ciepłolubne buczyny i grądy jako domieszka szczególnie w miejscach stromych i skalistych, rzadko także sadzony we wsiach. Możliwe, że dzisiaj do naturalnych stanowisk lipy szerokolistnej można zaliczyć tylko te w Krowiarkach. 29 stan.; 39 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

Trientalis europaea L. – Częsty w wysokich położeniach; acydofilne świerczyny szczególnie górnoreglowe, ubogie murawy i borówczyska w górnym reglu i w piętrze subalpejskim, torfowiska wysokie. W Masywie Śnieżnika zachowuje się jak gatunek górski. Spowodowane jest to brakiem odpowiednich siedlisk w niskich położeniach. 53 stan.; 77 not.

Lit.: FIEK & UECHTRITZ 1881; OBORNÝ 1885; FORMÁNEK 1887; SCHUBE 1903a, 1904; SCHALOW 1938; LIMPRICHT 1945; NEUHÄUSL & NEUHÄUSLOVA-NOVOTNA 1966.

Trifolium alpestre L. – Rozproszony i rzadki w niskich położeniach; ciepłolubne zarośla i murawy, brzegi lasów, wszędzie nielicznie. 9 stan.; 11 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

T. arvense L. – Bardzo rzadki w najniższych położeniach; ciepłolubne murawy, piaszczyste zbocza i nieużytki. 8 stan.; 9 not.

T. aureum Pollich – Rozproszony i rzadki w niskich i średnich położeniach; trawiaste przydroża, suche łąki, kamieniołomy marmuru. Poza tym zawleczony w wyższe położenia np: w dolinie Kleśnicy na poboczach utwardzonych dróg do wysokości 1090 m n.p.m. 14 stan.; 21 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

T. campestre Schreb. – Rzadki w niskich położeniach; ciepłolubne murawy, suche zbocza. 11 stan.; 14 not.

T. dubium Sibth. – Rzadki w niższych położeniach; suche łąki, przydroża. 14 stan.; 18 not.

T. hybridum L. – Rozproszony i rzadki w niższych położeniach; przydroża, rowy, rzadziej wilgotne łąki. 12 stan.; 15 not.

T. medium L. – Częsty w niższych położeniach; ciepłolubne murawy i łąki, brzegi lasów i zarośli, miedze. 41 stan.; 62 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

T. montanum L. – Częsty tylko w Krowiarkach na obszarach węglanowych; ciepłolubne murawy, kamieniołomy, wapienniki. 31 stan.; 40 not.

T. pratense L. – Pospolity w niższych położeniach; łąki, murawy, pastwiska, trawniki, przydroża, rowy. 99 stan.; 149 not.

Trifolium repens L. – Pospolity na całym obszarze z wyjątkiem najwyższych położeń; łąki, przydroża, pastwiska, ścieżki. 117 stan.; 139 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

T. spadiceum L. – Bardzo rzadki, znaleziony w Międzygórzu na kamienistych poboczach dróg oraz w rejonie kamieniołomów w Kletnie na siedliskach wilgotnych, kamienistych. Podany z Hali pod Śnieżnikiem oraz ze Śnieżnika ze znakiem zapytania (SCHUBE 1903a). 5 stan.; 5 not.

Lit.: FIEK & UECHTRITZ 1881; SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1945.

Triglochin palustre L. – Bardzo rzadki, znaleziony na eutroficznej młacie przy Rajskim Źródle koło Mielnika, gdzie rośnie dosyć licznie. 1 stan.; 1 not.

Trisetum flavescens (L.) P. Beauv. – Pospolity w niższych położeniach; świeże łąki, pastwiska, miedze. 104 stan.; 149 not.

Lit.: ENGLER 1870.

+ ***Trollius europaeus*** L. – Podany ze Śnieżnika. Nie został odnaleziony. Być może stanowisko znajdowało się na morawskiej stronie Masywu Śnieżnika. 1 stan.

Lit.: FIEK & UECHTRITZ 1881; SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1945.

Tussilago farfara L. – Pospolity na całym obszarze. Przez dawnych badaczy podany nawet ze szczytu Śnieżnika. Przydroża, pola, nieużytki, miejsca ruderalne, zarośla. 52 stan.; 67 not.

Lit.: SCHUBE 1912; LIMPRICHT 1945.

Typha angustifolia L. – Bardzo rzadki w niższych położeniach; rowy, wiejskie sadzawki. 6 stan.; 7 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

T. latifolia L. – Na podobnych siedliskach jak gatunek poprzedni, lecz od niego częściej. 19 stan.; 22 not.

Ulmus glabra Huds. – Rozproszony i dosyć częsty z wyjątkiem najwyższych położeń; brzegi lasów, nad potokami, przydroża, rzadko jako domieszka w lasach liściastych. 23 stan.; 31 not.

Lit.: SCHUBE 1903a, 1907, 1915.

U. minor Mill. – Bardzo rzadki w najniższych położeniach, tj: do 400 m n.p.m.; domieszka w grądach, zarośla z udziałem *Carpinus betulus*. 7 stan.; 10 not.

Urtica dioica L. – Pospolity na całym obszarze; lasy, zarośla, przychacia, rowy, ziołorośla. 86 stan.; 108 not.

U. urens L. – Dosyć częsty w najniższych położeniach; przychacia, zarośla, rzadziej pola. 15 stan.; 19 not.

Vaccinium myrtillus L. – Pospolity na całym obszarze; lasy, zarośla, ubogie łąki i murawy, borówczyska, torfowiska, traworośla w kosówce. 165 stan.; 254 not.

Lit.: OBORNÝ 1885; SCHALOW 1938.

V. uliginosum L. – Bardzo rzadki i tylko w najwyższych położeniach; torfowiska górnoreglowe, borówczyska w piętrze subalpejskim, rzadko wilgotne bory świerkowe. 5 stan.; 8 not.

Lit.: FORMÁNEK 1887; SCHUBE 1903a; SCHALOW 1938; LIMPRICHT 1945; DUDA & KRKAVEC 1959.

V. vitis-idaea L. – Rozproszony i dosyć częsty w średnich i w wysokich położeniach; wrzosowiska, gołoborza, skałki, borówczyska w piętrze subalpejskim. 30 stan.; 43 not.

Lit.: SCHUBE 1903a; SCHALOW 1938.

Valeriana dioica L. – Rozproszony i dosyć częsty w niższych położeniach; młaki, rzadziej bagniste olszyny nad potokami. 25 stan.; 33 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

V. officinalis L. – Rozproszony i dosyć częsty w niższych położeniach; olszyny nad potokami, wilgotne lasy i zarośla. 40 stan.; 53 not.

Uwaga: Możliwe, że część stanowisk, zwłaszcza ze średnich położzeń, odnosi się do gatunku następnego, którego nie odróżniałem w terenie w początkowym okresie badań.

Lit.: SCHUBE 1903a.

V. sambucifolia J. C. Mikan – Częsty w średnich położeniach; ziołorośla i zarośla nad potokami, brzegi lasów w miejscach wilgotnych. 30 stan.; 36 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

Valerianella locusta Laterr. *emend.* Bectke – Rzadki w najniższych położeniach na glebach wapnistych; pola, ugory, nasypy kolejowe, rzadko ciepłolubne murawy. 10 stan.; 12 not.

Veratrum lobelianum Bernh. – Pospolity w średnich i wysokich położeniach; lasy, zarośla, łąki ziołoroślowe, źródłiska, torfowiska, borówczyska w piętrze subalpejskim. 87 stan.; 120 not.

Lit.: WIMMER 1841, 1857; FIEK & UECHTRITZ 1881; OBORNÝ 1885; FIEK & PAX 1889; SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1945.

Verbascum nigrum L. – Częsty w niższych położeniach; przydroża, miedze, kamieniołomy, stacje kolejowe i torowiska. 37 stan.; 44 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

V. thapsus L. – Dosyć częsty w niskich położeniach, głównie na obszarach węglanowych; przychacia, przydroża, wapienniki, kamieniołomy, suche, trawiaste zbocza. 24 stan.; 30 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

Veronica agrestis L. – Częsty w niskich położeniach; pola, ścierniska, ugory. 43 stan.; 55 not.

V. anagallis-aquatica L. – Bardzo rzadki znaleziony na południe od Gorzanowa w rowach odwadniających przy opuszczonych, zarośniętych stawach hodowlanych. 1 stan.; 1 not.

V. arvensis L. – Rzadki w najniższych położeniach, pola, przychacia. 13 stan.; 17 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

V. beccabunga L. – Pospolity na całym obszarze z wyjątkiem najwyższych położzeń; rowy, przydroża, podmokłe łąki, brzegi wiejskich sadzawek. 54 stan.; 68 not.

Lit.: SCHUBE 1908.

V. chamaedrys L. – Pospolity na całym obszarze z wyjątkiem najwyższych położzeń; łąki, murawy, miedze, przydroża, zarośla, widne lasy. 97 stan.; 127 not.

Lit.: SCHUBE 1904.

V. filiformis Sm. – Bardzo rzadki w niskich położeniach; przydroża, ciepłolubne murawy w kamieniołomie. 4 stan.; 4 not.

V. hederifolia L. – Pospolity w niskich położeniach; pola, przydroża, nieużytki, zarośla. 40 stan.; 47 not.

V. montana L. – Pospolity w średnich położeniach; cieniste buczyny i świerczyny na siedliskach buczyn, szczególnie w miejscach żyznych i wilgotnych. 83 stan.; 107 not.

Lit.: FORMÁNEK 1887; LIMPRICHT 1945; FABISZEWSKI 1965.

V. officinalis L. – Rozproszony i częsty z wyjątkiem wysokich położzeń; ubogie łąki i murawy, pastwiska, przydroża, brzegi zarośli. 45 stan.; 60 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

V. persica Poir. – Pospolity w niskich położeniach; pola, ugory, ścierniska. 55 stan.; 71 not.

V. polita Fr. – Bardzo rzadki, znaleziony na południowych zboczach Wapniarki i Dębowej Góry na ściernisku. 2 stan.; 2 not.

Veronica scutellata L. – Rzadki w niskich położeniach; rowy, podmokłe łąki, rzadko młaki. 7 stan.; 7 not.

V. serpyllifolia L. – Pospolity na całym obszarze; przydroża, brzegi lasów i zarośli, piaszczyste nieużytki. 80 stan.; 107 not.

V. sublobata M. A. Fisch. – Prawdopodobnie dość częsty w niskich położeniach; pola, ugory, rzadziej widne, śródpolne zarośla. Stanowiska podano na podstawie zebranego materiału zielnikowego. 14 stan.; 19 not.

+ ***V. verna*** L. – Podany ogólnie z obszaru badań. Nie został znaleziony.

Lit.: SCHUBE 1903a.

Viburnum opulus L. – Częsty tylko w Krowiarkach w niskich położeniach, głównie na terenach węglanowych; brzegi lasów i zarośli, miedze. 35 stan.; 42 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

Vicia angustifolia L. – Dość częsty w niskich położeniach; pola, ugory, miedze, rzadko także piaszczyste nieużytki. 33 stan.; 39 not.

V. cracca L. – Pospolity na całym obszarze z wyjątkiem najwyższych położeń; łąki, murawy, pola, przydroża, brzegi lasów i zarośli. 100 stan.; 138 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

V. dasycarpa Ten. – Dość częsty tylko w najniższych położeniach; pola, ugory, rzadko przychacia. 22 stan.; 28 not.

V. dumetorum L. – Bardzo rzadki w najniższych położeniach; miedze, przydroża. Podany z Mielnika, tj. z rejonu, w którym utrzymuje się do dziś. 4 stan.; 4 not.

Lit.: SCHUBE 1915.

V. hirsuta (L.) S. F. Gray – Dość częsty w niskich położeniach; pola, ścierniska, rzadko miedze i ugory. 26 stan.; 33 not.

V. sativa L. – Rozproszony i rzadki w niższych położeniach; pola. 28 stan.; 40 not.

V. sepium L. – Częsty na całym obszarze z wyjątkiem wysokich położeń; przydroża, łąki, miedze, zarośla. 68 stan.; 79 not.

V. sylvatica L. – Bardzo rzadki i tylko w najniższych położeniach, znaleziony na Dębowej Górze i na Czerwonaku; grądy, rzadziej ciepłolubne buczyny z udziałem *Carpinus betulus*. 4 stan.; 5 not.

V. tenuifolia Roth – Bardzo rzadki w najniższych położeniach; miedze, suche łąki, rzadziej ugory. 5 stan.; 5 not.

V. tetrasperma (L.) Schreb. – Bardzo częsty w niskich położeniach; pola, rzadko nieużytki. 43 stan.; 62 not.

V. villosa Roth – Rzadki w niskich położeniach; pola, ugory, piaszczyste nieużytki. 19 stan.; 25 not.

Vinca minor L. – Rozproszony w niższych położeniach i rzadki. Stanowiska naturalne prawdopodobnie tylko w Krowiarkach w ciepłolubnych buczynach. Poza tym zdziczały i całkiem zadomowiony. Podany z Międzygórza gdzie rośnie do dziś. 10 stan.; 12 not.

Lit.: SCHUBE 1908.

Vincetoxicum hirundinaria Medik. – Bardzo rzadki w niskich położeniach; ciepłolubne buczyny i grądy w miejscach stromych i skalistych, wszędzie bardzo nielicznie. Podany z góry Słupiec, gdzie rośnie do dziś. 7 stan.; 7 not.

Lit.: LIMPRICHT 1945.

Viola arvensis Murray – Pospolity na całym obszarze w niższych położeniach; pola, ugory, przydroża, nieużytki. 82 stan.; 129 not.

V. biflora L – Pospolity w wyższych położeniach; wilgotne lasy, łąki, źródła, brzegi potoków, źródła skałki. Najniższe stanowisko w Międzygórzu poniżej wodospadu Wilczki na kamienistych brzegach na wysokości 540 m n.p.m. 82 stan.; 111 not.

Lit.: GÜNTHER i in. 1824; WIMMER 1841, 1857; FIEK & UECHTRITZ 1881; OBORNÝ 1885; FORMÁNEK 1892; SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1945; KUCZYŃSKA 1961.

V. canina L. – Częsty w niższych położeniach; ubogie łąki i murawy, między, brzegi lasów i zarośli. 57 stan.; 69 not.

Lit.: GÜNTHER i in. 1824; LIMPRICHT 1945.

V. collina Besser – Rzadki w niskich położeniach, tylko w Krowiarkach na glebach wapnistych; ciepłolubne murawy, skałki, brzegi lasów i zarośli. Podany z góry Czerwonak, gdzie rośnie do dziś. 15 stan.; 17 not.

Lit.: FIEK 1890; SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1945.

V. × dubia Wiesb. [*V. reichenbachiana* × *riviniana*] – Bardzo rzadki w niskich położeniach w pobliżu gatunków rodzicielskich; ciepłolubne buczyny. 2 stan.; 2 not.

V. hirta L. – Dosty częsty w niskich położeniach w Krowiarkach; ciepłolubne murawy, suche zbocza wzdłuż torów kolejowych, wapienniki, brzegi lasów i zarośli, rzadko także ciepłolubne buczyny. Podany z góry Czerwonak gdzie rośnie do dziś. 31 stan.; 40 not.

Lit.: FIEK 1890; SCHUBE 1903a; LIMPRICHT 1945.

V. lutea Huds. subsp. ***sudetica*** (Willd.) W. Becker – Rzadki w wysokich położeniach. Najliczniej występuje na Hali pod Śnieżnikiem; górskie łąki ziołoroślowe, murawy subalpejskie z *Festuca airoides*, zawlekany w średnie położenia wzdłuż dróg w trawiastych rowach. Według BREJ i FABISZEWSKIEGO (1996) nieliczne okazy gatunku można jeszcze spotkać w rejonie Iwiny. 15 stan.; 18 not.

Lit.: GÜNTHER i in. 1824; WIMMER 1841, 1857; UECHTRITZ 1876; FIEK & UECHTRITZ 1881; OBORNÝ 1885; FORMÁNEK 1892; SCHUBE 1903a, 1915; LIMPRICHT 1945; BREJ & FABISZEWSKI 1996.

V. mirabilis L. – Bardzo rzadki w niskich położeniach, głównie w Krowiarkach; ciepłolubne buczyny i zarośla, wszędzie niezbyt licznie. 4 stan.; 5 not.

V. montana L. – Rzadki w niższych położeniach; ubogie murawy z *Nardus stricta*, zarośla z mszystym runem. 5 stan.; 5 not.

V. odorata L. – Rozproszony i rzadki w niższych położeniach; zarośla, przydroża, suche trawiaste zbocza, rzadko zarośla łąkowe. 13 stan.; 16 not.

Lit.: LIMPRICHT 1945.

V. palustris L. – Rozproszony i rzadki w niskich i średnich położeniach; łąki, podmokłe łąki, torfowiska, rzadko bagniste olszyny. 14 stan.; 15 not.

V. reichenbachiana Jord. ex Boreau – Pospolity na całym obszarze z wyjątkiem wysokich położień; lasy liściaste i sztuczne świerczyny na siedliskach buczyn, zarośla. 135 stan.; 170 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

V. riviniana Rchb. – Rzadki w niskich położeniach; grądy i zarośla z udziałem *Carpinus betulus*, ciepłolubne buczyny w miejscach nieco wilgotniejszych, wszędzie w niedużych ilościach. 19 stan.; 22 not.

V. saxatilis F. W. Schmidt – Podany ze Śnieżnika. Podczas badań nie został w ogóle znaleziony. Problematiczne pozostaje ranga taksonu, moim zdaniem zbyt wysoka. Być może chodziło o gatunek następny, który jednak nie rośnie tak wysoko i preferuje siedliska węglanowe. 1 stan.

Lit.: GÜNTHER i in. 1824.

***Viola tricolor* L.** – Rozproszony i bardzo rzadki w niższych położeniach; miedze, trawiaste zbocza, ciepłolubne łąki, kamieniołomy marmuru, spotykany tylko na glebach wapnistych w niewielkich ilościach. 6 stan.; 6 not.

***Viscaria vulgaris* Röhl.** – Częsty w niskich położeniach, prawie wyłącznie w Krowiarkach; suche, często kamieniste zbocza, miedze, brzegi lasów i zarośli, nasypy kolejowe, rzadko także ciepłolubne murawy, wszędzie zwykle dosyć obficie. 37 stan.; 46 not.

***Viscum album* L. s. lato** Rzadki w niskich położeniach; przydrożne topole, raz obserwowany na wierzbie, wszędzie tylko pojedyncze okazy. 10 stan.; 13 not.

Lit.: SCHUBE 1903a.

Podziękowania. Dziękuję Panu prof. drowi hab. Kazimierzowi Zarzyckiemu za pomocne sugestie i krytyczne uwagi oraz przychylność podczas całego okresu pracy. Dziękuję panom: prof. drowi hab. Jerzemu Fabiszewskiemu, doc. drowi hab. Adamowi Boratyńskiemu i doc. drowi hab. Ludwikowi Freyowi za krytyczne przeczytanie maszynopisu i uwagi. Bardzo dziękuję osobom, które oznaczyły zebrany przeze mnie materiał zielnikowy z krytycznych grup roślin: doc. dr hab. Marii Gostyńskiej-Jakuszeńskiej – rodzaj *Crataegus* i część rodzaju *Salix*; prof. drowi hab. Adamowi Jasiewiczowi – część rodzaju *Melampyrum*; prof. drowi hab. Zbigniewowi Mirkowi – rodzaj *Glyceria* i *Veronica herderifolia* s.l.; prof. dr hab. Halinie Piękoś-Mirkowej – rodzaj *Dryopteris*; drowi hab. Ryszardowi Popkowi – rodzaj *Rosa*; prof. drowi hab. Jerzemu Zielińskiemu – rodzaj *Rubus*. Dziękuję Koleżankom i Kolegom z Instytutu Botaniki PAN: dr Urszuli Korzeniak i mgr Alinie Sidor za pomoc przy pracach technicznych oraz mgrowi Markowi Vereyowi za wykonanie programu komputerowego, a mgrowi Marianowi Wysockiemu za pomoc przy opracowaniu strony graficznej niniejszej publikacji. Mgrowi Wojciechowi Paulowi dziękuję za przetłumaczenie streszczenia.

LITERATURA

- BORATYŃSKI A. 1985. Rzadkie i godne ochrony drzewa i krzewy polskiej części Sudetów, Pogórza i Przedgórze Sudeckiego. 1. *Juniperus communis* L. – Arbor. Kórn. **30**: 111–126.
- BORATYŃSKI A. 1986. Chronione i godne ochrony drzewa i krzewy polskiej części Sudetów, Pogórza i Przedgórze Sudeckiego. 2. *Empetrum nigrum* L. s. l. – Arbor. Kórn. **31**: 21–37.
- BORATYŃSKI A. 1991. Chorologiczna analiza flory drzew i krzewów Sudetów Zachodnich. ss. 323. Polska Akademia Nauk, Instytut Dendrologii, Kórn.
- BORATYŃSKI A., KMIĘCIK M., KOSIŃSKI P., KWIATKOWSKI P. & SZCZĘŚNIAK E. 1997. – Chronione i godne ochrony drzewa i krzewy polskiej części Sudetów, Pogórza i Przedgórze Sudeckiego. 9. *Taxus baccata*. – Arbor. Kórn. **42**: 111–147.
- BORATYŃSKI A., KONCA B. & ZIENTARSKI J. 1987. Sudeckie bory górnoreglowe, *Plagiothecio-Piceetum hercynicum* – warunki występowania, struktura, zagrożenie przez zanieczyszczenia środowiska. – Arbor. Kórn. **32**: 163–205.
- BREJ T. & FABISZEWSKI J. 1996. Śnieżnik i pobliskie masywy górskie jako ostoje różnorodności roślinnej. – Ann. Siles. **26**: 7–25.
- CHRTEK J. 1995. Notes on *Hieracium alpinum* and *Hieracium nigrescens* groups (section *Alpina* Fries) in the Eastern Sudeten (Mt. Králický Sněžník, the Hruby Jeseník Mts.) – Preslia **67**: 97–106.
- CIACIURA M. 1988. Charakterystyka rozmieszczenia górskich gatunków naczyniowych na Śląsku. – Rozpr. habil. cz. I. ss: 157 + cz. II. mapy. Akademia Medyczna we Wrocławiu.
- DUDA J. & KRKAVEC F. 1959. Hřebenová vrchoviště Králického Sněžniku. – Přírod. Čas. Slezský **20**(1): 87–98.

- ENGLER A. 1870. Verzeichniss der im Jahre 1869 bekannt gewordenen Fundorte neuer und weniger häufiger Phanerogamen und Gefässkryptogamen Schlesiens. – Jber. Schles. Ges. Vaterl. Cultur **47**: 103–120.
- FABISZEWSKI J. 1965. Nowe dane florystyczne z Dolnego Śląska. – Fragm. Flor. Geobot. **11**(1): 7–12.
- FABISZEWSKI J. 1967. Roślinność Puszczy Jaworowej w Górach Bialskich. – Chrońmy Przyr. Ojcz. **23**(1): 25–33.
- FABISZEWSKI J. 1968. Porosty Śnieżnika Kłodzkiego i Gór Bialskich (studium florystyczno-ekologiczne). – Monogr. Bot. **26**: 1–115.
- FABISZEWSKI J. 1970. Wstępna charakterystyka geobotaniczna otoczenia Jaskini Niedźwiedziej w Masywie Śnieżnika. – Acta Univ. Wratisl. **127**, Stud. Geogr. **14**: 85–117.
- FABISZEWSKI J. 1988. Some botanical problems of the Eastern Sudety Mts. – Ann. Siles. **18**: 13–36.
- FABISZEWSKI J. 1989. Szata roślinna w sąsiedztwie jaskini. – W: A. JAHN, S. KOZŁOWSKI & T. WISZNIOWSKA (red.), Jaskinia Niedźwiedzia w Kletnie. Badania i udostępnianie, ss. 287–305. Ossolineum, Wrocław.
- FABISZEWSKI J. & BREJ T. 1996. Dynamika przemian flory i roślinności. – W: A. JAHN, S. KOZŁOWSKI & M. PULINA (red.), Masyw Śnieżnika, ss. 119–128. Polska Agencja Ekologiczna.
- FIEK E. 1887. Resultate der Durchforschung der schlesischen Phanerogamenflora im Jahre 1886. – Jber. Schles. Ges. Vaterl. Cultur **64**: 197–224.
- FIEK E. 1890. Resultate der Durchforschung der schlesischen Phanerogamenflora im Jahre 1889. – Jber. Schles. Ges. Vaterl. Cultur **67**: 161–188.
- FIEK E. & PAX F. 1889. Resultate der Durchforschung der schlesischen Phanerogamenflora im Jahre 1888. – Jber. Schles. Ges. Vaterl. Cultur **66**: 174–206.
- FIEK E. & SCHUBE T. 1892a. Ergebnisse der Durchforschung der schlesischen Phanerogamenflora im Jahre 1890. – Jber. Schles. Ges. Vaterl. Cultur **69**: 87–129.
- FIEK E. & SCHUBE T. 1892b. Ergebnisse der Durchforschung der schlesischen Phanerogamenflora im Jahre 1891. – Jber. Schles. Ges. Vaterl. Cultur **69**: 155–180.
- FIEK E. & SCHUBE T. 1893. Ergebnisse der Durchforschung der schlesischen Phanerogamenflora im Jahre 1892. – Jber. Schles. Ges. Vaterl. Cultur **70**: 84–108.
- FIEK E. & SCHUBE T. 1894. Ergebnisse der Durchforschung der schlesischen Phanerogamenflora im Jahre 1893. – Jber. Schles. Ges. Vaterl. Cultur **71**: 42–62.
- FIEK E. & SCHUBE T. 1895. Ergebnisse der Durchforschung der schlesischen Phanerogamenflora im Jahre 1894. – Jber. Schles. Ges. Vaterl. Cultur **72**: 92–123.
- FIEK E. & SCHUBE T. 1896. Ergebnisse der Durchforschung der schlesischen Phanerogamenflora im Jahre 1895. – Jber. Schles. Ges. Vaterl. Cultur **73**: 83–107.
- FIEK E. & UECHTRITZ v. R. 1881. Flora von Schlesien preussischen und österreichischen Antheils, enthaltend die wildwachsenden, verwilderten und angebauten Phanerogamen und Gefäss-Cryptogamen. ss. 571. J. U. Kern, Breslau.
- FORMÁNEK E. 1887. Květena Moravy a rakouského Slezska. I. ss. 824. Brno.
- FORMÁNEK E. 1892. Květena Moravy a rakouského Slezska. II. ss. 825–1474. Brno.
- FREY L. 1991. Taxonomy, karyology and distribution of selected genera of tribe *Aveneae* (*Poaceae*) in Poland: I. *Avenula*. – Fragm. Flor. Geobot. **35**(1–2): 101–137.
- GOŁĄB Z. & CEBRAT J. 1996. Osobliwości przyrodnicze góry Wapniarka w Krowiarkach na Ziemi Kłodzkiej – Chrońmy Przyr. Ojcz. **52**(2): 15–24.
- GRABOWSKI H. 1843. Flora der Oberschlesien und dem Gesenke, mit Berücksichtigung der geognostischen Boden- und Höhen-Verhältnisse. ss. 452. A. Gosohorsky, Breslau.

- GÜNTHER C., GRABOWSKI H., & WIMMER F. 1824. Enumeratio stirpium phanerogamarum quae in Silesia sponte proveniunt. ss. 168. G. T. Korn, Vratislaviae.
- HRUBY J. 1915. Die pflanzengeographischen Verhältnisse der Ostsudeten und deren Nachbargebiete. – Beih. Bot. Centralblatt **33**(2): 119–164.
- HRUBY J. 1923. Die nördlichen Vorlagen des Glatzer Schneeberges und des Hohen und Niederen Gesenkes. – Beih. Bot. Centralblatt **39**(2): 399–435.
- JASIEWICZ A. 1958. Polskie gatunki rodzaju *Melampyrum* L. – Fragn. Flor. Geobot. **4**(1–2): 17–120.
- JASIEWICZ A. (red.) 1992. Flora Polski. Rośliny naczyniowe **3**. ss. 331. Instytut Botaniki, Polska Akademia Nauk, Kraków.
- KARPOWICZ W. 1963. Paprocie na serpentynitach w Polsce. – Fragn. Flor. Geobot. **9**(1): 35–58.
- KONDRACKI J. 1994. Geografia Polski. Mezoregiony fizyczno-geograficzne. ss. 340. Państwowe Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- KOSIŃSKI P. 1996. Godne ochrony stanowisko cisa pospolitego *Taxus baccata* w Sudetach Wschodnich. – Chrońmy Przyr. Ojcz. **52**(5): 5–14.
- KOSIŃSKI P. & ZIELIŃSKI J. 1998. *Rubus canadensis* (Rosaceae) – a new alien species in the flora of Poland. Fragn. Flor. Geobot. **43**(1): 59–63.
- KUCZYŃSKA I. 1961. Notatki florystyczne z Dolnego Śląska. – Fragn. Flor. Geobot. **7**(2): 305–307.
- LIMPRICHT W. 1942. Die Kalkpflanzen der östlichen Grafschaft Glatz. – Feddes Repert. Beih. **131**: 126–141.
- LIMPRICHT W. 1945. Vegetationsverhältnisse der Ostsudeten und der nordwestlichen Beskiden (mit besonderer Berücksichtigung der Kalkflora). – Bot. Jahrb. Syst. **74**(1): 28–100.
- LUDWIG O. 1923. Das pontische und aquilonare Element in der Flora Schlesiens. – Bot. Jahrb. Syst. **58** Beibl. **130**: 11–38.
- MARHOLD K. 1995. Taxonomy of the genus *Cardamine* L. (Cruciferae) in the Carpathians and Pannonia. II. *Cardamine amara* L. – Folia Geobot. Phytotax. **30**(1): 63–80.
- MILDE J. 1869. *Asplenium adulterinum*. – Jber. Schles. Ges. Vaterl. Cultur **46**: 71–86.
- MIREK Z., PIĘKOŚ-MIRKOWA H., ZAJĄC A., & ZAJĄC M. 1995. Vascular plants of Poland – a checklist. – Polish Bot. Stud. Guideb. Ser. **15**: 1–303.
- NEUHÄUSL R. & NEUHÄUSLOVA-NOVOTNA Z. 1966. Výškové rozšíření fytoocenotických a stanovištních indikátorů na území Hrubého Jeseníku a Králického Sněžniku. – Acta Mus. Silesiae, Ser. A **15**(1): 29–43.
- OBORNY A. 1885. Flora von Mähren und österr. Schlesien enthaltend die wildwachsenden, verwilderten und häufig angebauten Gefäßpflanzen. **1**. ss. 760; **2**. ss. 761–1258 + 39. C. Winiker, Brünn.
- PACYN A. 1972. Polskie gatunki rodzaju *Diaphasium* Presl i ich rozmieszczenie w kraju. – Fragn. Flor. Geobot. **18**(3): 309–341.
- PAWLUS M. (1983) 1985. Systematyka i rozmieszczenie gatunków grupy *Festuca ovina* L. w Polsce. – Fragn. Flor. Geobot. **29**(2): 219–295.
- PAWŁOWSKI B. 1955. *Alchemilla* L. – W: W. SZAFAER & B. PAWŁOWSKI (red.), Flora Polski i ziem ościennych **7**, ss. 148–228. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.
- PAWŁOWSKI B. 1967. Rozmieszczenie kilku gatunków macierzanek (*Thymus* L.) w Polsce i zachodniej Ukrainie. – Fragn. Flor. Geobot. **13**(1): 15–50.
- PAWŁOWSKI B. 1972. Szata roślinna gór polskich. – W: W. SZAFAER & K. ZARZYCKI (red.), Szata roślinna Polski, ss. 189–252. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.
- ROSTAŃSKI K. & GOŁOWIN S. 1963. Materiały do znajomości rozmieszczenia gatunków rodzaju *Alchemilla* L. na Dolnym Śląsku. – Fragn. Flor. Geobot. **9**(1): 69–72.

- SCHALOW E. 1936. Ergebnisse der Durchforschung der schlesischen Gefäßpflanzenwelt im Jahre 1935. – Jber. Schles. Ges. Vaterl. Cultur **105**: 154–173.
- SCHALOW E. 1938. Floristische Untersuchungen aus den Hochmooren des Glatzer Schneeberges. – Beitr. Biol. Glatzer Schneeberges **4**: 323–332.
- SCHUBE T. 1899. Ergebnisse der Durchforschung der schlesischen Phanerogamenflora im Jahre 1898. – Jber. Schles. Ges. Vaterl. Cultur **76**: 35–50.
- SCHUBE T. 1900. Ergebnisse der Durchforschung der schlesischen Phanerogamenflora im Jahre 1899. – Jber. Schles. Ges. Vaterl. Cultur **77**: 35–53.
- SCHUBE T. 1903a. Die Verbreitung der Gefäßpflanzen in Schlesien, preussischen und österreichischen Antheils. ss. 363. R. Nischowsky, Breslau.
- SCHUBE T. 1903b. Ergebnisse der Durchforschung der schlesischen Gefäßpflanzenwelt im Jahre 1902. – Jber. Schles. Ges. Vaterl. Cultur **80**: 33–59.
- SCHUBE T. 1904a. Ergebnisse der Durchforschung der schlesischen Gefäßpflanzenwelt im Jahre 1903. – Jber. Schles. Ges. Vaterl. Cultur **81**: 42–64.
- SCHUBE T. 1904b. Flora von Schlesien, preussischen und österreichischen Antheils. ss. 456. W. G. Korn, Breslau.
- SCHUBE T. 1905. Ergebnisse der Durchforschung der schlesischen Gefäßpflanzenwelt im Jahre 1904. – Jber. Schles. Ges. Vaterl. Cultur **82**: 41–64.
- SCHUBE T. 1906. Ergebnisse der Durchforschung der schlesischen Gefäßpflanzenwelt im Jahre 1905. – Jber. Schles. Ges. Vaterl. Cultur **83**: 75–95.
- SCHUBE T. 1907. Ergebnisse der Durchforschung der schlesischen Gefäßpflanzenwelt im Jahre 1906. – Jber. Schles. Ges. Vaterl. Cultur **84**: 68–89.
- SCHUBE T. 1908. Ergebnisse der Durchforschung der schlesischen Gefäßpflanzenwelt im Jahre 1907. – Jber. Schles. Ges. Vaterl. Cultur **85**: 65–72.
- SCHUBE T. 1910. Ergebnisse der Durchforschung der schlesischen Gefäßpflanzenwelt im Jahre 1909. – Jber. Schles. Ges. Vaterl. Cultur **87**: 49–73.
- SCHUBE T. 1911. Ergebnisse der Durchforschung der schlesischen Gefäßpflanzenwelt im Jahre 1910. – Jber. Schles. Ges. Vaterl. Cultur **88**: 88–104.
- SCHUBE T. 1912. Ergebnisse der Durchforschung der schlesischen Gefäßpflanzenwelt im Jahre 1911. – Jber. Schles. Ges. Vaterl. Cultur **89**: 57–70.
- SCHUBE T. 1914. Ergebnisse der Durchforschung der schlesischen Gefäßpflanzenwelt im Jahre 1913. – Jber. Schles. Ges. Vaterl. Cultur **91**: 133–155.
- SCHUBE T. 1915. Ergebnisse der Durchforschung der schlesischen Gefäßpflanzenwelt im Jahre 1914. – Jber. Schles. Ges. Vaterl. Cultur **92**: 43–61.
- SCHUBE T. 1926. Ergebnisse der Durchforschung der schlesischen Gefäßpflanzenwelt im Jahre 1925. – Jber. Schles. Ges. Vaterl. Cultur **98**: 9–15.
- SCHUBE T. 1927. Ergebnisse der Durchforschung der schlesischen Gefäßpflanzenwelt im Jahre 1926. – Jber. Schles. Ges. Vaterl. Cultur **99**: 24–30.
- ŠOUREK J. 1969. Květena Krkonoš. ss. 451. Academia, Praha.
- STENZEL R. 1876a. Nachträge zur Flora von Landeck. – Jber. Schles. Ges. Vaterl. Cultur **53**: 85–86.
- STENZEL R. 1876b. Geographische Verbreitung der schlesischen Gefäßkryptogamen. – Jber. Schles. Ges. Vaterl. Cultur **53**: 88–93.
- STENZEL R. 1878. Über das Vorkommen von *Aspidium Braunii* Spenn. im Isergebirge. – Jber. Schles. Ges. Vaterl. Cultur **55**: 170–172.

- SZELAŃ Z. 1993. *Ranunculus penicillatus*, *Campanula barbata*. – W: ZARZYCKI K. & R. KAŹMIER-CZAKOWA (red.), Polska czerwona księga roślin, ss. 70–71, 175–176. Instytut Botaniki Polska Akademia Nauk i Instytut Ochrony Przyrody Polska Akademia Nauk, Kraków.
- SZELAŃ Z. 1995. *Koeleria pyramidata* (Poaceae) kommt in Polen vor. – *Fragm. Flor. Geobot.* **40**(2): 749–753.
- UECHTRITZ v. R. 1874. Ergebnisse der Durchforschung der schlesischen Phanerogamen-Flora im Jahre 1873. – *Jber. Schles. Ges. Vaterl. Cultur* **51**: 106–107.
- UECHTRITZ v. R. 1875. Bemerkenswerthesten Ergebnisse der Durchforschung der schlesischen Phanerogamenflora im Jahre 1874. – *Jber. Schles. Ges. Vaterl. Cultur* **52**: 139–153.
- UECHTRITZ v. R. 1876. Die wichtigeren Ergebnisse der Durchforschung der schlesischen Phanerogamenflora im Jahre 1875. – *Jber. Schles. Ges. Vaterl. Cultur* **53**: 123–152.
- UECHTRITZ v. R. 1877. Die wichtigeren Ergebnisse der Durchforschung der schlesischen Phanerogamenflora im Jahre 1876. – *Jber. Schles. Ges. Vaterl. Cultur* **54**: 155–195.
- UECHTRITZ v. R. 1879. Resultate der Durchforschung der schlesischen Phanerogamenflora im Jahre 1878. – *Jber. Schles. Ges. Vaterl. Cultur* **56**: 154–176.
- UECHTRITZ v. R. 1882. Resultate der Durchforschung der schlesischen Phanerogamenflora im Jahre 1881. – *Jber. Schles. Ges. Vaterl. Cultur* **59**: 325–344.
- UECHTRITZ v. R. 1883. Resultate der Durchforschung der schlesischen Phanerogamenflora im Jahre 1882. – *Jber. Schles. Ges. Vaterl. Cultur* **60**: 243–284.
- UECHTRITZ v. R. 1884. Resultate der Durchforschung der schlesischen Phanerogamenflora im Jahre 1883. – *Jber. Schles. Ges. Vaterl. Cultur* **61**: 250–300.
- UECHTRITZ v. R. 1886. Resultate der Durchforschung der schlesischen Phanerogamenflora im Jahre 1885. – *Jber. Schles. Ges. Vaterl. Cultur* **63**: 216–275.
- VICHEREK J. 1959. Poznámky ke květeně Slezska I. – *Přírod. Čas. Slezský* **20**(2): 227–230.
- WIMMER F. 1832. Flora von Schlesien. ss. 400. Rücker, Berlin.
- WIMMER F. 1841. Flora von Schlesien preussischen und österreichischen Antheils, oder vom oberen Oder- und Weichsel-Quellen-Gebiet. ss. 464; Geographische Übersicht der Vegetation Schlesiens. ss. 82. F. Hirt, Breslau.
- WIMMER F. 1856. Die schlesischen Arten von *Hieracium* – *Jber. Schles. Ges. Vaterl. Cultur* **33**: 87–90.
- WIMMER F. 1857. Flora von Schlesien preussischen und österreichischen Antheils, oder vom oberen Oder- und Weichsel-Quellen-Gebiet. ss. 695. F. Hirt, Breslau.
- ZAHN K. H. 1930. *Hieracium* L. – W: P. ASCHERSON & P. GRAEBNER (red.), Synopsis der Mitteleuropäischen Flora. **12/1** ss. 492 + 93.
- ZAHN K. H. 1935. *Hieracium* L. – W: P. ASCHERSON & P. GRAEBNER (red.), Synopsis der Mitteleuropäischen Flora. **12/2** ss. 790.
- ZAHN K. H. 1938. *Hieracium* L. – W: P. ASCHERSON & P. GRAEBNER (red.), Synopsis der Mitteleuropäischen Flora. **12/3** ss. 708 + 200.
- ZEISKE M. 1902. Die Pflanzenformationen der Hochsudeten. – *Beih. Bot. Centralb.* **11**(6): 418–435.
- ZIELIŃSKI J. 1996. *Rubus kuleszae* (Rosaceae) – a new brambel species of section *Corylifolii* from Poland. – *Fragm. Flor. Geobot.* **41**(1): 249–254.

SUMMARY

The territory of interest of the present research comprised the fragments of Góry Białskie Mts and Śnieżnik Massif that lie within the Polish border as well as the whole Krowiarki Ridge, that is a northward continuation of the Śnieżnik Massif (Fig. 1). This area is located between 50°06' and 50°24' of the northern latitude and between 16°38' and 17°02' of the eastern longitude, covering in total about 390 square kilometers. The objectives of the research were:

- preparation of the checklist of all spontaneous (both native and established alien) species of vascular plants occurring in the area in 19th and 20th century, and
- studying and presenting graphically the horizontal and vertical distribution of these species.

In order to complete the task, a detailed field research has been carried out and the floristical data concerning the study area and published during last 180 years have been analyzed. The field research was conducted in the years 1987-1989 and 1991-1993 and resulted in 6410 specimens' herbarium as well as nearly 31400 separate floristical records. To these, 208 stations from the literature were added, that could be precisely localized within the square grid used. All these data, transferred into distribution maps, yielded altogether 28067 stations.

Distribution of all the taxa (both found during field research and taken from the literature) was presented on maps in 1 km-square grid. In the method applied, the black dot (●) on the map stands for one to several records of the given species from within the respective square. Also the published data, that have been confirmed during the exploration, were marked in this way. The cross sign (+) on the map refers to those of literature-based records, that, although localized precisely, could not be confirmed during present field research. The vertical distribution of the taxa was presented in diagrams, as a percentage of stations found, that fall into the respective elevation-belt. In total, 31677 records were taken into consideration to prepare these graphs. The figure is higher than that of the stations marked on grid maps, because within squares comprising area of steep slopes (i.e. considerable denivelations) two or more locations might have been recorded, that differed in more than 100 m of upright distance.

The checklist prepared based on field research and literature data, comprises altogether 1032 taxa, of which 992 are species, 15 subspecies, 1 intergeneric and 24 interspecific hybrids. 76 species and 7 interspecific hybrids given in the literature have not been found during the field research; instead, 458 species not published to date from the area of interest were discovered.

In the flora of Śnieżnik Massif and Góry Białskie Mts, the species that are common in the lowlands prevail. Among them there are 230 species of calciphilous grasslands; 210 of this figure occur in the western part of Krowiarki Ridge. Even more interesting is concentration of the thermophilous elements of the flora in the northwestern foreland of the high mountain massif. Of this group the most interesting are: *Anemone sylvestris*, *Anthyllis vulneraria* subsp. *polyphylla*, *Artemisia campestris*, *Bromus erectus*, *Bunium bulbocastanum*, *Cyclamen purpurascens*, *Cypripedium calceolus*, *Descurainia sophia*, *Euphorbia lucida*, *Gentiana cruciata*, *Gentianella ciliata*, *Hieracium cymosum*, *Koeleria pyramidata*, *Ornithogalum collinum*, *Muscari comosum*, *Potentilla arenaria*, *P. recta*, *Primula veris*, *Rosa rubiginosa*, *R. agrestis*, *Salvia pratensis*, *S. verticillata*, *Thesium linophyllum*, *Thlaspi alliaceum* and *T. perfoliatum*.

The high-mountain flora of the investigated area is rather poor as compared with the highest Sudetan (as Karkonosze Mts and Jeseníky Mts) or West Carpathian (as Tatra Mts and Babia Góra Massif) ridges. This phenomenon is due to influence of several factors. First of all, the Śnieżnik Massif is much lower and smaller than the above mentioned ridges – almost entire considered area is comprised within lower- and higher montane belt; only the very summit of Śnieżnik Mountain extends above the timberline, and the total area within the subalpine belt is as small as 1 km². High-mountain flora is represented almost exclusively by the acidophilous species, which is a result of the geological and soil properties of the most elevated places. The lack of the mountain grasslands and rock crevices inhabiting species is clearly visible in this flora. Apart from the Hala Pod Śnieżnikiem alpine meadow there are virtually no high-elevated, forest-free areas, where a subalpine and alpine vegetation could thrive. Many alpine species, that, within the Sudety Mts, occur in the Karkonosze and Jeseníky ridges, are lacking in the Śnieżnik Massif. In spite of this, such species as: *Avenula planiculmis*, *Campanula barbata*, *Carex*

atrata, *Carex bigelowii* subsp. *rigida*, *Festuca airoides*, *Hieracium alpinum*, *H. chlorocephalum*, *H. fritzei*, *H. nigrescens*, *Hypochoeris uniflora*, *Juncus trifidus*, *Mutellina purpurea* and *Viola lutea* subsp. *sudetica* confirm the high-mountain character of the flora of the highest elevations.

The presence of the West-European species, represented in the flora of the Góry Bialskie Mts and Śnieżnik Massif mostly by the sub-atlantic element, is only rudimentary.

The vertical stratification of the vegetation in the Śnieżnik Massif resembles that of the West Carpathians. The lack of the dwarf pine *Pinus mugo* in the subalpine belt is however a striking differentiating feature. Also the lowering of the limits of the climate and vegetational belts as well as of vertical range of many species can be observed, which is connected with the northwestern position of the Śnieżnik Massif in relation to the Carpathians.

The East Sudety Mts' flora is of an in-between character as compared with floras of West Sudety Mts and of West Carpathians. It seems, however, to be more related to the latter, thanks to the occurrence of several shared species of vascular plants. Nevertheless, the marginal role of species, that are of great importance in the West Carpathians (as *Alnus incana* and *Juniperus communis*) or the complete absence of some other (as *Myricaria germanica*, *Salix eleagnos* and *Valeriana simplicifolia*), is a trait of the Śnieżnik Massif flora.

The Śnieżnik Massif flora displays many common features with that of the Jeseníky Mts; that supports unifying both ridges into one phytogeographical district of East Sudety Mts. The most important characteristics are: the natural absence of *Pinus mugo* above the timberline and the presence of *Campanula barbata*.

Regarding the mountain-type flora and vegetation, the Śnieżnik Massif is a kind of analogue of the Carpathian ridges of Polica and Pilsko, while the Babia Góra Massif can be viewed as a Carpathian equivalent of Jeseníky Mts.

ROZMIESZCZENIE POZIOME I PIONOWE TAKSONÓW MAPY

Oznaczenia użyte na mapkach rozmieszczenia gatunków:

- czarna kropka (●) – gatunek występuje w danym kwadracie,
- krzyżyk (+) – stanowisko znane z literatury nieodnalezione podczas badań.

Gatunki zostały ułożone według alfabetu.

Na końcu znajdują się mapy rozmieszczenia:

Chamaenerion angustifolium,

Hieracium bifidum

